

“Jokaisella eläimellä on oikeus elää itsensä tähden”

Constance Ullnerin ja Agnes von Konowin näkemykset suomalaisessa
eläinsuojelukeskustelussa 1894–1917

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Tieteiden ja aatteiden historia

Pro gradu -tutkielma

5.5.2021

Mirja Mustapirtti

SISÄLLYS

Johdanto.....	3
1. ELÄINSUOJELU NAISTEN ERITYISTEHTÄVÄNÄ.....	9
1.1 Eläinsuojeluaatteen historiallinen tausta.....	9
1.2 Eläinsuojelu siveellisenä ihanteena.....	16
1.3 Kasvatustehtävä ja kansansivistys.....	19
1.4 Sulkahattumuotia vastaan.....	27
2. HEMPEÄMIELISTÄ SÄÄLIÄ VAI ELÄINTEN OIKEUKSIEN TEORIAA?.....	34
2.1 Eläinten oikeudet varhaisessa eläinsuojeluaatteessa.....	34
2.2 Eläinten itseisarvo hyötynäkökulman marginaalissa.....	39
2.3 Eläimet inhimillisen ajattelun symboleina.....	42
3. CONSTANCE ULLNERIN JA AGNES VON KONOWIN KESKEISET ELÄINSUOJELUKYSYMYKSET.....	48
3.1 Vegetaristinen elämäntapa.....	48
3.2 Teurastusmenetelmien asialla.....	54
3.3 Vivisektio jakaa eläinsuojeluliikettä.....	62
Loppulause.....	74
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus.....	78

Johdanto

»Oikeutta kaikille!«

Se on tunnussanamme.¹

Vaikka eläinoikeusliikkeen katsotaan yleisesti alkaneen 1970-luvulla, ovat kysymykset eläinten oikeuksista ja itseisarvosta herättäneet keskustelua jo paljon kauemmin. Useissa eläinsuojeluaatteen ja eläinkuvan historiaa käsittelevissä teoksissa länsimainen luontosuhde nähdään pohjimmiltaan hierarkkisena, dualistisena ja ihmiskeskeisenä. Länsimaisen eläinsuhteen perustaa ovat muovanneet niin antiikin filosofia, kristinuskon maailmankuva, keskiaikainen rationalismi kuin tieteellinen vallankumouskin. Jo antiikin maailmaan mahtui kuitenkin erilaisia näkemyksiä eläimistä ja luonnosta: luonnonfilosofien ajattelussa luonto, eläimet ja ihminen olivat saman ykseyden osasia ja kosmos itsessään arvokas. Länsimainen eläinkuva edustaakin vain yhtä versiota monista mahdollisista.²

Eläinten hyvinvointia ajavan eläinsuojeluaatteen katsotaan syntyneen 1800-luvun taitteessa eläinkuvan muuttumisen myötä, ja sen eräinä selittäjinä pidetään teollistumista, kaupungistumista ja erityisesti porvariston aseman kohentumista. Uskonnollisen luomakunnan vaalimisen ja porvarillisen sentimentaalisuuden yhdistelmä muutti eläinkuvaa niin, että valtiollinen puuttuminen eläinrääkkäykseen tuli mahdolliseksi.³ Porvarillisina pidettyjä hyveitä olivat esimerkiksi itsehallinta ja itsensä kehittäminen.⁴ Eläinsuojeluaatteesta muodostui yhdistystoiminnan puitteissa leviävä kansanliike, joka teki käytännön eläinsuojelutyötä ja edisti kansanvalistusta sekä lainsäädäntöön vaikuttamista. 1800-luvun lopun suomalaisten liikkeiden yhdistävinä tekijöinä olivat usein samat toimijat eri yhdistyksissä, kansallisuusaate sekä siveellisyys, joka merkitsi huolta raakalaisuudesta ja ideaalia itsensä jatkuvasta kehittämisestä.⁵

Eläinsuojelu oli selvästi naisvaltainen liike: sen lisäksi, että eläinsuojeluyhdistysten

---

¹ Constance Ullner, *Sylvia: Eläinsuojeluslehti lapsille ja nuorisolle* 1/1895, 7.

² Kokkonen 2007, 7–8; 26–27.

³ Thomas 1983, 20–24.

⁴ Ruonavaara 1998, 49.

⁵ Karkkola 2018, 76.

toiminta suuntautui naisten elinpiiriin kodin ja perheen hoitajina, olivat monet eläinsuojeluaatteen uranuurtajista naisia. Sekä eläinsuojelu että naisasia painottivat sivistystä ja kasvatusta aatteensa perustana, horjuttaen vallinneita käsityksiä oikeudenmukaisuudesta. Lapset, eläimet, köyhät, aviottomat naiset sekä yksinäiset äidit olivat tähän asti jääneet vaille yhteiskunnan suojaa.⁶ Erityisesti postikonttorin hoitaja Constance Ullner (1856–1926) ja kansakoulunopettaja Agnes von Konow (1868–1944) olivat merkittäviä hahmoja eläinsuojeluliikkeessä, ja keskityn tutkielmassani heidän kirjoituksiinsa suomalaisessa eläinsuojelulehdistössä. Ullner ja Konow olivat tuotteliaita kirjoittajia, joiden materiaalia julkaistiin niin eläinsuojeluyhdistysten lehdissä, sanomalehdistössä kuin erilaisina pamfletteina usean vuosikymmenen ajan. Constance Ullner ja Agnes von Konow kiertelivät ympäri Suomea pitämässä eläinsuojeluluentoja ja osallistuivat ulkomaisiin eläinsuojelukokouksiin ollen näin merkittävässä asemassa suomalaisen liikkeen kansainvälisten yhteyksien luomisessa.⁷

Tutkimustehtävä ja lähdeaineisto

Tässä tutkielmassa selvitän, millaisia käsityksiä eläinten oikeuksista ja itseisarvosta suomalaisessa eläinsuojelukeskustelussa esiintyi 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Perehdyn myös siihen, millainen naisten rooli eläinsuojeluliikkeessä oli, ja millaisessa aatteellisessa ilmapiirissä eläinsuojelukeskustelua käytiin.

Käytän tutkielmani lähteinä suomalaisten eläinsuojeluyhdistysten lehtiä, joista *Oikeutta kaikille: Suomen eläinsuojeluyhdistysten aikakauskirja* oli Constance Ullnerin toimittama ja alkoi ilmestyä vuonna 1894. Lehti vaihtoi nimensä *Eläinsuojelukseksi* vuonna 1897. Lehden toimituksen kautta ilmestyi myös lapsille suunnattu *Pieni eläinystävä*.⁸ Muut tutkimani lehdet ovat edelleen ilmestyvä Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen äänenkannattaja *Eläinten ystävä* (1906–1917) sekä kerran vuodessa ilmestynyt *Eläinsuojeluskalenteri* (1911–1917). Tarkastelen olennaisilta osin myös nuorille suunnattua *Sylvia*-lehteä, joka alkoi ilmestyä vuonna 1895. Pääsen

---

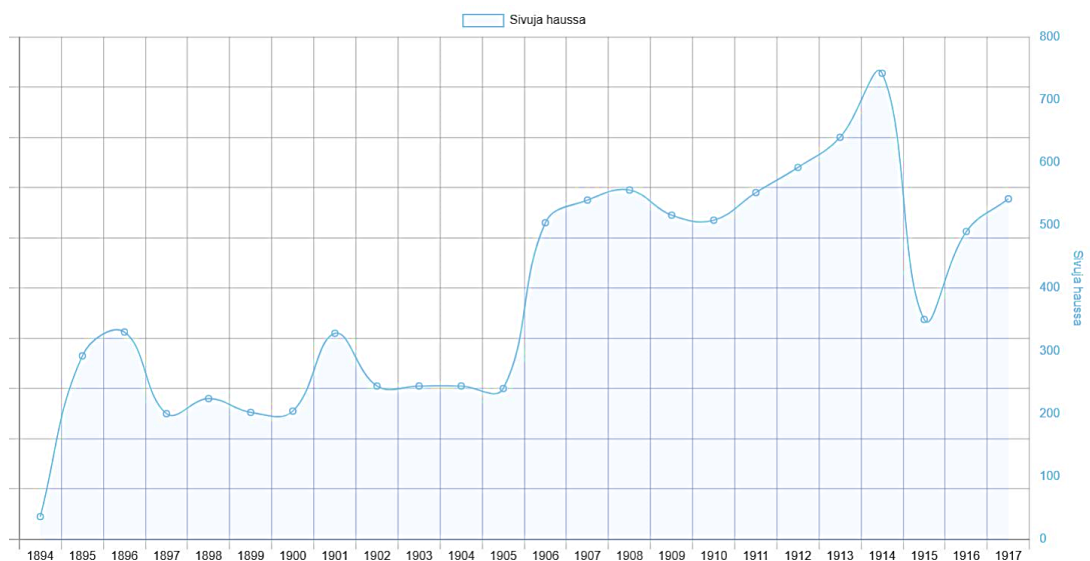
⁶ Kokkonen 2007, 68.

⁷ Pohls 1997; Nieminen 1997.

⁸ *Lilla Djurvännens* ilmestyi suomeksi sekä nimillä *Pieni eläinystävä* että *Pieni eläintenystävä* vuosina 1894–1939.

lähdeaineistoni pariin Kansalliskirjaston Digitaalisten Aineistojen kautta, ja olen valikoinut lehdistä käsiteltäväksi tutkimuskysymysteni kannalta kiinnostavia kirjoituksia.

Suomalaisen eläinsuojelun vakiintumisen aikaa on vuosiväli 1890–1910, jolloin aatteen palo oli voimakasta. Ensimmäinen maailmansota ja vuoden 1918 tapahtumat lamaannuttivat muun yhteiskunnan lisäksi myös kaikkea eläinsuojelutoimintaa. Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen toiminta elpyi olojen rauhoituttua, mutta vaikka haaraosastoja oli satoja eri puolilla maata, koko 1920-luku oli eläinsuojeluyhdistyksille pysähdyksen aikaa.⁹ Itsenäistymisen ajasta noin 1950-luvulle saakka eläinsuojelusta ei Suomessa juuri puhuttu, minkä vuoksi alkuvuosien keskeiset henkilöt ovat jääneet varsin tuntemattomiksi. Mielestäni on tarpeellista tutkia juuri eläinsuojeluliikkeen alkuaikoja ja selvittää, millaisia aatteellisia käsityksiä siinä esiintyi. Tämän vuoksi rajaan tutkimusajankohtani loppumaan vuoteen 1917 ja alkamaan vuodesta 1894, jolloin *Oikeutta kaikille* -lehti alkoi ilmestyä.

Kuva 1. Kansalliskirjaston Digitaalisten Aineistojen kaavio tutkimieni kuuden lehden yhteenlasketusta sivumäärästä vuosittain. *Oikeutta kaikille* ilmestyi aluksi 12 kertaa vuodessa, mutta *Eläinsuojelus*-nimellä vain kuudesti vuodessa 1901 asti, mikä selittää pudotusta vuosina 1897–1900. *Sylvia*-lehti lakkautettiin vuonna 1902 ja kokonaissivumäärä kasvoi merkittävästi *Eläinten ystävän* ilmestymisen alkaessa 1906.

⁹ Nieminen 2001, 80.

Vuoden 1915 *Eläinsuojelus*-lehdet on arkistoitu Kansalliskirjastossa vuoden 1914 lehtien joukkoon, mikä selittää poikkeaman tänä vuonna.¹⁰

Olen käynyt lehtiä läpi ja tehnyt sanahakuja Kansalliskirjaston Digitaalisista Aineistoista. Constance Ullnerin tekstejä löytyy tutkimusajanjaksoltani määrällisesti Konowin tekstejä enemmän. Agnes von Konowin tekstejä alkaa esiintyä useammin *Eläinten ystävä* -lehden ilmestymisen myötä vuodesta 1906 lähtien. Viittaan työssäni suoraan 63 eläinsuojelukirjoitukseen, joista 26 on Constance Ullnerin ja yhdeksän Konowin. Perustan johtopäätökseni kuitenkin kaikkiin lähdeaineistosta löytämiini Ullnerin ja Konowin kirjoituksiin. Muut tutkielmassani esiintyvät tekstit ovat muiden tekijöiden tai nimettömiä kirjoituksia, joiden kautta havainnollistan eläinsuojelun yleiskuvaa ja sen sisältämiä erilaisia mielipiteitä.

Eläinten oikeuksien ja eläinten suojelun edistämisen välillä on merkittävä filosofinen ero. Eläinsuojelulla tarkoitetaan lain vähimmäisvaatimusten täyttämistä, kun taas eläinten oikeuksien puolustajat pyrkivät ajamaan eläimille lain asettamia vaatimuksia laajempia oikeuksia. Moderni eläinoikeusliike ajaa eläinten oikeutta elää niiden luontaisissa olosuhteissa sen sijaan, että ne olisivat ihmisten tuotantoprosessien osia.¹¹ Eläinsuojeluliike jakautui näihin kahteen erilaiseen mutta limittyvään suuntaukseen 1970-luvulla, mutta myös eläinten oikeuksia korostavan koulukunnan juuret ovat 1800-luvun eläinsuojeluaatteessa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Millainen naisasialiikkeen ja eläinsuojelun suhde oli, ja miksi eläinsuojelu nähtiin erityisesti naisten tehtävänä?
- 2) Miten eläinsuojelulehdissä käsitellään eläinten oikeuksia ja eläinten itseisarvoa?
- 3) Millaisia Constance Ullnerin ja Agnes von Konowin näkemykset eläinten suojelusta olivat, ja miten ne suhteutuivat muuhun eläinsuojelukeskusteluun sekä Suomen aateilmapiiriin?

---

¹⁰ Kansalliskirjaston Digitaaliset Aineistot, hakutoiminnon kaavio.

¹¹ Katainen 2003, 68.

Tutkielmani jakautuu kolmeen päälukuun, joissa perehdyn jokaisessa tarkemmin yhteen tutkimuskysymykseen. Kaikki kolme tutkimustehtävää kulkevat läpileikkaavasti halki koko tutkielmani toimien näkökulmina lähdeaineiston tarkastelussa ja syventäen toinen toisiaan. Tutkijan positiotani muovaa kiinnostus eläinten hyötykäytön kulttuurisen konstruktion ja ihmisen eläinsuhteen kriittistä tarkastelua kohtaan. Pyrin tutkielmassani kuitenkin tieteelliseen objektiivisuuteen ja analysoin lähdeaineistoa kriittisesti.

Tutkimustilanne ja metodit

Eläimet ovat etsineet paikkaansa historian tutkimuksessa, mutta viime vuosikymmeninä eläinsuojelu yhteiskunnallisena liikkeenä on herättänyt mielenkiintoa erityisesti humanistisessa tutkimuksessa. Länsimaissa eläimiin keskittyvä tutkimussuuntaus on yleistynyt 1970-luvulta ja Suomessa 2000-luvun alusta lähtien, ja löysin suomalaisen yhteiskunnallisen eläintutkimuksen saralta useita kiinnostavia pro gradu -tutkielmia, jotka auttavat lähestymään laajaa ilmiötä. Humanistisen eläintutkimuksen kattamia teemoja ovat esimerkiksi eläimiin liittyvien uskomusten ja asenteiden kulttuurinen rakentuminen, eläinkysymysten etiikka ja ihmis–eläin-suhteen filosofiset haasteet tietoteorialle ja ontologialle.¹² Kansainvälisen tutkimuksen kentällä posthumanismi on nouseva tutkimussuunta, joka haastaa humanististen tieteiden perinteistä ihmiskeskeisyyttä.¹³ Suomessa on toiminut Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seura vuodesta 2009 lähtien, ja se julkaisee *Jälki*-nimistä verkkojulkaisua suomeksi, englanniksi ja ruotsiksi (*Trace, Spåret*).

Päivi Salonen on pro gradu -tutkielmassaan *Oikeutta kaikille - eläinsuojeluaatteen vakiintuminen Suomessa 1890–1910* (1995) selvittänyt aatteen alkuaikoja ja ideologista kehitystä Suomessa. Hän esittää eläinsuojeluliikkeen kehityksen vaiheittain ja käy läpi Constance Ullnerin ja Agnes von Konowin osuutta aatteen muotoutumisessa. Hannu Nieminen kuvaa Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen toimintaa ja koko suomalaisen eläinsuojelun historiaa teoksessaan *Sata vuotta eläinten puolesta* (2001). Suvi

---

¹² *Jälki* – Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen joulukuun julkaisu. (elektr.)

¹³ Ks. esim. Harriet Ritvo 2007: "On the Animal Turn", *Daedalus* 136 (4), 118–122.

Kokkonen on oikeushistorian pro gradu -tutkielmassaan *Ihminen ja poliittinen eläin – Eläinsuojelun oikeushistoria Suomessa 1864–1934* (2007) selvittänyt eläinsuojelulainsäädännön taustat sekä sen, miksi eläinsuojelulailla on selvä moraalissävytteinen kaiku. Kokkonen on käynyt työssään läpi *Eläinten ystävän* vuosikerrat 1906–1934 ja kiinnittää huomiota eläinkuvan historiaan sekä siihen, millainen yhteiskunnallinen ja poliittinen todellisuus mahdollisti eläinsuhteen muutoksen.

Tutkielmani tuo aatehistorian ja eläintutkimuksen aloille lisää tietoa eläinsuojelun alkuvaiheista Suomessa sekä eläinsuojeluliikkeen sisältämistä käsityksistä eläinten oikeuksista ja itseisarvosta. Selvitän tarkemmin kahden liikkeen muotoutumisen kannalta olennaisen henkilön toimintaa ja ajattelua eläinsuojelukysymyksissä. Käytän tutkimukseni menetelminä sisällönanalyysia, argumentaation analyysia, aineiston lähilukua sekä historiallis-kvalitatiivista metodologiaa. Aatehistorian menetelmissä tutkittavan kohteen ajatukset kontekstualisoidaan ja sijoitetaan muiden aikalaisten näkemyksiin.¹⁴ Tutkimukseni hyötyy lisäksi sukupuolihistoriallisesta, tunnehistoriallisesta ja ympäristöfilosofisesta näkökulmasta.

---

¹⁴ Hyrkkänen 2002, 200–215.

1. ELÄINSUOJELU NAISTEN ERITYISTEHTÄVÄNÄ

1.1 Eläinsuojeluaatteen historiallinen tausta

Eläinten puolestapuhujia tunnetaan antiikin ajoilta lähtien, ja muun muassa Pythagoras, Fransiskus Assisialainen ja Voltaire kirjoittivat eläinten suojelusta. Pythagoraan (n. 580–500 eaa) kerrotaan olleen kasvissyöjä, joka ajatteli ihmisillä ja eläimillä olevan yhteinen, tulesta ja ilmasta muodostunut sielu. Platonistisessa filosofiassa ei hyväksytty eläinten uhraamista, sillä eläimet nähtiin ihmisten ystävinä. Myös filosofi Plotinos (204/205–270) oli kasvissyöjä, joka kieltäytyi varhaisilla eläinkokeilla tuotetuista lääkkeistä. Plutarkhos kirjoitti noin vuonna 70–80 jaa. teoksen *Eläinten älykkyydestä*, missä käsitellään eläinten hyödyntämisen oikeutusta ja eläinrääkkäyksen raaistavaa vaikutusta ihmiseen.¹⁵ Tämä eläinten julman kohtelun turmeleva vaikutus ihmisen moraalille muodostui myöhemmin yhdeksi eläinsuojeluliikkeen argumentaation keskeiseksi teemaksi.

Keskiajan maailmankuva oli piispa Augustinuksen (354–430) jalanjäljissä varsin hierarkkinen. Augustinus hahmotti materiaalisen maailman alimmaksi ja jumalallisen hyvyyden ylimmäksi tasoksi ihmisten sielujen vaeltaessa näiden kahden välillä. Platonistinen huoli muista olennoista ei tullut osaksi kristillistä kirkkoa, vaan kirkon doktriineissa huolenpidon eläimistä ajateltiin olevan samalla huolta demoneista, joita villipedot edustivat. Augustinus viittaa Raamatun kertomukseen, jossa Jeesus ajaa pahoja henkiä 2000 sian laumaan ja antaa sikojen sen jälkeen hukkuu, käyttäen tätä esimerkkinä siitä, ettei ihmisellä ole moraalisia velvollisuuksia eläimiä kohtaan.¹⁶ Valistuksen myötä raamatullisesta maailmankuvasta siirryttiin hiljalleen kohti darwinilaisempaa tieteellistä tulkintaa, jossa ihmisellä ja eläimellä nähtiin sama biologinen polveutuminen. Eläinsuojeluaate kehittyi varsinaisesti 1800-luvulla, jolloin perustettiin ensimmäiset eläinsuojelujärjestöt.

Eläinten kohteluun liittyvien moraalisten kysymysten keskeisenä käänteenä on usein mainittu valistusfilosofi Jeremy Benthamin ajatus, jonka mukaan ei ole kyse siitä,

---

¹⁵ Sias 2015: "Ancient Animal Ethics: The Earliest Arguments for the Ethical Consideration of Nonhuman Animals." (elektr.)

¹⁶ Kenny 1994.

kykenevätkö eläimet tekemään päätelmiä tai puhumaan, vaan siitä, kykenevätkö ne kärsimään.¹⁷ Kärsimyksen retoriikka toistuu tutkimissani eläinsuojelukirjoituksissa tiheästi, ja kärsimyksen vähentäminen onkin yksi länsimaisen kulttuurin perusarvo hyveellisyyden ja oikeudenmukaisuuden ohella.¹⁸ Constance Ullner kirjoittaa *Oikeutta kaikille* -lehden ensimmäisessä numerossa vuonna 1895:

*Älkäämme sanoko. »Toimikaamme kaiken inhimillisen kärsimyksen poistamiseksi maan päällä.» Sanokaamme sen sijaan. »Koettakaamme poistaa kärsimys.»*¹⁹

Eläinten kärsimyksen poistaminen tuo tutkimiini teksteihin paitsi käytännöllisiä neuvoja ja normatiivisia kannanottoja, myös tunteisiin vetoavaa kielenkäyttöä ja eläinten hyötykäytön oikeutuksen pohdintaa. Vielä vuonna 2021 voimassa olevassa Suomen eläinsuojelulaissa kielletään aiheuttamasta eläimille ”tarpeetonta kärsimystä”. Kirjauksesta herää edelleen mieleen kysymys, millainen kärsimys on tarpeellista tai tarpeetonta. Englannissa vuonna 1822 hyväksytyssä maailman ensimmäisessä varsinaisessa eläinsuojelulaissa eläinsuojelu toimi eräänlaisena ihmissuojelun välikappaleena: eläinrääkkääjän nähtiin yleisesti olevan vaaraksi koko yhteiskunnalle, sillä raaistunut mieli saattoi siirtyä käyttämään väkivaltaa myös muita ihmisiä kohtaan.²⁰

Lainsäädännöllisesti eläinsuojelu on edennyt Suomessa hiljakseen. Vuoden 1864 keisarillinen asetus kielsi eläinten tahalla-rääkkäämisen sakkojen uhalla, ja vuoden 1889 rikoslakiin kirjattiin rikokseksi julmuus omaa tai toisen eläintä kohtaan. Asetuksilla ei kuitenkaan ollut juuri käytännön merkitystä ennen eläinsuojeluyhdistysten perustamista, sillä kukaan ei valvonut niitä.²¹ Säädökset koskivat vain jonkun omistuksessa olevia eläimiä, ja luonnonvaraiset eläimet tulivat lain piiriin vasta vuonna 1914. Varsinainen ensimmäinen eläinsuojelulaki tuli Suomessa voimaan 1934, mutta yhteis-

---

¹⁷ Schuurman 2012, 34.

¹⁸ Aaltola 2004, 183.

¹⁹ Constance Ullner, *Oikeutta kaikille* (OK) 1/1895, 164.

²⁰ Schuurman 2012, 35.

²¹ Junttila 2012, 7.

kunnallinen keskustelu eläinlainsäädännön tarpeellisuudesta oli alkanut jo paljon aikaisemmin.²² 1900-luvun alussa oli säädetty erinäisiä asetuksia ja lakeja muun muassa teurastuksesta ja eläinten kuljetuksista.

Eläinsuojeluaate jalkautui Suomeen Skandinavian kautta 1800-luvun jälkipuoliskolla ja seurasi vahvasti liikkeen anglosaksista mallia.²³ Suomalaisia aatteellisia esikuvia eläinsuojelulle olivat kansallisfilosofi J. V. Snellman, Jaakko Juteini ja runoilija Zacharias Topelius. Johan Vilhelm Snellmanin (1806–1881) ajattelun johtotähtenä oli kokonaisuuden eli kansakunnan etu, ja hänen näkemyksensä mukaan kansakunnan tuli herätä tietoisuuteen omasta olemassaolostaan ja alkaa toteuttaa itseään. Ajan fenomenaaninen sivistyneistö omaksui itselleen roolin kansakunnan herättäjinä. Snellman kirjoitti eläinsuojelun vaikutuksesta kasvatustyössä, missä perimmäisenä päämääränä oli ihmisen henkinen jalostuminen. Tämä heijastelee varhaisen eläinsuojeluaatteen kansainvälisiä linjoja, joissa suojelun kohteena oli oikeastaan ihminen itse.²⁴

Myös kansanvalistaja ja suomen kielen puolestapuhuja Jaakko Juteini (1781–1855) kirjoitti eläinten julman kohtelun raaistavasta vaikutuksesta. Hän kuvaili eläimiä ihmisten mykiksi veljiksi ja kirjoitti eläinsuojelun lisäksi köyhän kansan ja rauhanaatteen puolesta. Juteinin nimekkäin teos on hänen runonsa ”Laulu Suomessa”, joka tunnetaan myös nimellä ”Arvon mekin ansaitsemme”.²⁵ Juteinin teos *Muistiinpanoja erinäisiä aiheita koskevista ajatuksistani* (1827) on vanhin Suomessa roviolla poltettu kirja. Teoksen aiheena oli eläinsuojelu, ja hovioikeus tuomitsi kirjan poltettavaksi, sillä siinä oli kristinuskon kanssa ristiriitaisia näkemyksiä. Juteinin mukaan luomakunnan hierarkian alimmalla portaalla olivat ihmiset, jotka kohtelivat kaltoin eläimiä.²⁶

Zacharias Topeliuksen (1818–1898) isänmaallis-uskonnolliset kirjoitukset nostattivat eläinsuojeluaatetta ja toimivat sen mallina ja innoittajana. Ihmisen velvollisuus oli ra-

---

²² Karkkola 2018, 77.

²³ Karkkola 2018, 75.

²⁴ Nieminen 2001, 9–10.

²⁵ Kansalliskirjaston julkaisuarkisto Doria, ”Juteini, Jaakko”.

²⁶ Pyykkö 2021 (toim.), ”Constance Ullner (1856–1926) - sulkamuodin rohkea vastustaja.” (elektr.)

kastaa luontoa ja kohdella sitä hyvin, koska Jumala oli antanut sen hänen hoidettavakseen. Täten Topeliuksen ajattelu vertautuu perinteiseen ihmiskeskeiseen hyvän paimenen ja tilanhoitajan etiikkaan. Topelius ei kuitenkaan korostanut ihmisen oikeutta hyödyntää muuta luomakuntaa rajattomasti: vaikka hän näki eläinsuojelun kansan moraalia kohottavana toimintana, hän vaati eläimille oikeuksia myös niiden itsensä vuoksi. Topelius piti Helsingissä vuonna 1891 esitelmän, jossa hän julisti eläinsuojelun tarvitsevan ”oikeuden-perustetta” yhtä aikaa ihmisen sisä- ja ulkopuolella, missä ei ole kysymys korkeasta tai alhaisesta, vaan suoraan sanoen oikeudesta kaikille.²⁷ Tästä onkin peräisin eläinsuojeluväen laajalti viljelemä iskulause ”Oikeutta kaikille!”.²⁸

Topelius painotti olevaisen suurta ketjua, mutta oikeuksien piiri ei kattanut kaikkia eläimiä, sillä hän suhtautui vihamielisesti petoihin. Tämä on yksi esimerkki eläinsuojelun sisältämistä moraalisisistä epäjohdonmukaisuuksista, joita esiintyy eläinsuojelulehdissä jopa saman sivun sisällä. Koska eläinten käytöllä on pitkä historia, eivät vastaukset eläinten itseisarvoa koskeviin kysymyksiin ole helppoja. Eläinten hyötykäytön etiikasta puhuttaessa nousee toisinaan esiin *akrasian* käsite, jolla Aristoteles kuvasi tahdon heikkoutta. Teko on akraattinen silloin, kun se tapahtuu vastoin tekijän parempaa tietoa ja vilpittöntä halua toimia oikein. Toisaalta eläinsuojeluaate luovi käytännön eläinsuojelutyön vaatimusten ja teoreettisen keskustelun välimaastossa, yhdistäen hyvin erilaisia äänenpainoja saman lipun alle. Topeliuskin kutsui 1800-luvun vallustusta ja Charles Darwinin evoluutioteoriaa materialistiseksi hölynpölyksi, vaikka monelle eläinsuojelijalle ne merkitsivät uudenlaista eläinkuvaa.²⁹

Topelius perusti vappuna 1870 Helsinkiin lasten Kevätyhdistyksen (Majförening) pikkulintujen suojelemiseksi Ruotsista tulleen esimerkin mukaan. Pikkulinnut soveltuivat Topeliuksen mielestä lasten suojeltaviksi, koska ne olivat pieniä ja heikkoja kuten lapset itsekin. Kevätyhdistykset olivat suosittuja ja parhaimmillaan niissä oli kymmeniätuhansia jäseniä.³⁰ Vuonna 1874 Topelius toimi puheenjohtajana Helsingin eläinsuojeluyhdistyksen perustamiskokouksessa, ja jo seuraavana vuonna 15 henkilöä

---

²⁷ Z. Topelius, *Rättvisa mot alla: tidskrift för djurskyddsföreningarna i Finland* 7/1894, 13.

²⁸ Nieminen 2001, 11.

²⁹ Salonen 1995.

³⁰ Vehmas 2019, 120.

tuomittiin sakkoihin eläinräökkäyksestä.³¹ Päivi Salonen toteaa, että Helsingin eläinsuojeluyhdistyksen toiminta oli Suomen mittakaavassa monipuolisinta ja järjestöllä oli 1800-luvulla oma eläinsuojelupoliisi ja lyhyen aikaa oma syyttäjänkin. Constance Ullner oli Helsingin eläinsuojeluyhdistyksen keskeisiä henkilöitä ja kuvaankin tutkielmassani pääasiassa pääkaupunkiseudulle sijoittuvaa eläinsuojelukeskustelua. Sekä Ullner että Agnes von Konow kuitenkin kiersivät ahkerasti ympäri Suomea ja Eurooppaa eläinsuojeluvalistuksen myötä ja pyrkivät laajentamaan liikkeen toimintaa perustamalla uusia paikallisyhdistyksiä ja verkostoitumalla eri toimijoihin.

Vuosina 1871–1907 Suomeen perustettiin 90 eläinsuojeluyhdistystä ja Helsingin lisäksi muun muassa Satakunnan, Kokkolan, Salon seudun ja Keski-Suomen eläinsuojeluyhdistykset ovat peräisin 1800-luvun lopulta.³² Agnes von Konow oli yksi perustajajäsenistä Suomen Eläinsuojeluyhdistyksessä, joka toimi alussa nimellä Uudenmaan Eläinsuojeluyhdistys. Yhdistys perustettiin vuonna 1901 vastustamaan vivisektiota eli elävien eläinten elinten leikkaamista lääketieteellisissä tutkimuksissa. Kysymys vivisektiosta jakoi eläinsuojeluväkeä 1800-luvulla voimakkaasti, minkä vuoksi Uudenmaan Eläinsuojeluyhdistys haarautui Helsingin Eläinsuojeluyhdistyksestä. Sekä Konow että Ullner olivat Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen kunniajajäseniä.³³

Vuonna 1916 Topelius antoi kädenpuristuksella Helsingin eläinsuojeluyhdistyksen Constance Ullnerin hoitoon, ja tämä toimikin yhdistyksen puheenjohtajana ja kantavana voimana kuolemaansa asti. Constance Ullner syntyi ruotsinkieliseen säätyläisperheeseen vuonna 1856 ja vietti lapsuutensa Königstedtin kartanossa Helsingin pitäjässä. Ullner sai aikakauteensa nähden monipuolisen ja vapaan kasvatuksen, sillä hänen vanhempansa kunnallisneuvos Robert Ullner ja Anna von Kothen huomasivat jo varhain, ettei tyttären persoonallisuutta voinut sitoa 1870-luvun kapeaan naiskuvaan. Hän rakasti hevosia ja ratsasti poikien vaatteissa ja miesten satulassa. Ullner opiskeli laajasti kieliä, kuten ranskaa, englantia, venäjää ja suomea, ja oli musikaalisesti lahjakas. Hänen luonteelleen oli lapsuudesta asti ominaista hoivata sairaita ihmisiä ja eläimiä. Ullner totesi jo 12-vuotiaana, etteivät vahvat ja onnelliset tarvitse suojelua.

---

³¹ Aaltola 2004, 41–42.

³² Junttila 2012, 6.

³³ Jäsenluettelo, *Eläinsuojelus (ES)* 3/1913, 2.

Vuonna 1876 Ullner meni naimisiin Gustav Theodor Gullbergin kanssa, mutta avio-
liitto kesti vain vuoden, minkä jälkeen Ullnerille myönnettiin laillinen avioero. Avio-
liiton päätyttyä hän vietti aikaa Tukholmassa sukulaistensa luona, joiden ystävät oli-
vat aikansa moderneja taiteenrakastajia ja auttoivat Ullneria julkaisemaan tekstejä
ruotsinkielisissä lehdissä niin Suomessa kuin Ruotsissakin.³⁴

Ullner palasi Suomeen vanhempiensa tueksi hänen isänsä ajauduttua konkurssiin
vuonna 1879. Ullnerin äidin menehdyttyä ja isän muutettua Pietariin Ullner joutui
luomaan uuden elämän taloudellisessa epävarmuudessa. Hän jatkoi kirjoitustöitään
Suomessa ja ehti saada paikan opettajattarena tyttökoulussa, ennen kuin oppilaiden
vanhemmat ilmoittivat, etteivät halua eronnutta naista lastensa opettajaksi. Ullnerin
lyhyeksi leikatut hiukset ja jatkuva tupakanpolto eivät ainakaan vähentäneet lasten
vanhempien epäluuloja. Ullner opiskeli itselleen uuden ammatin ja toimi Helsingin
Kaivopuiston postikonttorin hoitajana vuodesta 1888 eläkepäiviinsä saakka.³⁵ Avio-
eron myötä monet Ullnerin ystävästä olivat kadonneet hänen ympäriltään, mutta ystä-
vyys Zacharias Topeliuksen kanssa säilyi. Virkansa ohessa Ullner teki elämäntyönsä
eläinsuojeluliikkeessä, ja häntä pidetään eräänä eläinsuojeluaatteen merkittävimmistä
edistäjistä Suomessa ja Pohjoismaissa.

Ullner näki eläinsuojeluaatteen kansansivistyksenä, jonka avulla ihmisiä voitiin jalos-
taa pois vanhasta raakuudesta.³⁶ Eläinsuojeluaatteen opettaminen luennoimalla ja kir-
joittamalla oli hänelle työn keskeinen ja kantava elementti. Häntä kuvaillaan taita-
vaksi ja karismaattiseksi puhujaksi, ja *Eläinsuojeluskalenterissa* mainitaan hänen pi-
täneen vuoden 1894 jälkeen yli 1000 esitelmää.³⁷ Ullnerin aloitteesta Suomessa alet-
tiin viettää eläinten päivää vuodesta 1909 lähtien lokakuun kolmantena sunnuntaina.³⁸
Pappien toivottiin tällöin muistuttavan seurakuntia heidän velvollisuuksistaan eläimiä
kohtaan, ja eläinten hyväksi järjestettiin myyjäisiä, konsertteja ja luentoja. Kansain-
väliseksi maailman eläinten päiväksi vakiintui vuodesta 1925 lähtien 4. lokakuuta
Fransiskus Assisialaisen muistopäivän mukaan.³⁹

---

³⁴ Virtanen, *HESY-lehti* 2/2019. (elektr.)

³⁵ Brander & Krogius 1935, *Boken om Constance Ullner*.

³⁶ Constance Ullner (C. U.), *Eläinsuojelus* 1/1902, 1–2.

³⁷ *Eläinsuojeluskalenteri* 1/1912, 20.

³⁸ C. U., "Eläinten päivä." *ES* 10/1909, 145–146.

³⁹ HESY ry, tiedote 4.10.2019. "Eläinten päivää vietetään Suomessa tänään 110:ttä kertaa" (elektr.)

Myös Agnes von Konow oli yksi merkittävimmistä suomalaisen eläinsuojeluliikkeen henkilöistä. Agnes von Konow oli naimaton aatelisperheen tytär, joka työskenteli kansakoulunopettajana Helsingissä. Myös Konow matkusti laajasti Euroopassa eläinsuojelukouksissa. Aktiivisen kirjoittelun, luottamustehtävien ja luentojen lisäksi hän osallistui käytännön eläinsuojelutyöhön puuttumalla näkemiinsä väärinkäytöksiin muun muassa hankkimalla hevosten juottopaikoille vedenlämmityslaitteen ja antamalla kohtaamilleen hevosten piiskaajille ”aika sapiskan”. Konowin aloitteesta Helsingin Kauppatorille asetettiin ”kanantappolaite” eli giljotiini, jolla kanojen teurastaminen olisi kivuttomampaa. Siipikarjan suojelu oli yksi Konowin vastuulle asetetuista erityistehtävistä Suomen eläinsuojeluyhdistyksessä.⁴⁰ Konow kannusti oppilaitaan uuden eläinsuojeluaatteen kannattajiksi, ja SDP:n myöhempi kansanedustaja Martta Salmela-Järvinen kertoo lapsena käyneensä ruokkimassa kanoja Kauppatorilla erään myyjän todetessa sen olevan mukavaa, että on ”tuollaisia hassahtaneita vanhojapiikoja, jotka yllyttivät koulutyttyjä hoitamaan heidän kauppatavaroitaan”.⁴¹

Toisin kuin Constance Ullner, jonka hengellisenä oppi-isänä Topelius toimi 1800-luvun lopulla, Agnes von Konow ilmaisi useissa yhteyksissä uskontokriittisiä näkökulmia. Hän uhkasi saada potkut opettajan virastaan Jumalaa kieltävien näkemystensä vuoksi. Martta Salmela-Järvisen muistelmien mukaan Konow seisoi rukouksissa käsivarret ristissä rinnalla, eikä kumartanut päätään.⁴² Turun yleisessä eläinsuojelukouksessa vuonna 1906 Konow totesi, että pappien välinpitämättömyys eläinsuojelusiassa on aivan johdonmukaista, koska heidän julistamansa uskonto on julma uskonto, minkä tueksi hän toisti osia Vanhasta testamentista. Konow näyttäytyy tässä suhteessa poikkeuksellisenä hahmona eläinsuojeluliikkeessä, joka perustui kristillisiveelliselle pohjalle. Toisaalta kristillinen kuvasto ja symbolit olivat ajalle tyypillisiä, eivätkä kaikki eläinsuojelutekstit ole välttämättä tunnustuksellisia, vaikka niissä olisi käytetty kristillistä retoriikkaa.

---

⁴⁰ Nieminen 2001, 29.

⁴¹ Salonen 1995, 110.

⁴² Salonen 1995, 108. Koulussa sattuneen välikohtauksen jälkeen Konow selitti luokalleen näkemyksiään: ”Minä en kiellä Jumalan olemassaoloa – – minä näen kaikki elolliset olennot hänen luominaan... Minä en hyväksy sitä ajatusta, että eläimet ja ylipäänsä koko luomakunta olisi olemassa vain ihmistä varten – – kyllä kaikilla on oma tarkoituksensa ja oma oikeutensa olemassaoloon.”

Suomen eläinsuojeluyhdistyksen pitkäaikainen puheenjohtaja everstiluutnantti Torsten K. Forstén kuvailee vuoden 1908 toimintakertomuksen osana, kuinka hän ja Agnes von Konow matkustelivat luennoimassa Kansanvalistusseuran myöntämällä varoilla. Erityistä mainitsemista ansaitsivat Konowin pitämät taikalyhtykuvilla valaistut opettavaiset esitelmät. Taikalyhty eli *laterna magica* oli nykyaikaisen diaprojektorin esiaste, joka kehitettiin *camera obscurasta*. Forstén kirjoittaa: ”Niiden kautta on varmaan moni kylvetty siemen langennut hyvään maahan, joka aikansa antaa runsaan hedelmän. — Yleisesti tunnettu on ollut tämän hellän ja asiaansa innostuneen eläinten ystävän taito mukaansa tempaavalla tavalla saada kuulijansa mieltymään hänen omalle sydämellensä kalliiksi käyneeseen asiaan.”⁴³

1.2 Eläinsuojelu siveellisenä ihanteena

Oikeutta kaikille -lehden ruotsinkielinen versio *Rättvisa mot alla* alkoi ilmestyä vuonna 1894, ja sen suomenkielinen versio vuotta myöhemmin. Näytelehti julkaistiin kuitenkin myös suomeksi vuonna 1894. Vuonna 1897 lehti muutti nimensä *Eläinsuojelukseksi*. Aluksi Constance Ullner toimitti lehteä yhdessä Uno Stadiuksen kanssa, mutta 1890-luvun vivisektioristiriitojen vuoksi aiheeseen suopeammin suhtautunut Stadius siirtyi toimittamaan *Pientä eläinystävää*. Erkaneminen ei kuitenkaan tapahtunut täysin riitaisissa tunnelmissa, sillä Stadius jäi *Eläinsuojeluksen* avustajakunnan joukkoon.⁴⁴ *Eläinsuojelus*-lehti ilmoitti tulevansa pitämään tärkeimpänä tehtävänäan vakavan ja hyvin suunnitellun eläinsuojelustyön edistämistä, pitäen silmällä sitä siveellistä vaikutusta, jonka ihmisen käsitys hänen suhteestaan luontoon synnyttää.⁴⁵

Siveellisyys oli paljon käytetty sana 1800–1900-lukujen vaihteen Suomessa. Snellmanin aikalaiset viittasivat sillä poliittiseen rohkeuteen tai moraaliseen mielenlaatuun, ja siveysoppi merkitsi pitkään samaa kuin moraalifilosofia. Käsitteellä oli yleinen, normeihin liittyvä merkitys, vaikka nykyään se assosioituu seksuaalisuuteen. Sana on ollut Suomen historian kannalta merkittävässä roolissa poliittisesti sukupuolen tarkastelun ja järjestämisen kautta, ja se liittyy vahvasti naiseen. Toisaalta siveellisyys oli väline ilmaista asioita, joille ei ollut kielessä ilmaisuja, kuten sukupuolten

---

⁴³ T. K. Forstén, *ES* 3/1908, 41.

⁴⁴ Salonen 1995, 113.

⁴⁵ C. U., ”Ilmoitus”. *ES* 1/1897.

tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä. Siveellisyyden käsite toistuu eläinsuojelukirjoituksissa usein, ja sen 1800–1900 taitteen semanttiseen kenttään kuuluvat moraali, vastuu, eettisyys, hyvät aikomukset ja tavat. Vastakäsitteinä siveelliselle ovat epäeettisyys, pahuus, karkeus, raakuus, pahantahtoisuus, huonot tavat ja heikkoluonteisuus, joita käytetään myös ahkerasti.⁴⁶ Constance Ullner kirjoittaa *Oikeutta kaikille* -lehdessä:

*Se kysymys, jota nyt käsittelemme on suuresta sielutieteellisestä merkityksestä, jos kun pyydämme lempeää ja sääliväistä eläinten kohtelua, ei se ainoastaan ole niiden tähden, vaan myöskin meidän, ihmisarvomme, meidän ja tulevaisen sukukunnan siveellisin kehityksen takia.*⁴⁷

Snellmanilaisittain siveellisyys määrittyi kansakunnan elämän kokonaisuudeksi ja moraalijärjestykseksi, joka huipentui kansallisvaltiossa toteutuvassa kansallishengessä. Perhe edusti siveellistä vapautta tapojen ja äidillisen rakkauden voimalla. Siveellisyys ankkuroitui yksilöön, joka toimi omasta tahdostaan siveellisen arvostelukykynsä mukaisesti. Lain ei sopinut puuttua kasvatukseen ja rakkauden välittömyyteen, joka perhepiirissä muokkasi maaperää kansallishengen kuuluvalla vapaalla itsetietoisuudelle.⁴⁸ Myös Constance Ullner näki ihmisten moraalisen kasvattamisen tärkeämpänä kuin suoran lainsäädäntöön vaikuttamisen, vaikka 1900-luvun edetessä myös hänen toiminnassaan näkyy poliittisen vaikuttamisen tärkeys.⁴⁹ Ullner oli huomannut, kuinka säädökset uhkasivat jäädä kuolleiksi kirjaimiksi riittävän valvonnan puuttuessa ja vanhojen pahojen tapojen ollessa syvään juurtuneita: “uusiin tapoihin totuttaminen vain vakaumuksen tietä käy ylen hitaasti, sillä itsepäisyys on, kuten tunnettu, yksi meidän kansamme pääominaisuuksia.”⁵⁰

Eläinten ystävän ensimmäisessä numerossa todetaan, että mennyt on se aika, jolloin eläinsuojeluasiaa pidettiin hellätuntoisen mielenlaadun ilmiönä. Mielenkiintoista on eläinsuojeluaatteen kytkeytyminen tunteisiin niin ideologisessa mielessä kuin myös

---

⁴⁶ Pulkkinen, Sorainen 2011, 10.

⁴⁷ C. U., “Muutamista näkökohdista, jotka valaisevat suhdettamme eläinmaailmaan.”, *OK* 1/1895, 164.

⁴⁸ Helén 1997, 149.

⁴⁹ Ks. esim. *Eläinsuojeluskalenteri* 1/1919.

⁵⁰ C. U., *Eläinsuojelu* 9/1908, 129.

retoriikan kautta. *Oikeutta kaikille* -lehdessä käsitellään kiinnostavalla tavalla tunteiden ja järjen roolia eläinsuojelukysymyksessä: “Tässä ei tarvitse minkään yksipuolisesti järkeä kysyvän suunnan tulla voitolle, tässä tarvitaan etenkin myötätuntoisuutta, armahtavaisuutta ja rakkautta. Ja ne ominaisuudet kuuluvat useimmiten naiselliseen luontoon, ellei sitä johdateta väärään suuntaan ja harhatielle.”⁵¹ Tunteiden rooli eläinsuojeluliikkeessä on siis herättänyt keskustelua suuntaan ja toiseen, ja myös rationaalisuuden ihanne on kyseenalaistettu.

Merkittävimpana varhaismodernin ajan rajanvetona ihmisen ja eläimen välillä on pidetty 1600-luvun filosofin René Descartesin tulkintaa ihmisestä ajattelevana olentona ja eläimistä mekanistisina, automaattisesti toimivina koneina. Järkeä ja kielellistä kommunikaatiota pidettiin osoituksena ihmisen ja eläimen erosta sekä ihmisen paremmuudesta.⁵² Myös naisia ja lapsia on pidetty rationaalisesti kyvyttöminä, jolloin he asemoituivat kulttuurisissa dikotomioissa luonnon, eläinten ja tunteiden puolelle. Koska naisilla katsottiin olevan miehiä enemmän herkempiä tunteita, kuten myötätuntoa ja hellyyttä, heidän tuli ensi sijassa ottaa eläinsuojelu tehtäväkseen ja opettaa siihen myös lapsia.⁵³ Constance Ullner näki, että nainen kykeni itsessään sekä äitinä ja perheenemäntänä vaikuttamaan eläinten aseman parantamiseksi. Naisen kutsumus oli hänen mukaansa ”pyyhkiä kyyneleitä ja parantaa haavoja”, sekä käyttää lempeää vaikutusvaltaansa missä vain voi.⁵⁴

Oikeutta kaikille -lehden nimettömässä artikkelissa kirjoitetaan: “Naisen vaikutus on epäilemättä suuriarvoinen monessa sivistyshistoriallisessa kysymyksessä, mutta harvassa lienee se enemmän tarpeellinen, paikallaan ja niin sanoakseni ikäänkuin syntyneenä naisen yksinomaisesta luonnosta, kuin eläinsuojelukysymyksessä.” Naiskysymys ja luonnonsuojelu ovat historiallisesti liittyneet monella tapaa yhteen. 1700-luvun lopulla Mary Wollstonecraftin *A Vindication of the Rights of Women* tyrmättiin sillä perusteella, että seuraavaksi oikeuksia vaadittaisiin myös eläimille. Wollstonecraft kritisoi ajattelua, jonka mukaan tunteet (*passions*) johtivat naisten toimintaa ja he olisivat sen vuoksi miehiä lähempänä luontoa. Wollstonecraft korosti, että niin naisilla

---

⁵¹ s.n. OK 1/1895, 24.

⁵² Schuurman 2012, 44.

⁵³ Salonen 1995, 99.

⁵⁴ Constance Ullner 1898, ”Oikeutta kaikille. Onko eläinsuojelustyö oikeutettua ja siunausta tuottavaa?”, 7.

kuin miehilläkin on rationaalinen mieli – toisin kuin eläimillä. Tarkastelemissani eläinsuojeluteksteissä myös eläinten järkeä ja sielua pohditaan paljon, mistä kirjoitan enemmän seuraavassa luvussa.

Constance Ullner kirjoittaa *Eläinsuojelus*-lehdessä vuonna 1905: “Jos emme ota seurataksemme yksistään kylmää, harkitsevaa älyä, vaan myöskin sydämen kehoitusta, silloin tulee ymmärryksemme muun luomakunnan suhteen laajenemaan.”⁵⁵ Hän puhuu naisellisina pidettyjen tunteiden arvostuksen puolesta, mutta toisaalta haastaa vallinneet käsitykset järjellisyydestä kyseenalaistamalla sen hallitsevan aseman ja laajentamalla sen koskemaan myös eläimiä. Ullner painottaa hyve-etiikkaa ja onnellisuutta moraalisen kasvatuksen ohjenuorina:

*Hyvä työ tulee aina palkituksi. Kun opettamme (sic.) lapsille tämän, tulee heistä **hyviä**, tulee heistä **onnellisia** ihmisiä, sillä ainoastaan hyvä ihminen voi olla onnellinen.*⁵⁶

1.3 Kasvatustehtävä ja kansansivistys

Eläinsuojelijoiden iskulause “oikeutta kaikille” kuvaa vuosisadan vaihteen aateilma-
piiriä moniulotteisesti. Eläinsuojeluliikkeessä toimineet henkilöt, kuten Constance Ullner ja Agnes von Konow argumentoivat sortavia rakenteita ja säätyrajoja vastaan myös ihmisten keskuudessa. Lasten kevytjyhtymyksissä, joita myöhemmin kutsuttiin Topeliuksen runoon viitaten Sylvia-yhdistyksiksi, eri säätyjen lapset toimivat yhdessä pikkulintujen puolesta. Eläinsuojeluaatteen katsottiin ylittävän kielij- ja kansallisuus-
rajat. Constance Ullner kirjoitti eläinsuojeluaatteen olevan kenties ainoa silta, joka voidaan rakentaa eri kielipuolueiden välille ja jolla ne voivat ojentaa toisilleen kätensä yhteistyöhön saman päämäärän saavuttamiseksi.⁵⁷

Kiinnostavaa kyllä Ullner ja Konow olivat kiistelleet Sylvia-yhdistysten kielipohjasta vain muutamaa vuotta aikaisemmin, sillä Ullner oli kokenut yhdistysten keskittyvän liikaa suomenkielisten lasten valistamiseen. Konow oli kieltänyt tämän toteamalla,

⁵⁵ C.U. "Sydämen kehoitus". *Eläinsuojelus* 6–7/1905.

⁵⁶ Ullner 1898, 7.

⁵⁷ C. U., "Eläinsuojelustyö ja kielikysymys." *Eläinsuojeluskalenteri* 1/1915, 4.

että suomenkielisiä oppilaita oli vain enemmän kuin ruotsinkielisiä. Konow syytti Ullneria kielikysymyksen sotkemisesta eläinsuojeluun. Hannu Niemisen mukaan tilanteeseen liittyi riita Topeliuksen testamenttaamasta Sylvia-rahastosta, joka lopulta jaettiin kahden Topeliuksen perintöä vaalivan yhdistyksen kesken. Toinen oli alkupe-
räinen Sylvia-yhdistys, joka oli liitetty Uudenmaan Eläinsuojeluyhdistyksen alaisuuteen vuonna 1904, ja jonka hallituksessa sekä Ullner että Konow olivat. Toinen puolestaan oli Constance Ullnerin ja Uno Stadiuksen yllättäen vuonna 1910 Helsingin Eläinsuojeluyhdistyksen alaisuuteen perustama Majföreningen stiftad till Z. Topelius minne (Kevätyhdistys Z. Topeliuksen muistoksi).⁵⁸

Naiset eivät kaikissa eläinsuojelukysymyksissä olleet yhtenäinen joukko, joka olisi jakanut saman arvo-, mielipide- ja aatepohjan. Eläinsuojeluliike on kaikessa moniäänisyydessään kiinnostava tutkimuskohde, sillä vaikka se sisältää yksinkertaisen viestin eläinten suojelusta, kattaa se hyvin erilaisia tulkintoja niin eläinten kuin ihmistenkin hyvinvoinnista. Naistoimijoissa on havaittavissa yhdistäviä piirteitä, kuten nais erityisiin kysymyksiin keskittymistä ja ajan naiskuvaa sekä naisen asemaa heijastelevia käsityksiä. Naisliike ja eläinsuojeluliike torjuivat valistuksen ajatuksen eläimistä ja luonnosta hierarkiassa ihmistä alempana, sekä naisesta miestä alempana. Luonnon tuhoamisella ja naisten alistamisella asemalla oli kulttuurihistoriallisesti samoja taustavaikuttajia.⁵⁹ *Oikeutta kaikille* -lehdessä kirjoitetaan naisen olevan sekä oikeutettu että velvollinen ottamaan osaa taisteluun vanhojen ennakkoluulojen kumoamiseksi.⁶⁰

Tämä velvollisuus ei koskenut vain yläluokan naisia, vaan kaikkia naisia, joilla oli kasvattajina ja äiteinä mahdollisuus vaikuttaa tulevien sukupolvien moraaliseen kehitykseen. Suomalaisella naisliikkeellä on pitkät perinteet maternalistisen feminismin eli yhteiskunnallisen äitiyden noudattamisessa poliittisena strategiana. Suomalaiset naisjärjestöt omaksuivat poliittisen äitiyden naiskansalaisuuden malliksi jo vuosisadan alussa, ja se legitimisoi naisten poliittista osallistumista. Kaiken kaikkiaan yhteiskunnallisen äidin hahmo kokosi naisasialiikkeessä yhteen käsitykset naisen luonnosta, naiseettisesta subjektista, naiskansalaisesta, naisen yhteiskunnallisesta asemasta ja

---

⁵⁸ Nieminen 2001, 82–83.

⁵⁹ Soper 1995, 121–125.

⁶⁰ s.n. "Mitä saatamme vaatia aikamme naisilta eläinsuojelustyön suhteen?" OK 1/1895, 23.

tehtävästä.⁶¹ Etenkin 1800-luvun puolella naiset astuivat julkiselle areenalle ja integroituivat poliittisiin instituutioihin etupäässä äitien ja lasten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Naistoimijat kokivat poliittisen äitiyden kanavana kohentaa asemaansa koulutuksen, ansiotyön ja poliittisen vaikutusvallan kautta. Toisaalta Constance Ullner painottaa eläinsuojelutyön riippumattomuutta kirjoittamalla: "...meidän materialistisen aikamme, kun jokainen etupäässä ajaa omaa etuansa, on vaikea uskoa senlaisten ihanteellisten henkilöjen olemassaoloa, jotka uhraavat elämänsä paraat voimat eläinkunnan kärsimyksien huojentamiseksi, ja jotka tekevät sitä täysin epäitsekkäästi."⁶² Eläinsuojelukirjoituksista löytyy paljon "naiserityisiä" arvoja kuten äitiys, äidillisyyys ja hoivaaminen, ja näen eläinsuojeluaatteen tarjonneen naisille sopivana pidetyn mahdollisuuden toimia kodin ulkopuolella ja osallistua julkiseen keskusteluun. Materialistista ja mekanistista maailmankuvaa pidettiin vastakkaisena holistiselle, elävän luonnon kokonaisuutta ja kaiken yhteyttä korostavalle näkemykselle, joka oli yleinen eläinsuojeluliikkeen ja naisasianaisten keskuudessa.

Vaikka naiset olivat alusta asti aktiivisesti mukana Helsingin eläinsuojeluyhdistyksen toiminnassa, pääsivät he virallisesti mukaan toimikuntaan vasta vuoden 1892 sääntömuutoksen myötä. Topelius vaati naisille oikeutta sivistykseen ja kannusti heitä aloittamaan hyväntekeväisyystoiminnan köyhien auttamiseksi. Hän suunnitteli naisille oman eläinsuojeluyhdistyksen, joka perustettiin nimellä Eläinten Ystävät (Föreningen Djurvännerna) vuonna 1894. Eläinten Ystävät vertautui toimintaperiaatteiltaan muihin ajan yhdistyksiin, kuten Köyhien Ystävät, Sokeitten Ystävät ja Orpolasten Ystävät. Päivi Salonen kirjoittaa, että Topelius rinnasti eläimet muihin yhteiskunnan hädänalaisiin, jolloin eläinsuojelukin kuului luonnollisena osana naisen kodin ulkopuolisiin tehtäviin. "Sosiaalisen kysymyksen" hallinta jäsenyi alempien luokkien ja puutteenaisten suojeluksi, ja erityisesti naisten yhteiskunnallinen toiminta sai hahmon suojelun problematiikassa.⁶³

---

⁶¹ Helén 1997.

⁶² *Eläinsuojeluskalenteri* 1/1915, 4.

⁶³ Helén 1997.

Yleisen yhdistystoiminnan viritessä Suomessa 1870-luvulla eri aatteet nivoutuivat toisiinsa konkreettisella tavalla, sillä naisyhdistysten, raittiusyhdistysten ja eläinsuojeluyhdistysten piirissä olivat usein samat toimijat. Eläinten Ystävien jäsenmäärät olivat sen verran pieniä, ettei tehokasta toimintaa olisi pystytty organisoimaan pelkästään naisten voimin, etenkin naisten aktiivisimman joukon toimiessa jo muissa yhdistyksissä. Muutaman vuoden päästä perustamisestaan Eläinten Ystävien jäsenyys oli avoin myös miehille, eikä eläinsuojelutyössä sukupuolesta muodostunut Suomessa ehdotonta vedenjakajaa.⁶⁴ Esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa naisilla sen sijaan oli omat eläinsuojeluyhdistyksensä.

Eläinsuojelus-lehden ilmoitettiin sopivan vaihtelevan ja helppotajuisen sisältönsä vuoksi erittäin hyvin koulunuorisolle ja kansakouluoppilaille. Lehdet sisälsivät ohjeiden ja kanta-aottavien kirjoitusten lisäksi paljon opettavaisia tarinoita, jotka kannustivat lukijaa eläytymään eläimen asemaan. Sekä Constance Ullner että Agnes von Konow ajoivat koulujen opetusohjelmaan säännöllistä eläinsuojeluoppia. Konowin mielestä oltiin jo selvillä siitä, että eläinsuojeluasia on ylevä aatteellinen kysymys, ja oppikirjoja olisi täydennettävä selonteoilla kansojen ja yksilöiden suhteesta eläimiin, sillä siinä kansojen moraalinen kanta tulee näkyviin. Konowin mukaan eläinsuojeluasia oli yhdistettävä kaikkiin opetusaineisiin paitsi uskontoon, joka on opettanut, että ihmisillä on sielu, mutta eläimillä ei.⁶⁵ Kun Suomen toisessa yleisessä eläinsuojelukokouksessa Turussa keskusteltiin, millaisella henkisellä pohjalla eläinsuojelutyötä olisi tehtävä, useat puhujat olivat yhtä mieltä siitä, että pohjan tulisi olla kristinopin tarkoittamassa rakkauden hengessä. Konow ilmoitti pitävänsä tarpeettomana määrätä, missä hengessä eläinsuojelutyötä tehdään.⁶⁶

Samassa Turun eläinsuojelukokouksessa Constance Ullner lausui toivomuksen, että sekä kansakoulu että oppikoulu ottaisivat opettaakseen eläinsuojelua edes parina tuntina kuukaudessa, jotta lapset oppisivat tuntemaan ja rakastamaan eläimiä. Eläinsuojelun oppiaineeksi saaminen oli hänen pitkäaikainen haaveensa, sillä vielä vuonna 1916 eläinsuojeluliikkeen toiminnan hiljentyessä hän kirjoitti sen olevan sopivin toimenpide, mihin kaikki eläinsuojeluyhdistykset voisivat yhdessä ponnistaa voimansa.

---

⁶⁴ Salonen 1995, 24.

⁶⁵ Agnes von Konow (A. v. K), "Koulu ja eläinsuojeluasia." *Eläinsuojelus* 6–7/1906.

⁶⁶ Ibid.

Samana vuonna Ullner ja Allan Höijer julkaisivat kirjasen *Lasten eläinsuojelusoppi*, jota tarjottiin oppikirjaksi kansakouluihin. Ullner koki kirjasen antavan parhaimmin ajateltavissa olevan vastauksen siihen, miten ihmisten vastuu suhteessaan eläinmaailmaan tulisi eläväksi.

Monet naistoimijat vastustivat Korkeasaaren eläintarhan toimintaa. Turun eläinsuojelukokouksessa naisasialiikkeen pioneeri ja koulunjohtaja Lucina Hagman (1853–1946) alusti keskustelun eläintarhojen ynnä muiden ainoastaan yleisön huvitusta varten olevien eläinnäyttelyiden poistamisesta. Hagmanin mielestä tällaiset näyttelyt olivat eläinsuojeluaatteen vastaisia, eivätkä ne olleet tarpeellisia nuorison kasvatukselle. Kokous yhtyi vilkkaan keskustelun jälkeen Hagmanin ponsiin Korkeasaaren eläintarhan lakkauttamisesta siellä vallitsevan eläinten huonon kohtelun vuoksi.⁶⁷ Constance Ullner kirjoitti vuonna 1909, että muutamat etevät kasvatustieteilijät ja eläinystävät pääkaupungissa olivat keränneet asiasta allekirjoituksia joukkoanomukseen, joka jätettiin Helsingin kaupunginvaltuustolle. Agnes von Konow ja T. K. Forstén ehdottivat eläintarhan korvaamista eläintieteellisellä museolla.⁶⁸

Eläintarha oli perustettu vuonna 1889 Helsingin Anniskeluyhtiölle vuokrattuun Korkeasaaren kansanpuistoon. Valituksia tuli eläinsuojeluväen ulkopuoleltakin eläinten huonon hoidon ohella saaren ravintolan asiakkaiden käytöksestä.⁶⁹ Constance Ullnerin mielestä oli siveelliseltä kannalta katsottuna väärä menettelytapa pyydystää ja vangita metsän, ilman ja veden asukkaita yksinomaan ihmisten huvin vuoksi. Hänen mukaansa oikeuden ja ihmisyyden nimessä ei ollut perusteltua riistää vapaus ja ”luonnollinen kotioikeus” viattomilta olennoilta, sulkien ne vankeuteen, missä ne olivat riippuvaisia ihmisten mielivallasta.⁷⁰ Tässä tulee kiinnostavalla tavalla esiin Ullnerin käsitys villieläinten oikeudesta elää niiden luonnollisessa elinympäristössä. Eläintarhan lakkauttamisen vaatimus on jatkumoa eläinten hyötykäytön perusteiden pohtimiselle, missä ihmisen saama tieto tai huvi ei ollut riittävä syy eläinten vangitsemiselle.

---

⁶⁷ s.n. ”Eläintarhat ja menageriat.” *ES* 6–7/1906, 88.

⁶⁸ Nieminen 2001, 104.

⁶⁹ Nieminen 2001, 104–105.

⁷⁰ C.U. ”Vaatimus Korkeasaaren eläintarhan hävittämisestä.” *ES* 4/1909, 49–52.

Agnes von Konow ja Constance Ullner saivat tunnettuina eläinsuojelijoina kyseenalaisen kunnian esiintyä pilalehti *Fyrenin* sivuilla. Ullnerista julkaistiin vuonna 1906 pilakuva, jossa hän istuu pronssisella vuohipatsaalla ympärillään Korkeasaaren häkkeihin suljetut eläimet (kuva 2). Kuvan alla oli sanasta sanaan Ullnerin neljä päivää aikaisemmin *Hufvudstadsbladetissa* eläintarhan eläimistä julkaisema runo, jonka nimi oli ”Tuskien saari” (*Smärtans ö*).

Kuva 2. Pilapiirros. *Fyren* nro 29, 21.7.1906. Lähde: Kansalliskirjaston Digitaaliset Aineistot.

Agnes von Konowia esittävässä pilapiirroksessa Konow kohottaa kirvestä katkaistakseen kaulan poliitikoilta ja muilta miehiltä, jotka on vuorostaan suljettu häkkiin (kuva 3). Eräällä miehistä on päässään hattu, jossa lukee *tom*, eli merkityksetön. Samalla linnut lentävät vapaana taivaalla. Kuvatekstissä lukee: ”Jos kanagiljotiinista tulee totta

— ja neiti Agnes von Konow saa hoitaa homman”.⁷¹ Toisaalta naisten esiintyminen pilalehden sivuilla viittasi naisten uuteen rooliin yhteiskunnallisen areenan vaikuttajina ja julkisen keskustelun osallistujina. 1800-luvun alussa julkisuudessa toimiminen oli ollut miesten yksinoikeus ja koti, perhe ja äitiys miellettiin naisten kutsumukseksi. 1800-luvun sivistyneistön virkanaiset alkoivat murtautua ulos totutusta muotista koulutuksen ja julkisten ammattien piiriin. Yhteiskunnallisia valtasuhteita ja arvoja ravis-
telleen eläinsuojelun johtonaisia pilkattiin sentimentaalisuudesta, järjettömyydestä ja vinoutuneesta oikeudentajusta.

Om hönsguillotinen blir verklighet

och fröken Agnes von Konow får sköta rulljansen.

Kuva 3. Pilakuva. *Fyren* nro 36, 9.9.1911. Lähde: Kansalliskirjaston Digitaaliset Aineistot.

⁷¹ "Om hönsguillotinen blir verklighet och fröken Agnes von Konow får sköta rulljansen." *Fyren* nro 36, 9.9.1911, 7.

Vaikka eläinsuojeluliike pyrki purkamaan vanhoja hierarkioita ja antamaan äänen niille, joilla ei sitä vielä ollut, oli liike lähtökohdiltaan elitistinen. 1881–1895 perustettujen yhdistysten taustalla oli usein fennomaanisia aatevirtauksia, minkä lisäksi yläluokka ja liberaalit kiinnostuivat kansanliikkeistä keinona ohjata kansan yhteiskunnallisia intressejä.⁷² Eläinsuojeluliikkeen tapauksessa sivistyneistö pyrki valistamaan muita yhteiskuntaryhmiä eläinten kunnollisesta kohtelusta. Asenteet eläimiä kohtaan eivät kaupungistumisen alkuaikoina olleet kaupungeissa juurikaan erilaiset kuin maaseudulla, joten yhteiskuntaluokkien välinen ero oli suurempi kuin asuinpaikkojen.⁷³ Vuonna 1871 *Åbo Underrättelser* -lehdessä julkaistiin kirjoitus vastaperustetusta ensimmäisestä eläinsuojeluyhdistyksestä, ja siitä on havaittavissa, missä ja keiden suostittamaa eläinrääkkäyksen katsottiin olevan: yhdistyksen tuli pyrkiä estämään kansan muinaisuudesta tavaksi tullutta ja itsepäisesti kiinnipitämää julmuutta eläinten kohtelussa.⁷⁴

Hannu Ruonavaaran mukaan Pohjoismaisissa vanhoissa liikkeissä, kuten kansansivistysliikkeissä, moraalisaattely on ollut historiallisesti tärkeä elementti. Myös eläinsuojeluliikkeen voi nähdä alkaneen tällaisena valistusliikkeenä.⁷⁵ Moraalisaattelyn tarkoituksena on vaikuttaa ihmisten yhteiskunnallisia suhteita, arvoja ja asenteita koskeviin uskomuksiin, minkä vuoksi se kytkeytyy läheisesti ideologioihin. Sen avulla on tuotettu niitä kulttuurisia muotoja, jotka ovat auttaneet modernin porvarillisen valtion kehittymistä. Eläinsuojeluliikkeen voi muiden yhteiskunnallisten liikkeiden tapaan nähdä nojaavan argumentaatiossaan olemassaoleviin ajatustapoihin samalla, kun se asettaa ne kyseenalaiseksi. Eläinsuojelukirjoituksissa korostui ajatus siitä, miten valitsevat tavat olivat tietynlaisen kehityksen tulosta ja sellaisena muuta kuin luonnollista ja ainoaa mahdollista. Constance Ullner vertaa länsimaista tapaa arvottaa luontoa inhimillisyyttä alemmaksi intialaiseen henkeen, joka “ei milloinkaan epäröi tunnustaa sukulaisuuttaan luontoon.”⁷⁶ Eläinsuojeluliikkeen tapauksessa yhteiskunnallisille

---

⁷² Siisiäinen 1990, 25.

⁷³ Schuurman 2018, 62.

⁷⁴ Vehmas 2019, 33.

⁷⁵ Ruonavaara 1998, 45.

⁷⁶ C. U., “Onko eläinsuojelus seurauksiltaan ihmissuojelusta?” *Eläinsuojeluskalenteri* 1/1917, 4.

liikkeille tyypillinen lupaus hyvästä elämästä taipui muotoon: ihmiset voivat hyvin, kun eläimetkin voivat hyvin.⁷⁷

1.4 Sulkahattumuotia vastaan

*Iloks, hyödyksi on lintuset luotu,
Laulunsa lohduksi meille on suotu.
On häpeä, näitä jos puvuissanne
Koristeina käytätte, rakkaitanne!
Teidän ystävät kaikki ne olkohon,
Jotka Luojalta elämän saaneet on!*⁷⁸

1800-luvun lopulla yleistynyt naisten sulkahattumuoti oli yksi Constance Ullnerin ja Agnes von Konowin keskeisiä eläinsuojeluongelmia. Pikkulintuja tapettiin 1800-luvun loppupuolella hattujen ja pukujen koristeita varten niin paljon, että useita lajeja uhkasi kuolla sukupuuttoon. *Eläinsuojelus*-lehdessä ilmoitettiin vuonna 1904, että oli laskettu, että 25 vuoden kuluessa kaksi tai kolme miljardia pikkulintua oli hävitetty muodin typerien vaatimusten tyydyttämiseksi.⁷⁹ Constance Ullner otti näkyvän aseman kansainvälisessä työssä sulkamuotia vastaan luennoimalla eläinsuojelukongresseissa ja vaatimalla sulkakoristeista luopumista lehtikirjoituksissa ja vallanpitäjille suunnatuissa vetoomuksissa. Vuoden 1900 Pariisin eläinsuojelukongressissa Ullner otti osaa keskusteluun lintusuojelusta, ja kongressi hyväksyi hänen ehdotuksensa tavoitteista, joiden mukaan pikkulintuja suojeltaisiin niiden matkalla pohjoiseen ja eläinsuojelu otettaisiin opetusaineeksi kaikissa Euroopan kouluissa.

Ullnerin ja Konowin kirjoituksissa sulkahattumuodista muodostuu kiinnostava kuva naisten roolista eläinsuojeluliikkeessä. Vaikka eläinsuojeluliikkeen puolestapuhujat olivat suurelta osin naisia, sulkahattumuodin tapauksessa naisista tuli myös sen vastapuoli ja eläinsuojeluvalistuksen kohde. Viestiä lintujen suojelusta osoitettiin erityisesti naisille ja lapsille myös siksi, että linnut olivat eläimiä, joita nuoret usein kiusa-

---

⁷⁷ Katainen 2003, 44.

⁷⁸ Constance Ullner, *ES* 5/1904, 67.

⁷⁹ *ES* 7–8/1904, 119.

sivat. Ullner kiinnittää huomiota lintusuojelun kaksinaismoralismiin, kun lintuja häiritseviä pikkupoikia moittiva nainen saattoi itse käyttää sulkahattua. Ullnerin toiminnassa lintujen puolesta näkyi Zacharias Topeliuksen vaikutus, hänen ollessaan tunnettu pikkulintujen suojelija. Agnes von Konow oli esittänyt, että kaikissa kouluissa oli otettava käytäntöön pakollinen luonnonsuojelupäivä, jolloin opettaja voisi kertoa lintujen ja puiden merkityksestä luonnossa.⁸⁰ Hänen esityksestään Suomen Eläinsuojeluyhdistysten allekirjoittama anomus lintukoristeiden maahantuonnin kieltämisestä jätettiin valtiopäiville vuonna 1906. Eläinsuojelutyön seurauksena vuonna 1923 Suomen ensimmäiseen luonnonsuojelulakiin sisällytettiin kohta, jossa kiellettiin rauhoitettujen lintujen höyhenten myynti, käyttö ja maahantuonti.⁸¹

Constance Ullner alusti lintusuojelusta myös Lontoon suuressa eläinsuojelukongressissa 1909. Vilkkaan keskustelun jälkeen hyväksyttiin ponsi, jonka mukaan kongressi katsoi tarpeelliseksi kansainvälisen työn muuttolintujen suojelemiseksi lintujen pesimispaikkojen rauhoittamisella, estämällä niiden pyydystämistä verkoilla ja vastustamalla koristeina käytettävien sulkien tuontia ja vientiä. Ullner liittyi komiteaan, joka lähetti Espanjan ja Italian hallitsijoille anomuksen, että pikkulintuja suojeltaisiin niiden matkoilla näiden maiden läpi.⁸² Tietävästi hallitsijat eivät ainakaan Italiassa vastanneet anomuksiin. Kongressin toinen vaatimus oli osoitettu kaikille sivistyneille maille, jotta niiden hallitukset kieltäisivät sulkien ja töyhtöjen tuonnin ja viennin muotitarkoituksiin. Perusteluna oli, etteivät kongressin osanottajat voineet ymmärtää, kuinka niin moni hyvä ja lämminsydäminen nainen saattaa iloisin mielin koristaa itsensä viattomilta pieniltä olennoilta riistetyillä osilla.

Vaikka eläinsuojelukirjoituksista on usein erotettavissa jokin erityinen kohderyhmä, kuten eläinten kanssa työskentelevät maaseudun asukkaat, teurastajat, opettajat tai kasvattajat, on sulkahattumuodin tapauksessa viesti osoitettu hyvin suoraan naisille. Lintujen suojelussa käytettiin värikkäitä ilmauksia ja suoranaista vastapuolen syytelyä. Sulkahattuja käyttäviä naisia kuvaillaan muun muassa julmiksi, koreilunhaluisiksi ja sydämettömiksi. Toisaalta viestiä pehmennetään nostamalla esiin se ristiriita, miten juuri tunteelliset ja siveelliset naiset sortuvat muodin mukana kulkemisen

---

⁸⁰ "Turun Eläinsuojeluskokouksesta." *EY* 11/1906, 162.

⁸¹ Pyykkö 2021 (toim.). (elektr.)

⁸² "Heidän Majesteeteillensa Italian Kuninkaalle ja Kuningattarelle." *ES* 12/1909, 180.

vuoksi lintumurhiin. Voimakkaan naisiin kohdistuneen kritiikin voi nähdä jollain lailla kutsuvan ”järkeviä” naisia mukaan eläinsuojelutyöhön nostamalla rajatun joukon kärjen kohteeksi. Sulkamuoti liittyi ensi sijassa ylhäisön ja porvariston naisiin, jolloin työläisnaisille avautui mahdollisuus arvostella vuorostaan yläluokkaa. Lintusuojelun johtohenkilöt olivat kuitenkin tyypillisesti ylhäisön naisia.

Ylipäättään muodin orjina esitettyjen naisten kritisointi on yksi tapa määritellä eläinsuojeluliikkeen ihanteellista naiskuvaa. Monet eläinsuojeluliikkeessä toimineet naiset arvostivat yksinkertaista ja askeettista elämäntapaa, Constance Ullnerin kirjoittaessa jo vuonna 1880 onnen voivan löytyä ainoastaan vaatimattomasta kodista. 1890-luvulla keskusteltiin laajasti naistenmuodin turmiollisuudesta, kuten kureliiveistä ja korkokengistä. Ratkaisuksi ehdotettiin Yhdysvalloista lähtöisin olevaa reformipukua, joka oli etupäässä terveysopillisia näkökulmia silmällä pitäen tehty naisten puku. Muun muassa Zacharias Topeliuksen tytär Toini käytti reformipukua. Reformiaatteen toimijoita olivat hygienistit eli korsettia vastustavat terveysreformistit, naisasialiikkeet sekä taiteilijat, jotka edustivat esteettistä pukureformia.⁸³ Reformipuvun mallin tuli olla löysä, jotta se ei puristaisi tärkeitä elimiä, mutta kuitenkin vartalon linjoja seuraava.

Muodin turhuudesta ja mielettömyydestä kirjoitetaan pitkästi *Oikeutta kaikille* -lehdessä vuonna 1896. Nimimerkki L.B. toistaa monia muotiin ja sitä seuraaviin naisiin liitettyjä ennakkoluuloja, joilla hän perustelee sulkamuodin julmuutta. Hän vertaa muodin orjattaria matkimishalussaan ”Darvinin esittämään uuteen sukulaiseen” Afrikassa, ja määrittelee, ettei muoti ole tarpeeksi tärkeä tarkoitus, joka oikeuttaisi eläinten kärsimyksen ihmiskunnan hyväksi.⁸⁴ *Oikeutta kaikille* -lehdessä julkaistiin vuonna 1895 runo nimeltä *Inhoni*, jossa kirjoittaja Felix kuvailee, kuinka moitittavaa naisten kulkeminen siteissä, kahleissa ja nyöreissä on. Runon mukaan nainen mursi täten niin omansa, kuin myös jälkipolvien terveyden, ja oli kelvoton astumaan äitien joukkoon. Kirjoittaja sääli naista, joka uhraa sulonsa ja makunsa vaihtuville oikuille eli muodille.⁸⁵ Runossa käytetään myöhemmin etenkin Agnes von Konowin teksteissä

---

⁸³ Vanhanen 2012, 6.

⁸⁴ L. B. ”Vähän keskustelua velvollisuuksista eläimiä kohtaan.” *OK* 4/1896, 53

⁸⁵ Felix, ”*Inhoni*”. *OK* 1/1895, 103.

toistuvaa kuvausta sulkakoristeista lintujen ruumiina, mikä samoin kuin ”lintumurhat” on painokas sanavalinta, joka jopa inhimillistää lintuja.

Constance Ullner lähetti yhdessä ystävänsä Thyra Jurveliuksen kanssa vuonna 1895 Suomen naisille kehotuksen luopua täytettyjen lintujen käytöstä pukujen koristeena, joka oli ”julmin kaikista muodeista”.⁸⁶ Kehotuksesta painettiin Suomen ensimmäinen eläinsuojelujuliste, joka oli myös ensimmäinen naisten laatima juliste.⁸⁷ Kirjoituksessa näkyy jyrkkä sulkamuodin vastustaminen ja vastuun peräänkuuluttaminen naisilta, sekä ihmettely naisten taipumuksesta unohtaa, että hän laiminlyö oikeudentunnon ja ihmisyyden vaatimuksen tyydyttäessään muodin oikkuja. Koska kirjoittajat arvelivat, että oli niitäkin naisia, joita ei missään suhteessa eläinmaailman kärsimyksiin katsoen voi saada luopumaan päivän muodista, perusteltiin vaatimusta myös terveydellisestä näkökulmasta. Arsenikkia käytettiin lintujen täyttämässä, mikä aiheutti ihmiselle huomioon otettavan vaaran.

Ensimmäisessä Suomen yleisessä eläinsuojelukokouksessa Helsingissä vuonna 1899 naisosanottajat kutsuttiin erityiseen kokoukseen lintusuojelun puolesta. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin Ullner, joka alustuksessaan kuvaili niitä kärsimyksiä, joihin pikkulinnut joutuivat naisellisen koreilemishalun tähden. Ullnerille, Eva Ljungbergille ja Sohvi Reijoselle annettiin toimeksi laatia kirjoitus, joka julkaistaisiin kaikissa Suomen sanomalehdissä kaksi kertaa vuodessa niihin aikoihin, jolloin naiset tavallisesti hankkivat itselleen uudet hatut. Vetoomuksessa käytiin läpi, kuinka linnut huvittavat meitä laulullansa ja ovat arvaamattomaksi hyödyksi luonnon suuressa taloudessa. Allekirjoittajat kysyivät, eikö olisi jo aika, että niin monessa muussa suhteessa valistuneet Suomen naiset kaikiksi ajoiksi hylkäisivät tämän raakalaistavan.⁸⁸ Kysymys nähtiin voimakkaasti naisten elämänpiiriin sisältyvänä moraalisena velvollisuutena, josta naiset olivat vastuussa niin valistajina kuin kuluttajinakin.

Ullnerin kanssa *Pientä eläinystävää* toimittanut ja *Eläinsuojeluksen* avustajakuntaan kuulunut kirjailija Eva Ljungberg kirjoittaa, että kun on kysymyksessä muoti, silloin

---

⁸⁶ ”Suomen naisille”. OK 1/1895, 183.

⁸⁷ Pyykkö 2021 (toim.). (elektr.)

⁸⁸ ”Suomen ensimmäinen yleinen eläinsuojeluskokous.” ES 3–4/1899, 42.

on nainen vailla sääliä, sydäntä. ”Silloin peittyi näkymättömiin monta hyvää ominaisuutta, joita hänessä todella löytyy.” Kirjoituksessa näkyy sulkamuodin vastustamiselle tyypillinen argumentti sulkakoristeita käyttävän naisen paradoksista, sillä hän saattaa sulaa ihastuksesta kauniina kevätaamuna kuullessaan rastaan laulua metsikössä, mutta ei häpeä koristaa itseään saman lintupolosen tapetulla ruumiilla. Osansa saa muotiin keskeisesti liittyvä matkimisen halu, sillä sulkakoristeiden käyttäjälle pääasia on olla niin kuin muutkin.⁸⁹ Sulkamuoti oli vastakkainen ilmiö naisasianaisten suosimalle luonnolliselle ja askeettiselle naiselle. Ullnerin vakuuttavasta esiintymistäidosta kertoo se, että hänen Roomassa vuonna 1914 pitämästään esitelmästä vaikuttuneena kansainvälisen Naisliiton paikalliset yhdistykset ryhtyivät edistämään lintusulin koristeltujen hattujen boikottia.⁹⁰

Agnes von Konow piti Turun eläinsuojelukokouksessa 1906 alustuksen pikkulintujen suojelusta ja esitti kokoukselle aiheesta listan ponsia. Eräs niistä oli, että oli selvästi osoitettava paheksumista naisille, jotka käyttivät lintukoristeita. Raportissaan kesän 1909 Lontoon eläinsuojelukongressista Konow mainitsee professori Försterin teroitaneen esityksessään, että naiset suuresti erehtyvät luullessaan miesten ihailevan heitä, kun he koristuksinaan käyttävät julmuuden tuotteita. Tätä oli kannattanut innokkaasti herra L. Ankenbrand Berliinistä, joka leikillisesti kertoi hänellä olevan täyteen sulloituissa raitiovaunuissa tapana tarjota istumapaikkansa ainoastaan sellaisille naisille, joilla ei ollut pukukoristeina linnunraatoja tai niiden osia. Hän myös aina ilmoitti naisille tämän huomaavaisuuden syyn niin kovalla äänellä, että kaikki läsnäolijat kuulivat. Konowin mielestä tämä oli erinomaisen oivallinen menettelytapa suositeltavaksi miehille Suomessakin ja vieläpä laajennettavaksi sen käytäntöä tervehtimiseen kadulla, tuttavuuden osoittamiseen ja niin edelleen.

Konow vaikuttaa siis kannattavan jopa jonkinlaista naisten julkista häpäisemistä tai sosiaalista rangaistusta, jotta haitallisesta tavasta päästäisiin eroon. Hattujen käyttäjien ja muiden eläinrääkkääjien moittiminen arkisessa elämässä on esimerkki suorasta toiminnasta eläinten oikeuksien edistämisessä. Vaikka joitakin eläinsuojelukirjoituk-

---

⁸⁹ Eva Ljungberg, *ES* 5/1904, 69.

⁹⁰ Pyykkö 2021 (toim.). (elektr.)

sia suunnattiin erityisesti miehille, ei miesten lähestymiseen eläinsuojeluasioissa annettu yhtä konkreettisia tai sukupuolittuneita neuvoja. Constance Ullner tuo esiin ajankohtaisen naisten äänioikeustaistelun, ja toteaa, että nainen, joka ei voi kieltäytyä kantamasta puvussaan lintujen ruumiita tai sen osia, ei ansaitse saada äänioikeutta. Hänen mukaansa moni nainen on kelvoton tätä etua nauttimaan, koska he osoittavat olevansa niin vailla edesvastuun ja yhteisyyden tunnetta, että heidän mauttoman koreilemishalunsa tähden monen olennon ääni on ainiaaksi tauonnut!⁹¹

Eläinsuojelukirjoituksissa mainitaan uudet vaihtoehdot sulkakoristeille, kun ulkomailla ylhäisön naiset olivat alkaneet käyttää keinotekoisia lintuja ja sulkia puvuisaan. Ljungbergin kirjoituksen mukaan tällaiset oikeita lintuja säästävät koristeet eivät olleet yleistyneet suomalaisten naisten keskuudessa. Agnes von Konow kertoo raportissaan Lontoon eläinsuojelukongressista vuonna 1909, kuinka Our Dumb Friends League⁹² oli asettanut eläinsuojeluesineiden näyttelyssä erityiseen huoneeseen maljeleja keinotekoisista hatunsulista. Tämä viittaa eläinperäisistä tuotteista kokonaan kieltäytyvien vegaanien läsnäoloon eläinsuojeluliikkeessä, sekä enteilee myöhemmin 1900-luvulla yleistyneitä tekoturkiksia ja muita eläinperäisiä tuotteita korvaavia kulutustavaroita. Myös turkiseläinten ja käärmeiden suojelusta muodin vuoksi kirjoitetaan *Eläinten ystävissä*. Muotivirtaukset vaikuttivat haitallisesti myös hevosten ja koirien hyvinvointiin häntien ja korvien typistämisen kautta.

Our Dumb Friends League muutti myöhemmin nimensä Siniseksi ristiksi (Blue Cross) ja keräsi varoja sotahevosten auttamiseksi ensimmäisessä maailmansodassa. Yhdistyksen alkuperäinen nimi tuli ajalleen tyypillisestä eläimistä käytetystä termistä *dumb*, joka viittasi niiden puhekyvyttömyyteen. Suomessa vastaavana käsitteenä voisi nähdä Jaakko Juteinin käyttämän ilmauksen mykät veljet. Sinisen ristin tapaan sotahevosten puolesta toimi kansainvälinen organisaatio Punainen tähti. Suomen Punainen tähti perustettiin vuonna 1918 Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen aloitteesta, ja Agnes von Konow toimi sen keskushallituksessa vuosina 1918–1923. Yhdistyksen tarkoituksena oli suojata ja hoitaa sodan takia kärsimään joutuvia hevosia ja muita koti-

---

⁹¹ C.U. "Hävitysota pikkulintuja vastaan". *ES* 10/1906, 145.

⁹² Kirjoitettu alkuperäislähteessä "Our dumb Friends League".

eläimiä, ja everstiluutnantti T. K. Forstén kirjoitti Suomen toimivan tässä asiassa edelläkävijänä. Sääntöjensä mukaan Punainen Tähti oli tarkoitettu etenkin naisten toimintakentäksi, ja sen henkilökunta toivottiin täytettäväksi naisvoimin. Punainen Tähti oli naisille keino toimia isänmaan puolesta ”samoilla kentillä, joilla isänne, miehennä, veljennä vuodattivat vertansa ja kenties edelleen saavat vuodattaa.” Forsténin mukaan Punaisen Tähten riveissä toimineet naiset olivat sotilaita ja isänmaan puolustajia sanan täydessä merkityksessä.⁹³

---

⁹³ T. K. Forstén, *EY* 7–8/1918, 101.

2. HEMPEÄMIELISTÄ SÄÄLIÄ VAI ELÄINTEN OIKEUKSIEN TEORIAA?

2.1 Eläinten oikeudet varhaisessa eläinsuojeluaatteessa

*On ainoastaan yksi, joka näkee kaikki, kuulee kaikki ja tietää kaikki, sentähden että hän punnitsee kaikki, ja se on Oikeus.*⁹⁴

Vaikka varsinainen eläinoikeusliike alkoi näkyä Suomessa laajemmin vasta 1990-luvulla, käytiin jo varhaisen eläinsuojeluliikkeen piirissä keskustelua eläinten oikeuksista. Vuodesta 1824 eteenpäin julkaistiin kansainvälisesti useita teoksia, joissa analysoitiin kysymystä eläinten oikeuksista ja itseisarvosta pelkän eläinsuojelullisen näkökulman lisäksi. Mielestäni onkin yllättävää, kuinka tänä päivänä eläinoikeusaatteen merkittävimpinä niminä pidetään 1970–80-lukujen Peter Singeriä ja Tom Regania, vaikka monia heidän argumenteistaan esitettiin jo 1800-luvulla.⁹⁵ Eläinoikeusajattelussa vaikuttaa tapahtuneen 1900-luvun sotien aikaan pysähdys, minkä jälkeen monia ajatuksia täytyi laittaa alulle uudelleen.

1800-luvun eläinsuojeluliike oli perinteisesti nojannut ihmisen henkiseen jalostamiseen ja hyväntahtoiseiin tunteisiin eläimiä kohtaan toimintansa perusteena. Vielä pitkin 1900-lukua eläinsuojelulainsäädännön kehittyessä monet näkivät eläinten todellisen kärsimysten lieventämisen jäävän toissijaiseksi kansalaisten moraaliseen kasvattamiseen verrattuna. Suuri yleisö saattoi kohotella hartioitaan ja puhua pilkallisesti hempeämielisyydestä ja hermoheikkoudesta eläinsuojelun perustana.⁹⁶ On mielenkiintoista, kuinka Zacharias Topelius tavallaan kumosi tämän asetelman *Oikeutta kaikille* -lehden ensimmäisen numeron esipuheessaan kirjoittaen, että eläinsuojelutyössä oikeuden tuli olla vahvempi kuin sentimentaalisten tunteiden. Sääliväisyys, lempeys ja kärsivällisyys olivat hänen mielestään huikentelevia, hyviä tunteita, mutta suuressa linjassa riittämättömiä puolustamaan eläimiä.⁹⁷

⁹⁴ Zacharias Topelius, "Oikeutta." *Oikeutta kaikille* 1/1894, 2.

⁹⁵ Luukka 1998, 29.

⁹⁶ Ks. esim. "Eläinten suojelus." *ES* 5/1909, 66.

⁹⁷ Z. Topelius, *OK* 1/1894, 3.

Mielikuva eläinsuojelusta turhanpäiväisenä tunteellisuutena istui tiukassa. Oikeuden ja järjen tapaisten argumenttien painottaminen saattoi olla tietoinen keino vahvistaa eläinsuojeluaatetta niitä yleisiä käsityksiä vastaan, joiden mukaan aate perustui tunteisiin ja feminiiniseen elämänpiiriin. Vastaava ilmiö esiintyi muissakin sosiaalista oikeudenmukaisuutta ajaneissa liikkeissä, ja samasta syystä eläinsuojeluliikkeen keskeisille julkisille paikoille haluttiin strategisesti nostaa miespuolisia henkilöitä.⁹⁸ Eläinsuojeluaate oli moniääninen ja välillä sisäisesti ristiriitainen liike, joten 1800–1900-lukujen vaihteen suomalaiset eläinsuojelulehdet välittivät samanaikaisesti niin teoreettista keskustelua eläinten oikeuksista, tunteisiin perustuvaa argumentaatiota kuin strategista rationaalisten näkökantojen painottamista sentimentaalisuuden mielikuvaa vastaan.

Mitä *oikeudella* sitten tarkoitettiin vuosisadan vaihteen suomalaisessa aateilmapiirissä? Oikeuden käsite on haastavaa määritellä, ja Kielitoimiston sanakirjan mukaan se tarkoittaa ainakin jollekin yksilölle oikeusjärjestyksen mukaan kuuluvaa etua tai valtaa tehdä jotakin, sekä oikeudenmukaisuutta: sitä, mikä on oikein. Oikeus-käsite voi siis tarkoittaa eläinsuojeluaatteen kontekstissa monia eri asioita. Antiikin ajattelijoiden mukaan luonnollisia oikeuksia (*jus naturae*) on ollut olemassa jo ennen ihmisen luomaa lainsäädäntöä, ja siten ne koskevat myös luontoa ja eläimiä. Luonnonoikeuden mukaan on olemassa yleisesti päteviä normeja, joiden kanssa ihmisen säätämisen lain on oltava sopusoinnussa ollakseen moraalisesti oikeutettua. Luonnonoikeudellisina normeina on pidetty esimerkiksi yksilön oikeutta elämään, omaisuuteen ja vapauteen. Edward Nicholson (1849–1912) kirjoitti teoksessaan *Rights of an Animal* vuonna 1879, että eläimillä oli sama luonnollinen oikeus elämään ja vapauteen kuin ihmisilläkin, kumoten samalla kartesiolaisen näkemyksen eläimistä tietoisuutta vailla olevina koneina.

Teoreettinen pohja eläinten aseman ja arvon määrittelymiseen kantautui Suomeen Euroopasta, etenkin Ruotsista.⁹⁹ Ehdottaessaan yleisen Pohjoismaisen eläinsuojelukouksen järjestämistä, *Oikeutta kaikille* -lehden toinen toimittaja Uno Stadius totesi, ettei Suomella ole eläinsuojelun suhteen muille Pohjoismaille mitään annettavaa, vaan ainoastaan otettavaa. Hänen mukaansa Ruotsi oli aina ollut länsimaisen sivistyksen

---

⁹⁸ Einwohner 1999, 72-74.

⁹⁹ Katainen 2003, 20.

suurena siltana suomalaisille.¹⁰⁰ Etenkin Constance Ullnerin ja Agnes von Konowin kansainväliset suhteet muodostuivat kuitenkin vuosisadan vaihteessa kattaviksi, ja he osallistuivat kansainvälisen eläinsuojelutyön muovaamiseen matkustelemalla luennoimassa eläinsuojelukongresseissa, käymällä kirjeenvaihtoa ja kirjoittamalla eurooppalaisiin eläinsuojelulehtiin. Suomalaisen eläinsuojeluliikkeen yhdistävät kannat määrittyivät etenkin yleisten eläinsuojelukokousten, aatteellisten kirjoitusten ja liikkeen johtohahmojen tekstien kautta. Näissä esiintyi usein niin kristillistä retoriikkaa, korkealentoista kansakunnan ihanteiden maalailua kuin myös edistyksellistä pohdintaa eläinten moraalista arvosta.

Eläinsuojelutoimintaa rahoitettiin jäsenmaksujen lisäksi muun muassa myyjäisillä, keräyksillä, testamenteilla ja lehtimainoksilla. Varoja kerättiin järjestämällä juhlia, iltamia ja arpajaisia sekä myymällä eläinsuojelumerkkejä. Avustuksia saatiin pääasiassa valtiolta, Helsingin kaupungilta ja Kansanvalistusseuralta. Toisen sortokauden aikoihin vuosina 1910–1916 valtio myönsi Suomen eläinsuojeluyhdistykselle avustusta vain poronhoitoalueella tehtävää valistusta varten.¹⁰¹ Eläinsuojelulehtien painaminen oli kallista, ja toisinaan lehdissä pahoiteltiin toimintamahdollisuuksien kaventumista rahanpuutteen vuoksi. Avustuksia käytettiin muun muassa puhujamatkoihin, ja Agnes von Konow tuskaili raportissaan Lontoon eläinsuojelukongressista, kuinka hän oli kadottanut saamansa 450 markan matkarahat. Samassa yhteydessä Konow miettii, ovatko kongressit rahasummien arvoisia, vai hyödyttäisivätkö varat eläinsuojelutyötä enemmän toisin käytettyinä. Konow totesi kuitenkin kansainvälisesti solmitujen yhteistyö- ja ystävyysuhteiden olevan arvokkaita.¹⁰²

Constance Ullner julkaisi vuonna 1898 Kansanvalistusseuran kautta lehtisen, joka oli nimeltään ”Oikeutta kaikille. Onko eläinsuojelustyö oikeutettua ja siunausta tuottavaa?”. Lehtisessä hän perustelee näkemyksensä eläinten oikeuksista ihmisen suuremmilla velvollisuuksilla muita luotuja olentoja kohtaan, jotka ”meidän kerallamme nauttiivat päivänpaistetta ja kewään suloutta, lämpöä ja waloa sekä muita luonnon runsaita antimia”. Hän painottaa eläinten asemaa luomakunnan osasina sekä niiden

---

¹⁰⁰ Uno Stadius. ”Ehdotus yleiseen pohjoismaiden eläinsuojeluskokoukseen.” *OK* 1/1895, 28.

¹⁰¹ Nieminen 2001, 87–88.

¹⁰² Agnes von Konow, ”Eläinsuojeluskongressit Lontoossa kesällä v. 1909.” *EY* 10–11/1910, 138–139.

tuntoisuutta arvon ja moraalisten oikeuksien perustana. Hänen mukaansa ihmisten tuli opetella tuntemaan ja rakastamaan eläimiä, vaikka ne eivät olleet saavuttaneet samaa kehitystasoa ihmisen kanssa. Ullner vaikuttaa mieltävän ihmisen ja eläimen välisen eron laadullisen sijaan aste-erona kehityksen hierarkiassa: ”kuta korkeammalla kehityskannalla eläimet owat, sitä runsaammin ne owat warustetut samankaltaisilla omistuuksilla kuin me itse, sitä kipeämmin niihin kaikki kärsimykset koskewat.”¹⁰³

Ullner esittää uskonnollisin perustein, että jokaisella eläimellä on tarkoituksensa ja määrätty paikkansa, jota toinen ei voi täyttää. Ullner kirjoittaa kiinnostavalla tavalla vahingollisista eläimistä toisaalta hyväksymällä niiden tuskattoman tappamisen joissakin tilanteissa, mutta huomauttaen, ettei vahingollisuus ole aina yksiselitteistä. Hänen mukaansa luonnosta löytyy monta salaisuutta, joita me ihmiset emme käsitä. Ullnerin kannanoton voi nähdä pyrkivän jonkinlaiseen sovinnaisuuteen, jossa petoeläinten tappamista ei täysin suljeta pois. Petoihin ja vahingollisiin eläimiin sympaattisesti suhtautuva teksti edusti kuitenkin omana aikanaan vähemmistöä jopa eläinsuojeluliikkeen sisällä. Merkille pantavaa on Ullnerin perustelu eläinten silleen jättämisestä nykyaikaisista syväekologisista keskusteluistakin tutulla varovaisuusperiaatteella: ”’Parempi päästää kuin langettaa’ pitäisi olla meilläkin ojennusnuorana tuomitessamme yhtä tai toista eläinlaatua, jota emme täydellisesti tunne emmekä osaa arwostella.”¹⁰⁴

Eläinoikeusajattelun isäksi kutsuttua Henry Saltia (1851–1939) pidetään yhtenä ensimmäisistä kirjoittajista, joka otti kantaa eläinten oikeuksien puolesta, eikä edistänyt vain eläinten suojelua tai hyvinvointia.¹⁰⁵ On mielenkiintoista huomata, että Agnes von Konow ja Constance Ullner osallistuivat hänen kanssaan samaan eläinsuojelukongressiin Lontoossa vuonna 1909. Konow kertoo kokemuksistaan näin:

*Monista siveysopillisista ja sielutieteellisistä lausunnoista, jotka koskettivat eläinten sieluelämää, niiden älyä, niiden elämää tämän elämän jälkeen j. n. e. herätti Henry Saltin esitys suurinta mielenkiintoa.*¹⁰⁶

---

¹⁰³ Ullner 1898, 4–5.

¹⁰⁴ Ullner 1898, 4.

¹⁰⁵ Tester 1991, 75.

¹⁰⁶ A. v. K., ”Eläinsuojelukongressit Lontoossa kesällä v. 1909”. *EY* 10–11/1910, 133.

Konowin kirjoituksen mukaan Saltin teos *Animals' Rights: Considered in Relation to Social Progress* (1892) oli suomalaisille tuttu, joskin siitä oli vuonna 1909 olemassa vain ruotsinkielinen käännös. Konowin mukaan teoksen kärkiväite on, että suhdetta eläimiin ei tule määrittää myötätuntoisuuden, armeliaisuuden, mielivallan tai omistusoikeuden kautta, vaan eläinten oikeudesta saada nauttia hienotunteisuutta, hyvyyttä ja avuliaisuutta ihmisten puolelta. Tämä määritelmä eläinten oikeuksista oli varsin samoilla linjoilla Zacharias Topeliuksen näkemyksen kanssa. Myös Constance Ullner oli lausunut Tukholman opettajien kokouksessa vuonna 1895, että ”eläinsuojeluksen oikeuttamista ei saisi teroittaa lapsen mieleen siltä kannalta katsoen, että se olisi jokin armeliaisuus eläimiä kohtaan, vaan ainoastaan *luonnollisena oikeutena* niitä kohtaan.”¹⁰⁷ Kirjassaan *Animals' Rights* Salt vastaa kysymykseen, voiko eläimillä olla oikeuksia: epäilemättä, jos kerran ihmisillä on. Salt vaatii eläimille oikeutta niille luonnolliseen elämään, jossa kunkin eläimen yksilöllinen kehitys voi toteutua. Eläimet ovat yksilöitä, ja jokaisella niistä on tietynlainen yksilöllinen luonne ja järki.¹⁰⁸

Kaksi pääasiallista filosofista lähestymistapaa eläinten oikeuksiin ovat oikeuksia painottava suuntaus sekä utilitarismi. Filosofin John Stuart Mill (1773–1836) määritteli utilitarismin opiksi, joka olettaa moraalin perustaksi hyödyn tai suurimman onnellisuuden mahdollisimman monelle. Usein ensimmäiseksi utilitarismin kiteyttäjäksi mainitaan Jeremy Bentham (1748–1832), jonka mukaan kaikki olivat samanarvoisia: miehet, naiset, lapset, köyhät, vammaiset, erirotuiset ja eläimetkin. Monen yhteiskunnallisen uudistuksen innoittajana toiminut Benthamin teos *Johdatus moraalien ja lain-säädännön periaatteisiin* (1789) ennakoivat Ranskan vallankumouksen lisäksi myös mullistusta, joka toisi toteutuessaan joitakin perusoikeuksia eläimille.¹⁰⁹ Modernin eläinoikeusliikkeen keskuudessa Benthamin filosofisen pohjan eläinten ja ihmisten suhteelle on sanottu jääneen kehittymättömäksi, ja tunnetuimpia nykyhetken utilitaristeja onkin Peter Singer. Tom Regan poikkesi eläinsuojeluun yhdistetystä hyötynäkökulmasta teoksessaan *The Case for Animal Rights* (1983) kirjoittaessaan, että eläinten oikeudet eivät johdu utilitarismista, vaan luonnollisista oikeuksista. Onkin

---

¹⁰⁷ Uno Stadius, ”Eläinsuojeluskysymys Tukholman opettajain kokouksessa”. OK 1/1895, 117.

¹⁰⁸ Vilkkä 1996, passim.

¹⁰⁹ ”Sekin päivä voi tulla, jolloin koko eläinkunta saattaa saada ne oikeudet, joita vain tyrannia on voinut estää sen edustajia saamasta. [...] Millä perusteella [ihmisten ja muiden eläinten välille] voitaisiin vetää ylittämätön raja?”

kiehtovaa pohtia, missä määrin eri filosofiset suuntaukset näkyivät 1800–1900-lukujen eläinoikeuskeskustelussa, tai miten ne suhteutuivat aatteen sisältämään ristiriitaan eläinten hyöty- ja itseisarvosta.

Suomen eläinsuojeluyhdistyksen äänenkannattajan *Eläinten ystävän* ohjelman tavoitteena oli yhtä aikaa muun muassa tarmonsaa takaa taistella eläinten oikeuksien puolesta, kuin myös opastaa lukijaa saamaan mahdollisimman suuri hyöty eläimistään niitä liiallisesti rasittamatta ja tehdä selkoa erilaisten vapaudessa elävien eläinten ihmiselle tuottamasta hyödystä.¹¹⁰ Voi siis kysyä, ovatko ajan eläinsuojelutoimijat tarkoittaneet eläinten oikeuksia otettavaksi kirjaimellisesti, vai ennemminkin yhtenä käsitteenä, jonka avulla eläinten asemaa ja arvoa on perusteltu? Mielestäni kirjoitusten sisältämissä aatteissa näkyy eroavaisuuksia kirjoittajasta, kohdeyleisöstä ja ajankohdasta riippuen. Paatoksellinen luonnollisten oikeuksien retoriikka korostuu eläinsuojeluaatteen suuria linjoja käsittelevissä kirjoituksissa, jotka on suunnattu niin eläinsuojelutoimijoille kuin esimerkiksi opettajille, perheille tai papeille. Käytännönläheisemmissä kirjoituksissa on useammin tukeuduttu hyötyyn, terveyteen tai ihmisten sääliväisyyteen perustuviin argumentteihin. Eläinsuojelutoimijoiden keskuudessa oli voimakkaita mielipide-eroja esimerkiksi vegetarismin ja vivisektion suhteen, jotka kytkeytyivät luonnollisten oikeuksien ja hyötynäkökulman edustamiin koulukunta-eroihin.

2.2 Eläinten itseisarvo hyötynäkökulman marginaalissa

Eläinten asema omisteisessa suhteessa ihmiseen oli keskeinen tekijä 1800-luvun eläinsuojelukeskusteluissa ja lainsäädännössä. Vuoden 1907 valtiopäivillä Ruotsin rikoslain eläinsuojeluspykälään tehtiin muutos, kun sana ”kotieläimet” vaihdettiin sanan ”eläimet”, joka johti määräykseen kaikkien eläinten suojelemisesta siitä huolimatta, oliko niillä omistaja vai ei. Myös Suomessa vuoden 1908 valtiopäiville jätettiin anomusesitys samassa tarkoituksessa, ja se hyväksyttiin myöhemmin uudeksi eläinsuojeluasetukseksi. Uuden eläinsuojeluasetuksen valmistelun voi nähdä naisvetoisena projektina, jossa ajan naisasialiikkeen johtohahmot näyttelivät suurta roolia.

---

¹¹⁰ EY 12/1909, 181.

Esitysehdotuksen rikoslain eläinsuojelupykälän muuttamisesta jätti uuteen eduskuntaan vuonna 1908 kansanedustaja Lucina Hagman, minkä jälkeen eduskunnan hajottamisten myötä sen uusivat Tekla Hultin ja Hilda Käkikoski. Hagman oli Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen jäsenluettelon mukaan yhdistyksen jäsen.¹¹¹ Käkikoskesta mainitaan erikseen, että hän ei ollut minkään eläinsuojeluyhdistyksen jäsen, mistä päättelen, että myös Hultin kuului johonkin eläinsuojeluyhdistykseen. Agnes von Konow kirjoittaa, että Käkikoski oli hankkinut itselleen tarpeelliset tiedot hänen tarjoamastaan eläinsuojelukirjallisuudesta sekä Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen päiväkirjoista, ja oli sitten väsymättömällä tarmolla taistellut saadakseen valiokunnassa humaniset näkökohdat tunnustetuiksi.¹¹²

Konowin mukaan innokkaita hylkäämisvaatimuksia lakimuutoksen suhteen olivat esittäneet sosialistit, jotka ”vaativat oikeutta itselleen, mutta joilla on ainoastaan pilkkaa ja kovia sanoja tarjolla niille, jotka tahtovat ulottaa myötätuntonsa rajat laajemmalle.”¹¹³ Ehdotettu laki olisi sosialistien näkökulmasta koskenut etupäässä työläisluokkaa, joka pääasiallisesti oli tekemisissä eläinten kanssa. Esille nousi myös vastakkainasettelu eläinten ja lastensuojelun välillä, jonka mukaan olisi hyödytöntä laatia lakeja eläinten suojelemiseksi niin kauan, kun lapsia on lupa rääkätä.¹¹⁴ Eläinsuojelu ja luonnonsuojelu ovatkin poliittisessa keskustelussa usein tänä päivänäkin asetettu vastakkaiseksi sosiaalisten kysymysten kanssa.

Esitystä oli mukana kirjoittamassa myös varatuomari Antti Candolin. Alkuperäisen eläinsuojelupykälän mukaan joka omaa tai toisen eläintä kohdellessaan oli osoittanut ilmeistä julmuutta, sai rangaistukseksi enintään viidensadan markan sakot tai vankeutta korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi. Agnes von Konowin ja A. Candolinin laatimassa muutosehdotuksessa pääpaino oli pantu sanojen ”omaa tai toisen” poistamiseksi pykälästä, niiden rajoittaessa eläinten oikeutta suojeluun.

---

¹¹¹ Jäsenluettelo, *ES* 3/1912, 4.

¹¹² A. v. K., ”Merkittävä voitto eläinsuojelusalalla Suomessa.” *EY* 12/1909, 188.

¹¹³ A. v. K., *EY* 12/1909, 188. Konow totesi myös numerossa 10–11, että valitettavasti ”valtiopäiväin suurin puolue yksituumaisesti vastustaa kaikkia parannusesityksiä eläinsuojelulainsäädännön alalla.”

¹¹⁴ A. v. K., *EY* 1/1910, 4.

Ja kun tämä laki kerran astuu voimaan niin ei sen merkitystä eläinsuojelutyössä voida tarpeeksi korkeaksi arvioida. Sillä ei silloin enää ole loukattu omistusoikeus, joka aiheuttaisi laillisen edesvastauksen julmuudesta ”omaa tai toisen eläintä” kohtaan, se on eläin itse, joka tulee suojatuksi ihmisen julmuutta, ilkeyttä ja raakuutta vastaan, huolimatta siitä olemmeko pakottaneet sen palvelukseemme vai ei, huolimatta siitä onko eläin meille hyödyllinen vai vahingollinen.”¹¹⁵

Konowin mukaan lakiehdotuksen suurin merkitys oli siinä, että se julkilausui entisestään muuttuneen käsityksen eläinten omasta oikeusturvasta, joka tulisi vaikuttamaan ”kasvattavasti, kohottavasti ja jalostavasti kaikkiin kansan kerroksiin, mikäli ne tulevat tekemisiin kärsivän eläinmaailman kanssa”. Eläinsuojeluliikkeen monisyistä suhdetta eläinten oikeuksiin ja hyötyarvoon kuvaa sekin, että samalla sivulla Konowin raportin kanssa on lehdille tyypillinen lentävä lausahdus: Mitä paremmin hoidamme eläimiämme, sitä enemmän on meillä niistä hyötyä. Tällaista argumenttia hyvinvointien eläinten tuottavuudesta on myöhemmin käytetty eläinoikeusajattelun vastaisten näkökulmien tueksi esimerkiksi turkistarhaukseen tai lihan- ja maidontuotantoon liittyen.

Konow kuvailee itsekin siipikarjan kaltoinkohtelua esineisiin vertaamalla:

Emmehan saa kuluttaa ja repiä sitä kangaskappaletta tai muuta kauppatavaraa, jota katselemme myyjän puodissa; vielä vähemmin meillä pitäisi olla oikeutta tehdä sitä sellaiselle tavaralle, jossa on sekä henki että tunto.”¹¹⁶

Omistuskysymys oli tärkeä tekijä vivisektiokeskusteluissa, sillä tieteellisissä eläinkokeissa käytettiin yleensä kodittomia kissoja ja koiria, joita aikaisempi eläinsuojeluasetus ei koskenut. Muutos merkitsi myös villieläinten ulottamista eläinsuojelulainsäädännön piiriin. Eläimille ei Suomessa ole koskaan myönnetty oikeussubjektin asemaa, vaan eläinräökkäystä on aina pidetty lähinnä ihmisen omaisuutta, yhteiskuntaa

---

¹¹⁵ A. v. K., ”Merkittävä voitto eläinsuojelusalalla Suomessa.” EY 1/1910, 5.

¹¹⁶ A. v. K., ”Huomioita Lontoon eläinsuojelusoista”. EY 5/1910, 71.

ja siinä vallitsevia arvoja loukkaavana toimintana.¹¹⁷ Vuonna 2020 Suomessa alettiin valmistella eläinsuojelulain kokonaisuudistusta, johon hallitusohjelman mukaan olisi ensimmäistä kertaa tulossa kirjaus eläinten itseisarvosta. Vuonna 2018 perustetun Suomen eläinoikeusjuristit ry:n tavoitteena on eläinten perusoikeuksien kirjaaminen Suomen lainsäädäntöön.

2.3 Eläimet inhimillisen ajattelun symboleina

Millainen oli eläinsuojelulehtien muodostama eläinkuva? Sen lisäksi, että eläin on biologinen olento, on se myös kulttuurillinen ja sosiaalinen konstruktio. Eläimet edustavat toiseutta, jota vastaan ihmiset määrittelevät oman ihmisyytensä: ihmisyyys on usein vastakohtana eläimellisyydelle. Ennen kaikkea eläinkuva kertoo ihmisestä itsestään ja inhimillisen yhteiskunnan rakenteesta, eikä eläimen biologisella olemuksella ole aina juurikaan tekemistä sen kanssa, kuinka ja millaiseksi eläimet yhteiskunnassa määritellään.¹¹⁸ 1800–1900-lukujen eläinsuojelulehdissä annettiin paljon palstatilaa kriittisille äänenpainoille, joissa kyseenalaistettiin ihmisen ja eläimen välistä ehdotonta rajanvetoa. Monissa teksteissä toistuu harmoninen, holistinen retoriikka, jossa kaikki elollinen nähdään yhtä lailla luomakunnan osana. Eläinkuvaa on hedelmällistä tutkia tällaisessa ajallisessa kontekstissa, jossa eläimen ja ihmisen määrittelyyn kohdistui paljon huomiota ja uudelleen rakentamisen tarvetta.

Eläinsuojelulehdet kattavat yllättävän monipuolisen kirjon erilaisia eläimiä, vaikka suurimman osan huomiosta saivatkin hevoset ja muut kotieläimet. Lehdissä säännöllisesti esiintyvissä ohjelausahduksissa otetaan kantaa niin hyönteisten kuin kalojenkin puolesta, mikä ei vielä modernin eläinsuojeluliikkeen aikaankaan ole itsestään selvää.¹¹⁹ Sekä kalojen että hyönteisten kykyä tuntoisuuteen ja kipuun kyseenalaistetaan vielä tänäkin päivänä ainakin arkiajattelussa, vaikka 1900-luvun lopulla alkanut pölyttäjien joukkokato on nostanut myös hyönteiset mukaan eläinsuojelukeskusteluihin. Kalojen nopean teurastamisen tarvetta perustellaan eläinsuojelulehdissä usein lihan terveellisyydellä ja paremmalla maulla, mikä voi kertoa vaikeudesta edistää kalojen suojelua vain niiden itsensä vuoksi.

---

¹¹⁷ Kokkonen 2007, 77.

¹¹⁸ Kokkonen 2007, 7–8.

¹¹⁹ Ks. esim. "Teurasta kala!" OK 1/1894, 10.

Modernin eläinsuojeluliikkeen esiin nostamaa karismaattisten eläinten suojeluvi-
noumaa pohditaan jo 1800-luvun teksteissä: vaikka sikaa pidettiin rumana ja siivotto-
mana eläimenä, se ansaitsi silti suojelua. Helsingin yliopiston eläintieteen professori
Odo Morannal Reuter esitti *Oikeutta kaikille* -lehdessä sialle kunnianpalautusta erit-
telemällä sen sielunelämää. Tekstissä käsitellään eläimen tuntoisuutta ja tietoisuutta
perusteluina moraaliselle arvolle, mikä on tuttua myös moderneista eläinoikeuskes-
kusteluista. Reuterin mukaan uuden ajan tieteelliset tutkimukset sielunelämän alalla
ovat osoittaneet, että eläimillä on ominaisuuksia, jotka ovat ihmisten ominaisuuksien
kaltaisia.¹²⁰ Myös Constance Ullner näkee sian uskollisena eläimenä, joka ei hylkää
ystävänsä hädän tullen: ”Voiko meistä ihmisistä aina sanoa samaa?”¹²¹

Petoeläimet muodostavat omalaatuisen ryhmän eläinsuojeluliikkeen eläinkuvassa ja
toiminnassa. Topelius ei tuntenut myötätuntoa petoja kohtaan, vaan osallistui itsekin
susijahteihin. Topeliuksen syy petojen suojelun ulkopuolelle jättämiseen on voinut
olla se, että ne kykenivät hänen käsityksensä mukaan itse puolustamaan itseään. Pik-
kulinnut edustivat hänen ajattelussaan hädänalaisia eläimiä, jotka tarvitsivat ihmisen
suojelua. Ihmisellä oli Topeliuksen näkökulmasta oikeus puolustaa itseään vahingol-
lisia eläimiä vastaan. Helena Anttilan mukaan Topelius suhtautui myös kissoihin yhtä
karsaasti kuin susiin. Topeliuksen *Ala-alkeiskoulun luonnonkirjassa* kissa esitettiin
pahaksi eläimeksi, joka tappaa kaikki pienempänsä silkasta tappamisen halusta ja
käyttää ihmisen hyvyttä hyväkseen. Topeliuksen rakkauden lintuja kohtaan voi
nähdä vaikuttaneen hänen asenteisiinsa kissoihin.¹²²

1800-luvulla Suomessa tapettiin tuhansia susia, ja suurin vaino tapahtui vuosina
1875–1885. Susista maksettiin tapporahaa ja susi hävitettiin suurimmasta osasta Eu-
rooppaa. Leena Vilkan mukaan monet luonnonsuojelijat vaativat suden hävittämistä
sukupuuttoon. 1920-luvulla suomalaista susikantaa ei käytännössä enää ollut, ja susi
rauhoitettiin vuonna 1973. Toisaalta suden karismaattinen eli esteettinen arvo on erit-
täin suuri, joskin sitä on useimmiten pidetty pahan liittolaisena salaperäisyytensä

---

¹²⁰ O. M. Reuter, ”Oikeutta - sialle”. *OK* 1/1894, 11.

¹²¹ Constance Ullner 1898, ”Oikeutta kaikille. Onko eläinsuojelustyö oikeutettua ja siunausta
tuottavaa?”, 6.

¹²² Anttila 2020, 60.

vuoksi.¹²³ Kirjoituksia petoeläimistä esiintyy tutkimissani eläinsuojelulehdissä vain vähän. Constance Ullner puolustaa petoja ja villieläimiä proosallisessa tekstissään ”Susi”. Hän kirjoittaa, että vaikka susi kaikkialla esiintyy ihmisen vihollisena, on sillä myös hyviä puolia. Tällaisiksi hän mainitsee niiden lämpimän turkin ja kyvyn uskollisuuteen koiran tavoin. Ihmiskeskeisten perustelujen lisäksi Ullner kirjoittaa väkevän lausahduksen: ”jokaisella eläimellä on oikeus elää itsensä tähden.”¹²⁴ Tarinassa sudesta voi nähdä eläinten oikeuksia puoltavan näkökannan lisäksi moraalisen ja kristillisen viestin siitä, ettei Luoja ole luonut mitään ainoastaan pahantekoa varten, eikä kukaan eläin tai ihminen ole niin huono, ettei hänessä myöskin olisi jotain hyvää.

Eläinsuojeluliikkeen moniulotteinen ihmiskuva muodostuu erilaisten arvoasetelmien kautta. Vaikka eläinsuojeluaatteen merkitystä kuvaavissa teksteissä oli paikoin voimakas tarve häivyttää ihmisen ja eläimen välistä rajaa ja hierarkiaa, joissakin käytännöllisemmissä ohjeissa ja tarinoissa ihmisen erityisasemasta pidetään kiinni. Tope-liuksen puheissa kuvaillaan usein ihmisen hyvää tahtoa ja eläinten kaltoinkohtelua seurauksena tietämättömyydestä. Positiivinen ihmiskuva vaikuttaa osaltaan strategiselta keinolta saada innostettua mahdollisimman suuri joukko ihmisiä mukaan eläinsuojeluun. Eläinsuojelun piti tehdä yhteistyötä muiden sosiaalireformististen liikkeiden kanssa saavuttaakseen tavoitteitaan. Hyvien välien ylläpitäminen muuhun yhteiskuntaan ja uusien toimijoiden houkuttelu ovat nähdäkseni vaikuttaneet eläinsuojeluliikkeen linjauksiin, eikä ihmiskuvaa haluttu esittää pelkästään syyttelevästi.

Kantaaottavissa kirjoituksissa ihmisen toimintaa kuvattiin kuitenkin myös julmuutena, piittaamattomuutena tai typeryytenä. Agnes von Konow näki liikkeen merkityksen siinä, että eläimet, ihmisen avuttomat ja enimmäkseen oikeutta vailla olevat orjat, tarvitsivat suojelua häikäilemätöntä voitonhimoa, ilkeyttä ja julmuutta vastaan. Hänen mukaansa 1900-luvun alussa tunnustaa melkein jokainen sivistyneeseen yhteiskuntaan kuuluva periaatteessa eläinsuojeluaatteen oikeutetuksi, ja aika on tullut sen käytännölliseen toteuttamiseen lainsäädännössä ja yhteiskunnallisessa elämässä.¹²⁵ Ko-

---

¹²³ Vilkkä 2009, 23.

¹²⁴ C.U., ”Susi.” *Pieni eläinystävä* 2/1904, 2–3.

¹²⁵ A. v. K., ”Eläinsuojeluskongressit Lontoossa kesällä v. 1909.” *Eläinten ystävä* 10–11/1910, 130. ”Eläinsuojelusaate on tullut tärkeäksi sivistyshistorialliseksi tekijäksi, paitsi vivisektion suhteen.”

now olikin Ullneria ja Topeliusta vahvemmin mukana käytännön eläinsuojelutehtävissä. Eläinsuojelulehdet voi nähdä monipuolisena alustana pohtia ihmisen ja eläimen olemusta sekä niiden välistä suhdetta erilaisten murrosten aikakautena, jolloin monia muitakin luokkarajoja oli tarve määritellä uudelleen. Toisaalta porvarilliset ihanteet korostivat humanismia ja jalostuneen kansalaisen ihannetta.

Eläinsuojelulehtien eläinkuva kietoutuu runojen ja tarinoiden kautta eläinsatujen ja faabelien maailmaan. Opettavaisten eläintarinoiden kautta on pyritty ohjaamaan niin aikuisten kuin lasten moraalista kehitystä. Keskiajan taiteessa eläimet olivat lähinnä kuvallisia keinoja välittää viestejä Raamatusta tai kansanperinteestä, eikä niillä ollut elävien eläinten kanssa juurikaan tekemistä.¹²⁶ Eläimiä käytettiin ihmisten ominaisuuksien tyyppiesimerkkeinä, mikä näkyy monella tapaa eläinsuojelulehtien sivuilla. Constance Ullner kirjoitti kymmeniä eläinrunoja ja -novelleja niin *Sylviaan* kuin aikuisempaan *Eläinsuojelukseen*. Faabeli on hyvin vanha kerrontamuoto, jossa käytettiin metaforisia keinoja kuvata ihmistä ja yhteiskuntaa, ja eläimet olivat niissä ihmisten kaltaisia eli personifikoituja. Faabelien maailmassa hallitsi valta ja voima, eikä oikeudenmukaisuutta juurikaan esiinny. Faabeleista huokuu kyyninen maailmankuva, joka oli tyypillinen monille eläinten kärsimystä kuvaaville eläinsuojelukirjoituksille.¹²⁷ Eläimet yhdistyvät ihmisen ajattelussa ruumiillisuuteen ja aistillisuuteen, mitkä toisaalta ovat fyysisiä toimintoja, jotka ihmiset ja eläimet jakavat. Eläinsuojelulehdissä esiintyy muun muassa kirjoituksia, jotka muistuttavat romanttisia naisille suunnattuja kertomuksia, mutta joissa päähenkilöinä ovatkin eläimet.¹²⁸

Eksempplumit olivat luostareissa tuotettuja havainnollistavia kertomuksia, joissa käytettiin eläinhahmoja ihmisten tavoitteiden välittämiseksi. Tällaiset tarinat levisivät yleiseen tietoisuuteen eläinrunoina ja eepoksina, jotka oli kirjoitettu kansan ymmärtämällä kielellä. Bestiaarit olivat keskiaikaisia kirjoituksia, joissa pyrittiin selittämään eläinten luonnetta. Kiinnostus näissäkin tapauksissa kytkeytyi usein uskonnollisuuteen ja siihen, mitä eläinten ominaisuudet kertoivat luomakunnasta. Eläinten tosiasiallinen olemus oli siis toissijaista. Kriittisen eläintutkimuksen mukaan ihmisen ja eläin-

---

¹²⁶ Mättö 2021, "Hybridit keskiajan kirkkotaiteessa". Luento 3.2.2021.

¹²⁷ C. U., "Vanha Kaaro". OK 1/1894, 18.

¹²⁸ "Pulu" OK 1/1895, 61.

men raja on vielä keskiajalla ollut häilyvämpi, kuin renessanssin ja humanismin mukanaan tuoman ihmiskuvan aikana.¹²⁹ Eläinten kuvaus on lähes aina ollut symbolista, ja niitä on käytetty välineenä uskonnolliselle ja moraaliselle ihmiskuvan rakentamiselle.

Animal-sana on tunnettu vasta 1300-luvulta alkaen, ja sitä ennen eläimistä on käytetty muita ilmaisuja, kuten *beast* tai *brute*. Latinan *anima* viittasi aiemmin kaikkeen eloliseen. Voisi siis ajatella, että ihmisen ja eläimen eroavaisuuden kuvailu on jollakin tavalla muuttunut sen jälkeen, kun ei-ihmiselle on syntynyt yhteinen käsite. Ennen 1100-lukua ihmisyyys määrittyi sitä kautta, mitä emme ole, kun taas myöhemmin syyt erottelulle on haettu siitä, mitä vain ihmisellä on.¹³⁰ Eläinten ja ihmisten sekoitukset eli hybridit ovat keskiajan taiteessa ilmentäneet rajojen ja sääntöjen rikkomista, ja niillä on pyritty myös alentamaan muita ihmisryhmiä. Koska naiset assosioituvat miehiä helpommin eläimiin, on eläinkertomuksia käytetty eritoten naisten varoitteluun ja ohjaamiseen. Yhtenä esimerkkinä tästä on Raamatun mytologinen tarina Eevasta, käärmeestä ja syntiinlankeemuksesta. Myös suomalaisessa eläinsuojelulehdissä kirjoituksia osoitettiin erityisesti naisille, niin heidän kasvatustehtävänsä, siiveellisyhteensä kuin myös naiseuteen itseensä liitettävistä syistä.

Jo keskiajalla esiintyi myös eläintieteellisiä tekstejä, joissa eläin itse oli keskiössä. Mielestäni 1800–1900-lukujen vaihteen eläinsuojelulehdissä näkyy kiinnostus eläinten olemukseen itsessään, eikä pelkästään symbolina tai Jumalan luomistyön osana, vaikka uskonnollinen käsitteistö ja pohjavire ovat lehdissä voimakkaasti läsnä. Rakkaus Jumalaa kohtaan antoi Topeliuksen mielestä eläinsuojelulle sen lopullisen merkityksen, mutta eläinsuojeluliikkeen sisäisen monipuolisuuden vuoksi eläinsuojelulehtien eläinkuva ei jää pelkästään vertauskuvalliseksi. Englanninkielisen maailman ensimmäinen minä-muodossa kirjoitettu romaani eläimestä oli Anna Sewellin vuoden 1877 teos *Uljas Musta* (engl. *Black Beauty: His Grooms and Companions, the Autobiography of a Horse*). Sewell kertoi kirjoittaneensa romaanin lisätäkseen lempeää, myötätuntoista ja ystävällistä kohtelua hevosia kohtaan. Suomalaisissa eläinsuojelu-

---

¹²⁹ Mättö 2021.

¹³⁰ Ibid.

kirjoituksissa näkyy sama tavoite, ja niissä voikin olla inspiraatiota tästä maailmanlaajuisen suosioon nousseesta teoksesta. Eläinsuojeluliikkeen ja etenkin eläinten oikeuksia painottaneen näkökannan tavoite oli eläinten arvostuksen lisääminen yhteiskunnassa, mutta viestin välittämisessä käytettiin vertauskuvallisuuteen perustuvaa eläinkirjallisuuden perinnettä.

Eläinten oikeuksia puoltaneet näkökannat edustivat eläinsuojelukeskustelussa määrällistä vähemmistöä, vaikka eläinten oikeuksia tuotiin voimakkaasti esiin liikkeen aatteellista sisältöä kuvaavissa kirjoituksissa ja puheissa. Radikaaleillekin näkemyksille eläinten itseisarvosta annettiin palstatilaa, vaikka käytännön toimitissa eläinsuojeluliike ei pyrkinyt eläinten hyötykäytön täyteen lopettamiseen. Koska eläinsuojelu nähtiin liikkeen toimijoiden parissa usein aliarvostettuna työnä, pyrkivät yhdistykset solmimaan yhteistyösiteitä muiden yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa. Tämä vaikuttaa pehmentäneen eläinsuojeluaatteen kantoja sen pyrkiessä saamaan eläinten kanssa käytännön elämässä työskentelevät ihmiset eläinsuojeluaatteen kannattajiksi ja muuttamaan toimintaansa. Vaikka kirjoitukset ovat sävyltään usein pessimistisiä ja eläinten kärsimysten retoriikkaa painottavia, mainitaan niissä myös poikkeuksia ja positiivisia esimerkkejä ihmisten kyvystä myötätuntoon ja velvollisuuksiin muita eläviä olentoja kohtaan.

3. CONSTANCE ULLNERIN JA AGNES VON KONOWIN KESKEISET ELÄINSUOJELUKYSYMYKSET

3.1 Vegetaristinen elämäntapa

1800-luvulla kasvissyönnin ympärille kehittyi Euroopassa aktiivinen vegetaarinen liike, jonka vaikutuksesta vegetarismi levisi Suomeen. Jukka Vornanen on tutkielmassaan *Kaswiruokaiset vegetariaanit* (2014) käsitellyt modernin vegetarismin varhaisvaiheita Suomessa vuosina 1865–1910, ja hänen mukaansa osa suomalaisista tutustui moderniin kasvissyöntiin viimeistään 1850- ja 1860-luvuilla. Varsinaisesta suomalaisesta vegetarismista voidaan kuitenkin puhua vasta 1890-luvulta alkaen, jolloin Helsinkiin perustettiin ensimmäiset kasvisravintolat ja julkaistiin ensimmäinen suomalainen kasviskeittokirja. Syksystä 1906 vuoteen 1909 Reform oli Helsingin ainut kasvisravintola, tosin asiakaspohjansa laajentamiseksi sen ruokalistaan lisättiin kala- ja lihavaihtoehtoja. Nimensä mukaisesti rouva Lindbergin omistama ravintola toimi useiden aikansa uudistusliikkeiden kokouspaikkana, ja muun muassa naisasialiitto Unioni ja naisasiayhdistys Hemmet pitivät kokouksiaan Reformissa.¹³¹

Ensimmäinen suomalainen vegetaristinen yhdistys perustettiin vuonna 1907, ja Agnes von Konow kuului sen hallitukseen. Vegetaristisen yhdistyksen aktiivit pitivät kasvissyönnin asiaa esillä muissa järjestötoimissaan, kuten von Konow eläinsuojeluliikkeessä. Yhdistyksen ensimmäisessä kokouksessa perustettiin työryhmä, jonka tehtävänä oli pohtia, kuinka käytännön vegetaristista propagandaa olisi parasta levittää.¹³² Selkeästi vegetarismia käsitteleviä kirjoituksia ei kuitenkaan löydy tutkimani ajanjakson eläinsuojelulehdistä kovin paljoa. Yhteiskoulun opettaja Maiju Pöyhönen kirjoitti vuonna 1912 *Eläinsuojelus*-lehteen tekstin ”Eläinsuojelus ja vegetarianismi”, joka julkaistiin kymmenen pennin hintaisena Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen lentolehtisenä.¹³³ Hänen mukaansa vegetarismi ei ole pelkkä ravintokysymys, vaan se pyrkii

---

¹³¹ Vornanen 2014, 49.

¹³² Vornanen 2014, 56.

¹³³ EY 3/1916, 48.

saattamaan kaiken muunkin elämän suurempaan yksinkertaisuuteen ja luonnonmukaisuuteen.¹³⁴ Pöyhönen käy kirjoituksessaan läpi kasvissyönnin moraalisia ja terveydellisiä perusteluja sekä kasvissyönnin historiaan kytkeytyjä merkkihenkilöitä Pythagoraasta Plutarkhokseen, mikä oli tyypillistä 1800-luvun vegetaristien viestinnässä.¹³⁵

Maiju Pöyhönen esitelmöi vegetarismista Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen 10-vuotisjuhlan yhteydessä pidetyillä eläinsuojelupäivillä 25.3.1911, minkä tiimoilta *Eläinten ystävässä* kirjoitetaan: ”tietysti eläinsuojeluskannalta olisi hyvä päästä vegetarianismiin, pelkkien kasviruokien syöntiin”.¹³⁶ Kasvisruoan ihanne siis jaettiin melko laajasti eläinsuojeluliikkeessä, mutta syystä tai toisesta käytännön tasolla ajan ei nähty olevan valmis täyteen vegetarismiin. Eläinsuojelulehdissä julkaistiin artikkeleita, joissa ihmisen luontaiseksi ravinnoksi esitettiin lihan sijaan kasvit tai hedelmät. Aatteellisen vegetarismin juuret länsimaissa ovat jäljitettävissä antiikin Kreikkaan, mutta 1800-luvun kasvissyönnin vaikutti erityisesti valistusfilosofia sekä 1800-luvulla eläinten oikeuksiin huomionsa kiinnittäneet filosofit.¹³⁷ Lihansyönnin terveellisyydestä, taloudellisuudesta ja moraalisesta oikeutuksesta sekä toisaalta kasvisruuan riittävästä ravitsevuudesta oli käyty Euroopan oppineiden kesken kiihkeääkin keskustelua uuden ajan ja valistuksen aikana, ja todennäköisesti Suomessakin oltiin tietoisia näistä virtauksista.¹³⁸

1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa vegetarismilla oli yhteyksiä luonnonparannusliikkeeseen, raittiustyöhön, tolstoilaisuuteen, teosofiaan ja yleiseen modernisaatiokritiikkiin. Pelkkä eläinsuojelu ei siis välttämättä ollut ainoa syy kasviruokaisuuteen. Kasviravinto kuului venäläisen kirjailijan Leo Tolstoin (1828–1910) keskeisiin elämänarvoihin, joita olivat myös kristillisyys, pidättäytyminen nautintoaineista ja sukupuolisesta kanssakäymisestä sekä pyrkimys parantaa sosiaalista epätasa-arvoa. Tolstoilaisuus on Suomessa vaikuttanut muun muassa rauhanliikkeeseen, naisasialiikkeeseen ja työväenliikkeeseen. Englannissa Tolstoin etiikka näkyi ihanneyhteisöissä, joista eräs oli Henry Saltin johtama kasvissyöntiä ja väkivallattomuutta painottanut liike. Tolstoin kokemuksia teurastuksen seuraamisesta esitellään *Oikeutta kaikille* -

¹³⁴ Maiju Pöyhönen, ”Eläinsuojelus ja vegetarianismi”. *ES* 8–9/1912, 104.

¹³⁵ Vornanen 2014, 13.

¹³⁶ ”Eläinsuojeluspäivät.” *EY* 3/1911, 62.

¹³⁷ Piirainen 2013, 3.

¹³⁸ Vornanen 2014, 36.

lehdessä vuonna 1895. Tekstistä muodostuu lopulta jopa sympaattinen kuva teurastajista, minkä vuoksi lehden esipuheessa on nähty tarpeelliseksi mainita, että Tolstoi vastusti eläinten teurastamista jyrkästi.¹³⁹ Myös Henry Saltin tekstejä julkaistiin suomeksi *Eläinten ystävässä* vuonna 1912. Hänen mukaansa viisikymmentä tai sata vuotta sitten oli kenties hiukan syytä otaksua, että kasvisruokajärjestelmän puolustaminen oli jonkinlaista kiihkoilua, mutta meidän aikanamme sellaista syytä ei ole.¹⁴⁰

1800-luvulla vegetarismista tuli moderni ilmiö länsimaissa ja se alkoi institutionalisoitua yhdistyksiksi, joissa se liittyi eettisiin kysymyksiin, pasifismiin ja luontaishoitoihin. Tämänkaltaiset liikkeet olivat osa kulttuurisosaalista liikehdintää, joka korosti henkilökohtaista uudistumista yhteiskunnallisen muutoksen pohjana. Kasvissyönnillä oli keskeinen osa elämänuudistusliikkeessä ja se kietoutui yhteen Keski- ja Pohjois-Eurooppaan, Englantiin ja Amerikkaan 1800-luvun puolivälissä levinneen raittiusliikkeen kanssa.¹⁴¹ Constance Ullner näki eläinsuojelun ja raittiusliikkeen välillä monia yhteisiä kysymyksiä, joita hän käsitteli *Eläinsuojeluksessa* vuonna 1899.¹⁴² Hänen mukaansa juopumus tuottaa hallaa niin ihmisille kuin eläimillekin, erityisesti hevosten huonon kohtelun kautta.¹⁴³ Myös eläinsuojelun yhteys rauhanaatteeseen tulee esille hänen tekstissään ”Sydämen kehoitus”, jossa hän kirjoittaa, että taistelu eläinrääkkäystä vastaan on humaninen liike, eikä liene liioja lausuttu, että tie sotien poistamiseen käy eläinsuojelun kautta.¹⁴⁴

Suomalaisessa lehdistössä vegetarismi oli saanut näkyvyyttä 1880-luvulta alkaen paitsi yhdistys- ja ravintolatoiminnan, myös vegetaristien kongressien kautta. Pohjoismaisten vegetaristien ensimmäinen yhteiskongressi pidettiin Norjan Kristianiassa eli nykyisessä Oslossa kesällä 1904. Tässä ensimmäisessä tapaamisessa ei tietävästi ollut vielä suomalaisia mukana. *Eläinsuojelus*-lehdessä kirjoitetaan, että Kristianian vegetarianikongressissa valitun Pohjoismaisen komitean puolesta oli Eläinsuojeluyhdistykseltä tiedusteltu, voisiko se kannattaa komitean pyrkimyksiä ja mahdollisuuksien mukaan edistää niitä. Tämän johdosta oli päätetty pyytää kansanopistonjohtaja

¹³⁹ ”Leo Tolstoi teurastuksesta.” *OK* 1/1895, 40.

¹⁴⁰ Henry Salt, ”Eläinten oikeuksista.” *EY* 12/1912.

¹⁴¹ Piirainen 2013, 3–4.

¹⁴² C.U. ”Eräs toivomus”. *ES* 1/1899, 5.

¹⁴³ Ks. esim. *Oikeutta kaikille* -kirjanen 1898: ”Kaksi häpeäpilkkua tahraa Suomen mainetta: juoppous ja eläinrääkkäys. Toinen usein johtuu toisesta, toinen synty seura toista.”

¹⁴⁴ C.U. ”Sydämen kehoitus”. *ES* 11–12/1905, 165.

Einar Spjutia pitämään esitelmä aiheesta.¹⁴⁵ Kolme vuotta myöhemmin Spjut valittiin jäseneksi Vegetaarisen yhdistyksen viestintää ohjanneeseen työryhmään.¹⁴⁶ Jo seuraavassa, 5.–6.8.1906 Ruotsin Helsingborgissa järjestetyssä vegetaristien kongressissa Constance Ullner piti esitelmän eläinsuojelusta, mistä raportoitin raittiuslehti *Kylväjässä*.¹⁴⁷

Kylväjään kirjoittaneen nimimerkki A.H.:n takana on saattanut olla kirjastonhoitaja ja toimittaja Arvid Edvard Hultin (1855–1935), joka oli jäsenenä Suomen eläinsuojeluyhdistyksessä. Varmuutta tästä ei tutkimusaineistoni pohjalta kuitenkaan ole. Nimimerkki A.H.:n mukaan Ullner mainitsi esitelmänsä alussa, että kaikkien ihmisellisten pyrintöjen tulisi vaikuttaa yhdessä. ”Kaikki ne muodostavat ketjun, jossa eläinsuojeluskin on yhtenä renkaana.” Esitelmässään Ullner kertoi uskovansa, että eläinsuojelu vaikuttaisi itsekkäitä aineksia vastaan maailmassa, kun kerran opitaan ymmärtämään, että eläimilläkin on oma tarkoituksensa ja oikeus elää. Mielestäni tässä puheenvuorossa Ullner tiivistää oman eläinsuojeluaajattelunsa keskeisiksi teemoiksi kansanvalistuksen, ihmisten henkisten pyrkimysten edistämisen sekä eläinten itseisarvon. Hän painottaa viestissään rohkeasti oikeuden tematiikkaa. Tässä suhteessa onkin tapahtunut muutosta Stadiuksen 11 vuotta aiemmin kuvailemaan tilanteeseen, missä Suomessa ei olisi eläinsuojelukysymyksissä muille Pohjoismaille mitään annettavaa.¹⁴⁸

Nimimerkki A.H. käsittelee mielenkiintoisesti ajan vegetarismin ominaispiirteitä. Hänen mukaansa vegetariani pyrkii yksinkertaisiin luonnollisiin elämäntapoihin ja koettaa asettua sopusuhtaiselle kannalle ympäröiviin oloihin, kuten ilmaan ja valoon nähdä. Hän toteaa, että ”Lihansyöminen kiihottaa juomahalua, se on jo kokemuksesta nähty. ... Kasvisruoka, etenkin hedelmät, vaikuttavat taas tyynnyttävästi, virkistävästi ja puhdistavasti ihmisiin.” A.H.:n mukaan ”meillä Pohjolaisilla” tavallisesti lasketaan vegetaristiseen ruokaan eläimellisiäkin aineita, kuten maito, voi, juusto ja munat, toisin sanoen sellaiset eläinperäiset aineet, joita ei ole hankittu tappamalla. Hän kirjoittaa Ruotsin vegetariseen yhdistykseen kuuluvan sekä vegetariaani-jäseniä että sellaisia jäseniä, jotka harrastavat tämän aatteen levittämistä, mutta syystä tai toisesta eivät voi

---

¹⁴⁵ ”Eläinsuojelustyö kotimaassa”. *ES* 11/1908, 171.

¹⁴⁶ Vornanen 2014, 56.

¹⁴⁷ A.H., ”Pohjoismainen vegetarianikongressi”. *Kylväjä* 27.9.1906.

¹⁴⁸ Uno Stadius, *OK* 1/1895, 28.

itse olla ehdottomia. Voikin olla, että Suomen Vegetarisessa yhdistyksessä toimineet henkilöt eivät ole ainakaan täysin noudattaneet kasvisruokavaliota henkilökohtaisessa elämässään. Myös Englannissa The Vegetarian Society liittyi pääasiassa maltillisempaan vegetarismien suuntaukseen, eivätkä sen jäsenet kieltäytyneet kaikista eläinperäisistä tuotteista. Yhdistyksen lehdessä *The Vegetarian Messenger* käsiteltiin vuonna 1851 vaihtoehtoisia materiaaleja nahalle kenkien valmistuksessa, mikä viittaa eläinten käytöstä täysin kieltäytyvien vegaanien läsnäoloon.

Vornasen mukaan suomalaisten aktiivivegetaristien joukko oli vuosikymmenen vaihteessa jakautunut kieli-, alue- ja aatepohjaltaan, ja ruotsin- ja suomenkielisten yhdistysten välillä vallitsi jonkinlainen eripura. Suomen vegetaristisen yhdistyksen oli määrä olla ruotsinkielinen ja kielivalinta oli ilmeisen tietoinen. Tilaisuuden etukäteisuutisoinnissa etenkin *Nya Pressen* oli painottanut ruotsinkielisyydestä saatavia hyötyjä, sillä ruotsiksi toimiessaan yhdistys voisi hyödyntää Ruotsissa tuotettuja materiaaleja. Kielikysymys oli suomalaisessa järjestökentässä ajankohtainen ja muun muassa ruotsinkieliset raittiusyhdistykset olivat erkaantuneet Raittiuden ystävistä omaksi liitokseen. Vuosien 1908 ja 1909 aikana suomenkielisissä lehdissä esiintynyt kirjoittelu osoittaa, ettei ruotsinkielisenä toiminut Finlands vegetariska förening ollut tavoittanut kovinkaan laajasti suomalaisia kasvissyöjiä. Helsingin ulkopuolella asuvat suomenkieliset kasvissyöjät tuntuivat olleen tietämättömiä yhdistyksen olemassaolosta ja keväällä 1909 muun muassa raittiuslehti *Kylväjässä* käytiin keskustelua vegetaristisen yhdistyksen tarpeesta sävyyn, joka osoitti, etteivät kirjoittajat tienneet Helsingin yhdistyksestä.¹⁴⁹

Vornasen näkemyksen mukaan Suomessa eläinsuojeluliikkeellä ja vegetaristeilla näyttää olleen vain vähän yhteyksiä keskenään, mikä kertoo liikkeiden suhtautumiserosta eläinten hyötykäyttöön. Vaikka eläinten pitoon ja teurastusmenetelmiin liittyvät eläinoikeuskysymykset olivat keskustelunaihe 1800-luvun lopun Suomessa, ei lihansyöntiä itsessään kyseenalaistettu kuin vegetaristien keskuudessa. Vegetaristit ja eläinsuojeluliike löysivät toisensa lähinnä tieteellisten eläinkokeiden eli vivisektion vastustamisessa. Vuosisadan vaihteessa Constance Ullnerin ympärille kokoontuneen

---

¹⁴⁹ Vornanen 2014, 57.

niin sanotun antivivisektioryhmän jäseniin kuului myös tunnettuja vegetaristeja. Vivisektion vastustaminen oli myös Englannissa saanut eläinsuojeluliikkeen ja vegetaristit yhteen. Käsittelen vivisektiokeskustelua lisää alaluvussa 3.3. Viktoriaanisisessa Englannissa luokkajako aiheutti vegetarismin suhteen jonkinlaisia katkoksia, kun ylempi keskiluokka koetti valistaa työläisiä. Monilla työläisillä ei ollut samanlaista elämäntilannetta, jossa he kykenisivät valitsemaan ruokavalionsa tarkasti. Monet olivat pääasiallisia kasvissyöjiä taloudellisen tilanteen pakosta.¹⁵⁰

Luokkakysymys näkyy niin maaseudulla asuvalle väestölle osoitetuissa kirjoituksissa kuin eläinsuojelun ja työväestön suhdetta käsittelevissä teksteissä. Nimimerkki M. E. Mäki kirjoittaa otsikolla ”Eläinsuojeluasiasia maalaisväestön kannalta”, että uskonnolliselta ja terveydelliseltä kannalta eläinten tappamisesta on viime aikoina keskusteltu, mutta koska lopullista ratkaisua näihin kysymyksiin ei ole, voi asiaan syventyä vain eläinsuojelun näkökulmasta. Kirjoituksessa käsitellään eläinten tappamisen ja ravinnoksi käyttämisen oikeutusta: voiko eläinten ystävä olla eläinten tappaja? Lihan syöminen saattoi hänen mukaansa olla eläimen hyvinvointia edistävä asia: niiden eläinten keskuudessa, joiden lihaa käytettiin ravinnoksi, esiintyi harvoin laihoja ja kärsiviä yksilöitä. Hevoset joutuivat uurastamaan vanhoina ja heikkoinakin, sillä niiden lihaa ei käytetty ravinnoksi. M. E. Mäki yhtyy eläinsuojeluväen hyötynäkökulmaa painotta-vaan koulukuntaan kirjoittaessaan, ettei eläinsuojelu vaadi hylkäämään eläinten tappamista ja ravinnoksi käyttämistä, vaan se vaatii niille tuskatonta elämää ja tuskatonta kuolemaa.¹⁵¹

Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen alkuaikoina hevosenlihan käytön edistäminen oli jopa yksi yhdistyksen tavoitteista. Osasyynä tähän oli, että toimiluvan saamiseksi kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikovilta yhdistyksellä täytyi olla yleishyödyllisiä periaatteita, jollaiseksi hevosenlihan käytön edistäminen laskettiin. Nikolai II:n allekirjoittama helmikuun manifesti oli aloittanut ensimmäisen sortokauden, ja osana toimenpiteitä Venäjä alkoi rajoittaa Suomen vilkastunutta yhdistystoimintaa, jonka taustalla Bobrikov näki kansallisuusaatteen ajamisen ja Venäjän vastustamisen. Suomen

---

¹⁵⁰ Vornanen 2014.

¹⁵¹ M. E. Mäki, ”Eläinsuojeluasiasia maalaisväestön kannalta”. *EY* 6–7/1913, 33.

Eläinsuojeluyhdistyksen pitkäaikaisen puheenjohtajan T. K. Forsténin mukaan yhdistysten perustaminen oli näihin aikoihin miltei mahdotonta.¹⁵² Kirkko oli kieltänyt hevosenlihan käyttämisen ihmisravintona 700-luvulla, eikä sitä vielä 1900-luvun alun Suomessakaan juuri syöty. Vapaaehtoiset eläinsuojelijat ostivat ja teurastivat huonokuntoisia hevosia pois työkäytöstä ja järjestivät hevosenlihaillallisia. Toisaalta jo yhdistyksen ensimmäisissä kokouksissa pohdittiin, karkottaako hevosenlihan edistäminen “kaikkein edistyksellisimmät eläinten ystävät, nimittäin kasvissyöjät” pois toimijoiden joukosta, joten tavoitteesta luovuttiin pian.¹⁵³

Eläinsuojeluliikkeen sisältä löytyi monia erilaisia asenteita eläinten ravinnoksi käyttämistä kohtaan. Vaikka liikkeen johtohahmon Constance Ullnerin, Agnes von Konowin ja muiden vegetarismien kannattajien ääniä esiintyi lehdissä, edustivat ne vähemmistöä. Liikkeen johtohahmona Ullnerin kirjoituksilla oli liikkeen arvoja ja ihanteita määrittelevää painoarvoa. Erilaisille tulkinnoille annettiin kuitenkin eläinsuojelulehtien palstoilla tilaa. Käytännön toiminta oli liikkeessä merkittävässä asemassa, eikä lihaa syöviä kansalaisia haluttu sulkea pois kannattajakunnasta. Toisaalta esimerkiksi raittiusliikkeeseen verrattuna eläinsuojelu pysyi aatevirtausten marginaalissa, eikä koskaan saavuttanut suuria ihmisjoukkoja puolelleen.¹⁵⁴ Lehdissä esiintyykin varsin radikaaleja avauksia eläinten itseisarvosta, joiden voi ajatella olleen aikaansa edellä.

3.2 Teurastusmenetelmien asialla

Eläinten teurastukseen kytkeytyviä kysymyksiä eläinsuojeluliikkeessä olivat eläimen kuolemaan oikeuttavien syiden pohtiminen sekä konkreettisten teurastusmenetelmien kehittäminen. Eläinsuojeluliikkeen tavoitteena oli lainsäädännöllinen kirjaus, joka velvoittaisi eläimen tainnuttamiseen ennen teurastusta. Tainnuttamiseen oli heidän mukaansa vain yksi varma keino, joka oli ampumakoneella tehty oikeaoppinen otsaluun lävistäminen, jonka seurauksena isoissa aivoissa katkesi tunto- ja liikunta-aisti. Monella aikalaisella oli se virheellinen käsitys, että tainnuttaminen tapahtui parhaiten, jos eläintä lyötiin tai ammuttiin niskajänteen yläpuolelle, jolloin eläin kaatui maahan

---

¹⁵² Nieminen 2001, 15.

¹⁵³ Junttila 2012; Nieminen 2001, 24.

¹⁵⁴ Salonen 1995.

ja jäi liikkumattomaksi, mutta oli kuitenkin tajuissaan. Tämä tainnutustapa oli eläinsuojeluyhdistysten mukaan eläinrääkkäystä ja se kiellettiin teurastusasetuksessa vuonna 1902.¹⁵⁵ Asetus uhkasi jäädä merkityksettömäksi ilman eläinsuojeluyhdistysten järjestämää valvontaa. Eläinsuojeluyhdistykset vaativat, että teurastuksen saisi suorittaa vain ampumanaamarin käyttöön perehtynyt ammattilainen, eikä teurastus saisi tapahtua muiden eläinten tai lasten nähden.

Eläinsuojeluliikkeen keskuudessa vallitsi ymmärrys siitä, että eläimet aavistivat lähestyvän kuoleman ja tunsivat sen edessä pelkoa. Eläimet eivät olleet koneita, joilla ei olisi tietoisuutta omasta olemassaolostaan. Eläimen kyky ymmärtää oma kuolevaisuutensa on kysymys, joka puhututtaa eläinten kognitiota käsittelevissä keskusteluissa edelleen. Constance Ullner kirjoitti teurastusmenetelmien kehittämisestä usein ja käsittelee aihetta Suomessa ja kansainvälisissä eläinsuojeluesitelmissä. Vaikka Ullner puhui eläinten oikeudesta elämään ja toimi vegetarismien edistämiseksi, hän kirjoittaa teurastajista ymmärtävään sävyyn ja välttää koko ryhmän leimaamista. Syyttelemätön sävy saattoi olla keino koettaa vedota teurastajien ammattikuntaan. Ullnerin kannanottojen joukosta kiinnittävät huomion erityisesti saamelaisiin kohdistuvat kirjoitukset, joissa käsitellään porojen teurastamista. Saamelaisia teurastustapoja käsitellään vähemmän sympaattiseen sävyyn, ja kirjoituksiin sisältyy kulttuurisia yleistyksiä ja negatiivisia ennakkoluuloja. Kritiikin osoittaminen vähemmistöryhmää kohtaan on saatanut toimia propagandistisena keinona muodostaa me ja muut -asetelma eläinsuojeluaatteen edistämiseksi, jolloin viesti on voinut suomalaiselle yleisölle olla helpommin vastaanotettavissa.

Ullner kuvailee kirjoituksessaan ”Eräs toivomus”, kuinka edesmennyt Zacharias Topelius oli muutama kuukausi ennen kuolemaansa nähnyt poronteurastuksen, joka oli tapahtunut jäällä Oulun lähellä. Runoilija sanoi huomanneensa, että toisen, teurastusta katselevan poron silmistä oli vuotanut kyyneliä.¹⁵⁶ Ullner käyttää saamelaisista ajalle tyypillistä ilmausta ”lappalainen”. Ullnerin mukaan ”...lappalaisten teurastustapaa inhoavat yhä edelleenkin paikalliset asujamet sekä meidän maassa että Norjassa ja

---

¹⁵⁵ Anttila 2020, 72.

¹⁵⁶ C. U., ”Poronteurastus Lapissa.” *ES* 1/1909, 1.

Ruotsissa.” Ullner oli pitänyt esitelmän ampumanaamarin käytöstä Ruotsin Östersundissa noin 200 saamelaiselle, minkä johdosta hän sai kuulla vastustusta. Syynä oli se, etteivät saamelaiset hänen mukaansa halunneet sallia poron tainnutusta suuriin aivoihin vaikuttamalla, sillä siten otsanahka vioittui. Otsanahan arvoa ei haluttu alentaa kuulalla tai rautapuikolla lävistämällä, sillä siitä valmistettiin kallokkaita. ”Oikeutta porolle!” -kirjoituksessaan Ullner peräänkuuluttaa kiitollisuutta ja sääliä, ”jota valitettavasti hyvin vähän poroille osotetaan.”¹⁵⁷

Ullner kiinnittää jonkin verran huomiota saamelaisten asemaan alkuperäiskansana, sekä siihen, miksi hänen esitelmänsä ei saanut hyvää vastaanottoa. ”Lappalaisen taistelu olemassaolonsa puolesta on kovaa, ja helppo on ymmärtää hänen vastenmielisyyttänsä sellaista teurastustapaa vastaan, joka alentaisi poronnan arvoa.” Saamelaisvouti Lorents Breds Snausenissa oli kirjeessä viitannut siihen, että ampumanaamareille voisi olla käyttöä, jos kuula tai puikko sovitetaan lävistämään pää sivulta. Ullnerin mukaan myös viestiä tuskattomasti teurastetun lihan terveellisyydestä oli ollut vaikea levittää. Hän pyytää lukijoilta neuvoja poronteurastuksen menetelmien muuttamiseksi. Tekstistä jää kuva, ettei Ullner näe eläinten hyvinvointia tai kärsimysten vähentämistä saamelaisille merkityksellisinä asioina. Ullner kuvaa saamelaisia inhimillisempien teurastustapojen ja eläinystävällisten aatteiden suhteen ”pimeydessä samoilevana kansana”. Vaikka eläinsuojeluteksteissä viljeltiin kriittistä ja ankaraakin retoriikkaa ihmisiä kohtaan, on Ullnerin teksteissä porojen teurastamiseen liittyen havaittavissa negatiivisia yleistyksiä vähemmistöryhmää kohtaan. Sivistymättömien ja sivistyneiden ihmisten erottelu ja muukalaisuus olivat määritelleet suomalaisten käsityksiä saamelaisista jo keskiajalla.¹⁵⁸

Topeliuksen mukaan lappalaisia ei laskettu mukaan suomalaiseen kansaan.¹⁵⁹ Hän edellytti Suomen kansaan kuuluvilta kasvamista sen poliittisiin ja sosiaalisiin oloihin. Myös juutalaiset kuuluivat hänen mukaansa muukalaisiin, mitä hän perusteli ennen kaikkea erillisellä historialla. Pekka Isakssonin mukaan Topelius ei suhtautunut poikkeuksellisen kielteisesti tai halveksivasti saamelaisiin. Toisin sanoen hänen kuvansa ei poikennut muiden suomalaisten oppineiden käsityksistä, vaikkakin häneltä saattaa

---

¹⁵⁷ C. U., ”Oikeutta porolle!” *ES* 5–6/1901, 68.

¹⁵⁸ Isaksson 2001, 41.

¹⁵⁹ Isaksson 2001, 180.

löytää voimakkaampia ja värikkäämpiä ilmauksia kuin muilta. Yleisesti saamelaiset olivat suomalaisen identiteetin rakentamisessa marginaalinen asia Ruotsiin ja Venäjään verrattuna.¹⁶⁰ Suomalaiset ja saamelaiset käsitteellistettiin erilaisina ja arvotettiin 1800-luvulla ennen kaikkea kulttuurin ja historian käsitteillä. Eläinsuojelulehden kirjoituksissa he nousevat esiin suomalaisuudesta toiseutettuina. Tekstissä näkyy arvovaltava asenne saamelaista kulttuuria kohtaan moraalisessa merkityksessä.

Samantapaisia argumentteja käsiteltiin Agnes von Konowin lukuisissa kirjoituksissa juutalaisen teurastustavan eli sektauksen kieltämisestä. Hänen mukaansa vuoden 1902 uudesta teurasasetuksesta olivat kaikki eläinystävät olleet hyvin tyytyväisiä ja päättäneet kaikkialla valvoa sen noudattamista, mutta he saivat pian nähdä, että Suomessa oli ryhmä ihmisiä, jotka eivät aikoneet sitä noudattaa. Konowin mukaan Suomen juutalaisten keskuudessa eläimen tappaminen oli uhripalvelus ja teurastaminen tapahtui siksi eläimen täydessä tajunnassa ollen. Konow ihmettelee, kuinka muuten aikaansa seuraavat juutalaiset pitävät kiinni tästä teurastustavasta. Konowin Lontoon eläinsuojelukongressissa vuonna 1909 pitämän esitelmän mukaan juutalaiset olivat kääntyneet kenraalikuvernööri Bobrikovin puoleen ja pyytäneet erivapautta teurastusasetuksesta. ”Ja niinä aikoina, jolloin lakia muutenkin syrjäytettiin ja ahkerasti rikottiin, saivat he tietysti tämän luvan.”¹⁶¹

Suomen yhteiskunnallista tilannetta heijastellaan Konowin esitelmässä, jossa kuvataan, etteivät eläinystävät näinä laittomina, sekamelskaisina aikoina voineet laillisin keinoin vastustaa sektausta, ja siksi heidän täytyi keksiä uusia menettelytapoja. Lain-säädäntöön vaikuttaminen ei siis ollut eläinsuojeluväen ensisijainen keino puuttua kritisoimaansa ilmiöön. Tämä muistuttaa Constance Ullnerin näkemyksestä, jonka mukaan laki ei ollut ensimmäinen vaikuttamisen kohde, vaan tavat. Tässä tarkoituksessa Agnes von Konow meni Helsingin teurastajien kuukausikokoukseen ja esitti heille sektauksen ”sekä siveellisen että oikeudellisen puolen” ja hänen yllätyksekseen teurastajat julkaisivat sanomalehdessä kirjoituksen, etteivät he enää tarjoaisi kaupaksi lihaa juutalaisten teurastamista eläimistä. Ilmoituksen alla oli 93 nimeä ja se herätti

---

¹⁶⁰ Isaksson 2001, 199.

¹⁶¹ ”Agnes von Konowin esitelmä eläinsuojeluskongressissa”, *Naisten ääni* 18/1909, 213.

suurta huomiota. 15 teurastajaa oli kuitenkin asettunut toiselle kannalle, mikä heikensi edellisten tekemän päätöksen ja sai heidätkin siitä vähitellen luopumaan.¹⁶²

Juutalaisen teurastustavan kieltämisestä tuli kiivas kädenvääntö, jossa kumpikin osapuoli pyrki vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen ja Suomen senaattiin saadakseen oman kantansa vahvistettua. Agnes von Konow toimi kiistassa suurella henkilökohtaisella panoksella kerätessään nimiä vetoomuksiin ja lähestyessään useaan otteeseen eri tahoja ja vallanpitäjiä, kuten kenraalikuvernööriä ja kenraalimajuria kirjallisilla anomuksilla. Konow kertoo, kuinka Sveitsin esimerkkiä seuraten Suomessakin vedottiin maalaiskuntiin ja kehoitettiin niitä omistamaan asialle huomionsa. Konow käänsi sveitsiläisen sektausta käsitelleen lehtisen suomeksi ja lähetti sen kaikkiin Suomen kuntiin. Vastaus saapui 84 kunnasta, jotka kaikki vaativat juutalaisen teurastustavan poistamista. Kun julkinen keskustelu oli näin viritetty, päättivät eläinsuojeluliikkeen jäsenet heti suurlakon jälkeen kääntyä hallituksen puoleen ja yleiseen mielipiteeseen nojautuen pyytää juutalaisille suodun erikoisaseman lakkauttamista.

Konowin mukaan ”Samaan aikaan kun he kaikkialla maassamme pitivät suuria kokouksia ja vaativat kansalaisoikeuksia, sekä vakuuttivat tahtovansa kunnioittaa ja noudattaa Suomen lakia niin pian kuin saivat täydet oikeudet, kääntyivät he hallituksen puoleen pyytäen, että tämä jättäisi eläinystävien anomuksen huomioon ottamatta.” Tähän pyyntöön oli liitetty Saksassa, Ruotsissa ja Helsingissä oleskelevien rabbien lausuntoja. Juutalaisten suhteella asuinalueensa hallitsijoihin on historiallisesti ollut tärkeä merkitys, sillä hallitsijat takasivat heidän turvallisuutensa ja oikeutensa. 1100-luvulta eteenpäin juutalaiset määrättiin monissa Euroopan maissa suoraan hallitsijan alaisuuteen, eikä muiden tavoin paikallisten käskynhaltijoiden alaisuuteen. Tavallinen kansa saattoi saada tästä aiheen juutalaisvastaisuuteen, sillä se tulkitsi, että juutalaisille oli myönnetty etuoikeuksia.¹⁶³

Konow oli vuosien kuluessa hankkinut itselleen laajan sektausta käsittelevän kirjallisuuden, kuten saksalaisten tohtori von Schwartzin, Froelichin ja Herman Stenzin teoksia. Agnes von Konow vastasi senaatille osoitetussa kirjelmässään juutalaisyhte-

---

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Hanski 2006, 11.

sön argumentteihin pykälä pykälältä ja osoitti omasta mielestään niiden pätemättömyyden. Konowin kirjoituksissa toistuu vastakkainasettelu suomalaisten ja juutalaisten välillä, jossa omaan mielipiteeseen liitetään vanhurskaus ja ihmisyyys, kun taas vastapuolta edustaneisiin juutalaisiin yhdistettiin juoniminen, salainen myyräntyo ja erikoisoikeudet. Nostaapa Konow esiin jopa tyypillisen salaliittoteorian, jonka mukaan Suomen juutalaisvähemmistö olisi ulkomaisissa sanomalehdissä koettanut vaikuttaa siihen, että heidän ”rahamarkkinoita hallitsevat veljensä eivät antaisi Suomen valtiolle rahalainaa, ennenkuin lie taas saavat rauhassa julmaa teurastustapaansa noudattaa.”¹⁶⁴

Talous on historiallisesti yksi keskeisistä juutalaisvastaisuuden elementeistä. Juutalaisvastaisuuden kansainvälisiin stereotypioihin vakiintui jo 1800-luvulla kuva rikkaasta pankkiirista, jolla oli paljon eritoten salaista vaikutusvaltaa. Juutalaisten toimimista rahanlainaajina keskiajalla on pidetty yhtenä tekijänä juutalaisvastaisuuden ilmenemisessä. Rahan otaksuttiin tuovan yhteiskunnallista valtaa. Juutalaisten maine koronkiskureina on peräisin keskiajalta, jolloin kirkko piti kaikenlaista koronottoa lainoista kiskontana. 1800-luvun versio tästä kuvastosta oli juutalainen pankkiiri, jolla oli käsissään koko yhteiskunta.¹⁶⁵ Myös Agnes von Konow käyttää tekstissään tällaista stereotypiaa. On vaikea arvioida, uskoiko hän todella taloudellisen vallan yhteyteen teurastuskysymyksen käsittelyssä, vai käyttikö hän tätä mielikuvaa saadakseen lukijakunnan omalle puolelleen sektauksen vastustajiksi.

Vuonna 1908 Suomen senaatti otti kysymyksen sektauksesta lopullisesti ratkaistavakseen. Eräs senaatin jäsenistä oli itse käynyt seuraamassa sektausta ja seuraus oli, että se kiellettiin. Myöhemmin Venäjän hallitsija Nikolai II vahvisti lain. Konow piti Lontoon eläinsuojelukongressissa vuonna 1909 esitelmän juutalaisten teurastustavan kielttämisestä Suomessa, joka ajankohtaisena kysymyksenä herätti osanottajissa mielenkiintoa. Konowin mukaan suuri joukko juutalaisia, kuten muutamia rabbeja, oli tullut kokoukseen ja osoittanut mieltään meluamalla ja vastalauseilla hänen puheensa johdosta. Eläinsuojelukongressi hyväksyi päätöksen, jossa lausuttiin toivomus teuraseläinten tainnuttamisesta ampuma-aseella. Saksan edustaja esitti, että ehdoksi vasta

---

¹⁶⁴ "Agnes von Konowin esitelmä eläinsuojelukongressissa", *Naisten ääni* 18/1909, 213–214.

¹⁶⁵ Hanski 2006, 120.

perustetun kansainvälisen eläinsuojeluliiton jäsenyyteen olisi jyrkkä vaatimus juutalaisteurastustavan poistamisesta. Erikoisehtojen määrääminen oli ristiriidassa liiton perussuunnitelman kanssa, joten esitys hylättiin.¹⁶⁶

Juutalaisen teurastustavan vastustamisella on pitkät juuret, jotka juontuvat ainakin viktoriaaniselle ajalle. Sveitsissä sektaus eli ennen tainnutusta tapahtuva verenlasku kiellettiin osana perustuslakia 1893. Kirjausta oli edeltänyt pitkä antisemitistinen kampanja, joka näkyi myös lain vahvistaneen vuoden 1897 kansanäänestyksen pohjavireessä. Näihin aikoihin juutalaiset olivat juuri saaneet kansalaisoikeudet Sveitsissä, ja jotkut kansalaiset pelkäsivät epäluotettavina pidettyjen juutalaisten siirtolaisten muutttoa itä-Euroopasta. Keskeisen juutalaisuuteen kuuluvan rituaalin kieltäminen oli epäsuora tapa rajoittaa maahanmuuttoa. Agnes von Konowin ylläpitämä suomalainen keskustelu sektauksista noudatti pitkälti Sveitsin mallia, ja juutalaisten kansalaisoikeuksien vaatimusta käytettiin argumentaation osana. Sektaus herätti myös Norjassa paljon keskustelua myöhemmin 1900-luvulla, ja argumentit olivat samanlaisia kuin Sveitsissä. Norjan kampanjan viimeisessä vaiheessa 1920-luvulla monet kriitikot olivat saaneet merkittäviä vaikutteita Saksassa 1870-luvulta lähtien kehittyneestä modernista antisemitismistä.¹⁶⁷

Vuonna 1908 Suomessa asui noin 1200 juutalaista. Suomen juutalaisväestölle myönnettiin kansalaisoikeudet vuonna 1918, mutta niistä oli keskusteltu tätä ennen jo vuosia. Vuoden 1906 eduskuntaudistuksen jälkeen myös Suomen juutalaiset pyrkivät aktiivisesti ajamaan etujaan. Aiempien vetoomusten ja kirjelmien sijaan he osallistui-
vat kansalaiskokouksiin ja pyrkivät saamaan kansalaisoikeudet. Ensimmäisessä eduskunnassa juutalaisten kansalaisoikeuksiin myötämielisesti suhtautuivat sosiaalidemokraatit sekä ruotsalaisen kansanpuolueen ja nuorsuomalaisen puolueen edustajat.¹⁶⁸ Voikin olla, että Konow viittaa myös tähän kuvaillessaan sosialistien edustajia oikeuksien vaatijoina itselleen, mutta ei eläimille. Loppuvuodesta 1908 oli hylätty 30 juutalaisen oleskelulupa-anomukset, ja muun muassa saksalaisissa, englantilaisissa ja yhdysvaltalaisissa lehdissä kirjoitettiin Suomen juutalaisten asemasta ja karkotuksista. Juutalaiset ryhtyivät aktiivisesti puolustamaan etujaan ja Suomeen perustettiin

---

¹⁶⁶ A. v. K., "Eläinsuojeluskongressit Lontoossa kesällä v. 1909." *EY* 10–11/1910, 133.

¹⁶⁷ Hanski 2006, 18.

¹⁶⁸ Hanski 2006, 54–60.

yhdistys tukemaan juutalaisemansipaatiota. Konow saattaa viitata tähän mainitessaan juutalaiskysymyksen olevan kansainvälisesti ajankohtainen.

Vaikka Darwinin *Lajien synty* ei ollut rotuteoreettinen kannanotto, sovellettiin sitä siitä huolimatta ihmisiin sosiaalidarwinismin kautta. Rotujen, kansojen ja sosiaaliluokkien eriarvoisuus voitiin tätä kautta tulkita luonnollisena tosiseikkana.¹⁶⁹ Onkin yllättävää, että oikeutta kaikille vaatinut eläinsuojeluliike on sisältänyt myös rasistista ja eriarvoistavaa retoriikkaa. Agnes von Konowin tekstissä esiintyy viitteitä juutalaisen taloudellisen salaliiton toistamisesta, ja hän käyttää tätä argumentaationsa osana. Eläinsuojelutoimet ovat saattaneet verhota sisäänsä hyökkäyksiä juutalaisia siirtolaisia ja muita ihmisryhmiä kohtaan. Ihmisten ja eläinten rajaa hälventäviä aatevirtauksia oli mahdollista käyttää ihmisryhmien asettamiseen eläinten alapuolelle, kuten tapahtui kansallissosialistisessa aatteessa myöhemmin 1900-luvulla.¹⁷⁰ Eläinsuojelua edistettiin ihmisyyteen tai ihmisryhmiin yhdistettyjen kielteisten arvolatausten kautta. Eläimiä on näin käytetty niin vertauskuvallisesti kuin käytännössäkin ihmisten välisen erojen määrittelyyn.

Suvi Kokkosen mukaan tapahtumaketju kuvastaa hyvin sitä ilmapiiriä, joka ympäröi kysymystä juutalaisten rituaaliteurastuksesta aina vuoteen 1934 asti: varmuutta sen julmuudesta ei ollut, mutta kannanottoihin mitä ilmeisimmin vaikuttivat näkemykset uskonnollisten vähemmistöjen yhteiskunnallisesta asemasta. Tutkijoiden parissa ei koskaan ole ollut yksimielisyyttä siitä, että sektaus olisi muita teurastustapoja julmempaa. Kirjoituksissa sektauksista ja porojen teurastamisesta on havaittavissa rasistisia käsityksiä, joiden mukaan ei-valkoiset ryhmät olisivat muita taipuvaisempia julmuuteen eläimiä kohtaan. Tänä päivänä eläimen teurastaminen ilman tainnutusta on kielletty Suomen eläinsuojelulaissa. Suomen lainsäädäntö mahdollistaa sellaisen uskonnollisista syistä noudatettavan erityisen teurastustavan, jossa verenlasku aloitetaan samanaikaisesti eläimen tainnuttamisen kanssa. Tarkastuseläinlääkäri valvoo paikalla uskonnollisia teurastuksia.¹⁷¹ Hallituksen esityksessä uudeksi eläinsuojelulaiksi on kirjaus, jonka mukaan eläinten teurastusta koskevaa sääntelyä muutettaisiin siten, että

---

¹⁶⁹ Hanski 2006, 20.

¹⁷⁰ Arluke & Sax 1992, 7.

¹⁷¹ Eläinsuojelulaki 1996/247 33 b § (2013/584), Uskonnollisista syistä noudatettava erityinen teurastustapa.

eläin olisi aina tainnutettava ennen verenlaskua. Muutos koskisi myös uskonnollisista syistä noudatettavaa erityistä teurastustapaa.¹⁷²

3.3 Vivisektio jakaa eläinsuojeluliikettä

Vuosisadan vaihteessa Helsingin eläinsuojeluyhdistyksessä toimineen Constance Ullnerin ympärille kokoontui antivivisektioryhmä, jonka tehtävä oli vastustaa tieteellisessä tarkoituksessa suoritettua elävien eläinten elinten leikkaamista. Termi tulee latinan sanoista *vivus* (elävä) ja *sectio* (leikkaus). Suhtautuminen vivisektioon ei ollut yksiselitteistä, vaan kysymys jakoi voimakkaasti mielipiteitä eläinsuojeluliikkeessä. Niinpä ryhmä kokoontui marraskuussa 1900 Pohjois-Esplanadilla sijainneeseen kahvilaan, jossa päätettiin Ullnerin innostavan alustuksen seurauksena perustaa uusi yhdistys vastustamaan vivisektiota. Yhdistys toimi aluksi nimellä Uudenmaan Eläinsuojeluyhdistys, mutta muutti sen pian Suomen Eläinsuojeluyhdistykseksi.¹⁷³ Myös Agnes von Konow kuului tähän yhdistyksen perustajajoukkoon. Konow toimi uuden eläinsuojeluyhdistyksen tieteelliseen eläinrääkkäykseen keskittyneen osaston puheenjohtajistossa yhdessä kapteeni J. Kockin kanssa.

Hannu Nieminen on nostanut esiin sen erikoisuuden, ettei uuden yhdistyksen perustamishakemuksessa tai säännöissä mainita mitään vivisektion vastustamisesta. Yhdistyksen myöhempi puheenjohtaja Vilho Selinheimo esitti 30-vuotiskertomuksessaan vuonna 1931 mahdolliseksi syyksi vivisektion herättämät erimielisyydet eläinsuojeluväen keskuudessa. Vuosisadan alussa Ullner toimi Helsingin eläinsuojeluyhdistyksen varapuheenjohtajana, ja yhdistyksen silloinen puheenjohtaja E. J. Mellberg oli vastustanut uuden yhdistyksen perustamista ja puolustanut vivisektiota.¹⁷⁴ Agnes von Konowin myöhempien muisteluiden mukaan antivivisektiopiiriin kuulunut varatuomari Harry Niklander laati yhdistyksen säännöt täysin omatoimisesti parissa kuukaudessa vuodenvaihteessa 1900–1901, ja valitsi yksin yhdistyksen nimenkin. Muut hakijat olivat antaneet Niklanderille vapaat kädet avoimilla valtakirjoilla. Siitä ei ole

---

¹⁷² HE 154/2018.

¹⁷³ Nieminen 2001, 15.

¹⁷⁴ Nieminen 2001, 22.

tietoa, neuvotteliko Niklander säännöistä edes Constance Ullnerin kanssa. Yhdistyksen ensimmäisessä kokouksessa huomautettiin, että sääntöjen muotoilussa oli joitakin valitettavia epäjohdonmukaisuuksia.

Voisikin ajatella, että Niklanderin henkilökohtaisilla näkemyksillä olisi saattanut tässä vaiheessa olla vaikutusta. Nimimerkki H. N. kirjoittaa *Eläinsuojeluksessa* vuonna 1903 Helsingissä tieteellisestä julmuudesta pidetystä esitelmästä, jonka mukaan moraali on tiedettä kalliimpi ja päämäärä ei pyhitä välikappaleita. Nimimerkin mukaan ilahduttava seuraus näistä esitelmistä on ollut, että antivivisektioni-liike on tullut tunnetuksi laajoissa piireissä ja moni on sen kautta alkanut eläinsuojelun kannattajaksi. Hänen mukaansa on tärkeää, että tieteellistä eläinrääkkäystä vastustavia kirjasia ilmestyisi myös suomeksi.¹⁷⁵ En siis usko, että Niklander on omalla toiminnallaan pyrkinyt häivyttämään vivisektion vastustusta pois Uudenmaan eläinsuojeluyhdistyksen periaatteista. Toisaalta myös Uudenmaan eläinsuojeluyhdistyksessä toiminut Harry Niklanderin vaimo Hanna on voinut käyttää nimimerkkiä H. N.

Vaikka Constance Ullnerilla oli keskeinen rooli Uudenmaan eläinsuojeluyhdistyksen ensimmäisissä kokouksissa, ei hän toiminut yhdistyksessä missään luottamustoimessa tai allekirjoittanut sen perustamishakemusta vuonna 1901. Tämä johtui mahdollisesti Ullnerin lukuisista muista tehtävistä ja asemasta Helsingin eläinsuojeluyhdistyksessä sekä Eläinten Ystävissä.¹⁷⁶ Hannu Niemisen mukaan Uudenmaan eläinsuojeluyhdistyksen ja muiden Helsingissä toimineiden eläinsuojeluyhdistysten välillä vallitsi alusta asti kilpailuasetelma. Voimat yhdistettiin myöhemmin Ullnerin ja Konowin johdolla Suomen Yhtyneitten Eläinsuojeluyhdistysten Keskusliitoksi vuonna 1918, mutta yhdistykseen suhtauduttiin varauksella kielikysymyksen ja vallan jakautumisen vuoksi. Täydestä välirikosta tuskin oli kyse, sillä Ullner antoi Uudenmaan eläinsuojeluyhdistykselle tilaa toimittamassaan *Eläinsuojelus*-lehdessä ja hänen nimensä on kirjattu ensimmäisenä yhdistyksen jäsenluetteloon.¹⁷⁷ Konowin välit Uudenmaan (myöhemmin Suomen) eläinsuojeluyhdistykseen viilenivät hänen aatetoverinsa T. K.

---

¹⁷⁵ H.S., ”Jälkikatsaus”. *ES* 4/1903, 57.

¹⁷⁶ Nieminen 2001, 19.

¹⁷⁷ Nieminen 2001, 25.

Forsténin kuoleman jälkeen 1927, mutta lähentyivät uudelleen 1940-luvulle tultessa.¹⁷⁸

Ullner oli pitänyt Uudenmaan eläinsuojelusyhdistyksen ensimmäisessä tilaisuudessa puheen yhdistyksen tarkoituksesta. Kokouksen osallistujille jaettiin vivisektiota vastustanut kirjoitus levitettäväksi niin suomen- kuin ruotsin kielellä. Myöhemmässä virallisessa perustamiskokouksessa lokakuussa 1901 yhdistyksen kannaksi vivisektiosta hyväksyttiin äänestyksen jälkeen Ullnerin ehdottama ponsi, jonka mukaan yhdistys pyrki saamaan aikaan mahdollisimman tiukat rajoitukset elävillä eläimillä tehtäville tuskallisille kokeille ja estämään kaikkein karkeimman vivisektion harjoittamisen. Tämä merkitsi lievennystä alkuperäiseen, täydelliseen vivisektion kieltämiseen.

Vielä *Eläinsuojeluksen* uutisessa toukokuun 1901 kokouksesta mainitaan, että Uudenmaan läänin eläinsuojelusyhdistys asettuu vivisektiota vastustavalle kannalle.¹⁷⁹ Muotoilu voi olla lehden toimittaja Ullnerin käsialaa, sillä kirjoittajaa ei erikseen mainita. Kirjaus on tulkittavissa kattamaan myös osittainen, ei pelkästään täydellinen antivivisektio. Agnes von Konow määrittelee antivivisektion sisältämät koulukunnat *totalisteihin* ja *restriktionisteihin*. Totalistit vaativat jyrkästi vivisektion täydellistä lakauttamista sen kaikissa eri muodoissa, kun taas restriktionistit tyytyivät vaatimaan laillisia rajoituksia ja valtion valvontaa eläinkokeille. Totalisteille tällaiset rajoitukset olivat vain välitavoite alkuperäisen tarkoituksen saavuttamiseen: tieteellisen eläinrääkkäyksen kokonaiskieltoon.¹⁸⁰ Filosofi Martha Nussbaumin (1947–) mukaan eläinsuojeluaatetta ohjanneen utilitarismin yksi suurimmista ongelmista liittyi juuri kokonaissummaamisen periaatteeseen: jos päätöksentekoa ohjasi tavoite suurimmasta mahdollisesta hyvästä, on mahdollista, että pieni osa olennoista joutui kärsimään. Immanuel Kantin näkemyksen mukaan edes koko yhteiskunnan hyvinvointi ei oikeuta yhdenkään olennon törkeään vahingoittamiseen tai nöyryyttämiseen.¹⁸¹

---

¹⁷⁸ Nieminen 2001, 74–77.

¹⁷⁹ ES 4/1901, 58. Hannu Niemisen pöytäkirjalähteisiin perustuvan tulkinnan mukaan ensimmäinen yhteinen tilaisuus pidettiin 31.5.1901, mutta *Eläinsuojeluksessa* päivämääräksi ilmoitetaan 30.5.

¹⁸⁰ A. v. K., ”Eläinsuojeluskongressit Lontoossa kesällä v. 1909”. EY 10–11/1910.

¹⁸¹ Anttila 2020, 40.

Antivivisektio alkoi Englannissa ja Saksassa 1800-luvun loppupuolella. Vaikutteet tulivat Suomeen etenkin Ruotsista, jossa oli vuonna 1882 perustettu Pohjoismainen yhdistys tieteellisen eläinräakkäyksen vastustamiseksi (Nordiska Samfundet till bekämpande af det vetenskapliga djurplågeriet, myöhemmin Förbundet Djurens Rätt). Yhdistyksellä oli jonkin verran jäseniä myös Suomessa, muiden muassa Constance Ullner. Suomen eläinsuojeluyhdistys teki tiivistä yhteistyötä Nordiska Samfundetin kanssa, jonka johdossa oli vuosina 1900–1924 valtionkomissaari Christian L. Tenow. Hänen vaimonsa Elna Tenow oli työteliäs vivisektion vastustaja, joka vieraili Helsingissä esitelmöimässä. Ullner kuvailee Elna Tenowia Ruotsin eläinsuojelusliikkeen sieluksi, ja molempien Tenowien tekstejä julkaistiin suomalaisissa eläinsuojelulehdissä. Ullnerin mukaan Christian Tenow on älykkäästi todistanut, että eläimillä on ”ei ainoastaan moraalinen, vaan vieläpä juriidillinen oikeus”, ja että hänen ”miellyttävä ulkonäkönsä sekä hienon hieno ja luokseenvetävä olentonsa herättivät huomiota jo ennen kuin hän on ehtinyt tuoda esiin uraa-aukaisevia aatteitansa.”¹⁸²

Kysymys vivisektiosta tuli ajankohtaiseksi Suomessa kesällä 1900, kun Helsingin yliopiston fysiologian professoriksi kutsuttiin vivisektion suosijana pidetty Robert Tigerstedt (1853–1923).¹⁸³ Nimityksestä syttyi kiivas sananvaihto, joka ulottui *Eläinsuojeluksen* lisäksi *Hufvudstadsbladetin* ja *Viborgsbladetin* palstoille. Kirjoituksissa käytettiin värikästä kieltä ja menttiin henkilökohtaisuuksiin. Vivisektoriitojen vuoksi Helsingin yliopiston eläintieteen professori O. M. Reuter irtisanoutui *Finlands Djurskydd* -lehden avustajakunnasta ja syytti Constance Ullneria arvostelukyvyyttömyydestä. Ullner nosti Reuteria vastaan kanteen erityisen loukkaavien syytösten ja solvaavien ilmausten vuoksi, mutta perui sen ennen kanteen käsittelyä. Myöhemmin Ullner ja Reuter sopivat erimielisyytensä ja esiintyivät yhdessä eläinsuojelutilaisuuksissa.¹⁸⁴ Reuterin toiminta eläinsuojeluliikkeessä avaa kiinnostavalla tavalla aatteen suhdetta tieteeseen ja sen auktoriteetteihin. Monista eläinsuojelulehtien teksteistä välittyä luottamus uusiin tieteellisiin löydöksiin eläinten biologiasta tai henkisistä kyvyistä, mutta teollistumista, rationalismia ja materialistista tiedettä kohtaan osoitettiin epäluuloja.

¹⁸² C.U. ”Muutamia kansainvälisten eläinsuojeluskongressien huomattavia osanottajia”. *Eläinsuojeluskalenteri* 1/1911, 11.

¹⁸³ Nieminen 2001, 16.

¹⁸⁴ Nieminen 2001, 16.

Agnes von Konow ja Constance Ullner olivat suomalaisia edustajia Lontoon suuressa kansainvälisessä eläinsuojelukongressissa 6.–10.7.1909. He kirjoittivat kokemuksistaan pitkät raportit eläinsuojelulehtiin, ensin mainittu *Eläinten ystävään* ja Ullner *Eläinsuojelukseen*. Ullneria oli ehdotettu kongressin yhdeksi varapresidentiksi. Hän oli saanut kutsun ruotsalaiselta Leisa Schartaulta, joka yhdessä Lizzi Lind-af-Hagebyn kanssa oli järjestänyt kongressin ja taistellut vivisektiota vastaan Englannissa jo usean vuoden ajan. Ullnerin kirjoittaman *Eläinsuojeluksen* artikkelin mukaan näitä kahta kutsutaan hyvällä syyllä ruotsalaisen eläinsuojeluliikkeen ylpeydeksi maailman edessä.¹⁸⁵ Vuonna 1911 Ullner muistelee hyvin järjestettyä Lontoon kongressia, ja kuvailee Lizzi Lind-af-Hagebyta yhtä aikaa hienostonaiseksi ja kansanpuhujaksi, jonka sytyttävät esitelmät ovat kyenneet vakuuttamaan tuhansia tuhansien perään vivisektion vastustamisen jaloudesta ja oikeudesta. Leisa Schartautta Ullner puolestaan nimittää Lind-af-Hagebyn sihteeriksi, joka ”syvine, haaveellisine silmineen puhuu vakuuttavasti eläinten sielunelämästä”.¹⁸⁶

Louise ”Lizzi” Lind-af-Hageby (1878–1963) ja Leisa Katherine Schartau opiskelivat Lontoon naisille suunnatussa lääketieteen oppilaitoksessa London School of Medicine for Women, jotta he Agnes von Konowin sanoin saisivat tietoa siitä, missä määrin tieteellistä eläinrääkkäystä harjoitetaan Euroopan suurissa fysiologisissa laboratorioissa.¹⁸⁷ He julkaisivat vuonna 1903 teoksen *Tieteen teurastamo: Katkelmia kahden fysiologian opiskelijan päiväkirjasta* (*Shambles of Science: Extracts from the Diary of Two Students of Physiology*), jossa he kuvasivat todistamaansa ruskean koiran elinten elävältä leikkaamista. Fysiologi William Bayliss, jonka tutkimukset koirilla johtivat hormonien löytämiseen, nosti häneen kohdistuneista syytöksistä kunnianloukkauskanteen, jonka hän voitti. Keräyksen kautta kokoon saaduista rahoista eläinsuojeluväki maksoi sekä 2000 punnan sakot että pronssisen koirapatsaan, joka paljastettiin Batterseassa vuonna 1906. Patsaassa oli kaiverrus, jota *The New York Times* ku-

¹⁸⁵ C. U., ”Eläinsuojelustyö ulkomaalla.” *ES* 9/1908, 139.

¹⁸⁶ C.U., ”Muutamia kansainvälisten eläinsuojelukongressien huomattavia osanottajia.” *Eläinsuojeluskalenteri* 1/1911, 11.

¹⁸⁷ A. v. K., *EY* 10–11/1910.

vaili vuonna 1910 hysteeriseksi kieleksi, ”joka on tavanmukaista anti-vivisektionisteille”.¹⁸⁸ Lääketieteen opiskelijat suuttuivat patsaan provokatiivisesta kyltistä, mikä johti toistuvaan muistomerkin vandalisointiin ja ympärivuorokautisen poliisivartionnin tarpeeseen. Vuonna 1907 tuhat lääketieteen opiskelijaa marssi Lontoon läpi ja otti yhteen suffragettien, ammattiliittolaisten ja 400 poliisivirkailijan kanssa. Patsas poistettiin vuonna 1910, kunnes uusi koiraa esittävä veistos pystytettiin samalle paikalle vuonna 1985.¹⁸⁹

Ruskean koiran tapauksen voi nähdä käännekohtana antivivisektion ja tieteellisen kehityksen välillä. Kiistelystä tuli Englannissa huomiota herättänyt julkinen tapahtuma, joka yhdisti yleisen mielipiteen, naisasianaiset, työläismiehet ja sosialistisen liikedinnän puolustamaan sorrettujen aseman symboliksi noussutta koiraa. Coral Lansbury huomauttaa kirjassaan *The Old Brown Dog: Women, Workers and Vivisection in Edwardian England* (1985), että oikeiden eläinten asiaa ei helpottanut se, että ne nähtiin naisten tai työläisten oikeuksien välikappaleina, tai kun niiden kohtalot tarinallistettiin. Ihmiset jatkoivat poliittisia valtakamppailujaan, eikä tällaisella populaarilla näkökannalla ollut käänteentekevää vaikutusta tieteen kehitykseen.¹⁹⁰

On kiinnostavaa verrata kohua Suomen tilanteeseen, jossa Robert Tigerstedtin nimitys fysiologian professuuriin oli herättänyt julkista keskustelua. Tigerstedtin nimitystä ei voitu estää eikä eläinkokeiden käyttöä lopetettu, mutta aikalaiset pitivät jo huomion herättämistä saavutuksena eläinten oikeuksille. Kuten Christian Tenow kirjoitti *Hufvudstadsbladetissa*: ”Jos suuri yleisö tietäisi, mitä viattomille eläimille tapahtuu tieteellisissä kidutuskammioissa, vivisektion vastustajat pääsisivät pian tavoitteeseensa”. Vielä 1800-luvun alussa eläinkokeet järjestettiin tarkoituksella provo-soiviksi, jotta katselijat turtuisivat niihin. Näytösmäisiä kokeita tehtiin useita peräkkäin teatterimaisessa laboratoriossa, minkä jälkeen kokeissa käytetyt eläimet hävitettiin. 1800-luvun lopulla mukaan tuli salaviihkaisuus, jotta suuri yleisö ei saisi tietää

---

¹⁸⁸ Kaiverruksessa lukee: "In Memory of the Brown Terrier Dog Done to Death in the Laboratories of University College in February 1903 after having endured Vivisections extending over more than two months and having been handed over from one Vivisector to another till Death came to his release. Also in memory of the 232 dogs vivisected in the same place during the year 1902. Men and Women of England, how long shall these things be?"

¹⁸⁹ Elston 1990, 285.

¹⁹⁰ Tacium 2008, "A History of Antivivisection from the 1800s to the Present". (elektr.)

eläinkokeiden käytännöistä. Tässä yleisen tietoisuuden herättämisessä antivivisektiolla on yhteyksiä myöhempään 1900-luvun eläinoikeusaktivismiin.¹⁹¹

Ullner mainitsee Lontoon kongressin kokemuksistaan suurenmoisen vastaanoton Westminster Palace -hotellissa, jossa hovin ja Englannin korkeimman ylimystön naiset olivat emäntinä. Muun muassa teosofi Annie Besant ja Henry Salt olivat pitäneet Queen's Hallissa esitelmää, joita oli kuuntelemassa monta tuhatta ihmistä. Besant oli myöntävästi vastannut kysymykseen ”Onko eläimillä tulevata elämää?”, ja Henry Salt oli näyttänyt toteen, että eläimilläkin on oikeuksia.¹⁹² Lady Churchill oli antanut puhujille kukkakimpun sateenkaaren värisine nauhoineen, jotka vastauskuvallisesti ilmaisivat kongressin tunnuslausetta ”Monta väriä, yksi valo”.

Agnes von Konow kertoo, että tieteellisen eläinrääkkäyksen vastustajien perustamassa sairashuoneessa Batterseassa järjestettiin puutarhajuhla ja kongressin viimeisenä päivänä toimeenpantiin mielenosoituskulkue Lontoon kaduilla. Noin 10 000 mielenosoittajaa kulki jonossa vilkasliikenteisiä katuja pitkin Hyde Parkiin, ja suomalaisten lipussa, jota kantoi kaksi kansallispukuihin pukeutunutta Lontoossa asuvaa palvelijataria, nähtiin sinisellä pohjalla Zacharias Topeliuksen kasvonpiirteet. Arkki-diakoni Wilberforce piti St. Johnin kirkossa eläinsuojelussaarnan ja puolusti eläinsuojelustyötä taistelussa vivisektiota vastaan tavalla, joka herätti yleistä ihastusta.¹⁹³

Myös Suomessa Uudenmaan eläinsuojeluyhdistyksen antivivisektioosi-osasto oli lähettänyt pappeinkokoukselle vuonna 1902 kiertokirjeen, jossa yhdistys toivoi pappien sisällyttävän saarnoihinsa sanoman vivisektion vastustamisesta. Harry Niklanderin allekirjoittamassa kiertokirjeessä tuodaan esiin näkemys, jonka mukaan tarkoitus ei pyhitä keinoja lääketieteessä, ja kysytään, onko Luoja todellakin antanut meille pelkäämistään hyötynäkökohtien rajoittaman vallan eläinmaailman yli. Yhdistyksen mukaan oli huolestuttavaa, että vivisektioniseen henkeen kasvatetut koulunopettajat olivat esittäneet kokeiluja elävillä olennoilla, kuten sammakoilla, mikä kytkeytyi lasten ja nuorten kasvatukseen ja yhteen eläinsuojeluliikkeen painopisteistä. Pelkona esitettiin

---

¹⁹¹ Goldsmith 2021a, ”The Unfinished Business of Anna Kingsford: Towards an Enchanted Animal Ethic.” Luento 8.4.2021.

¹⁹² C. U., ”Eläinsuojeluskongressi Lontoossa heinäk. 6—10 p:nä 1909.” *ES* 7–8/1909, 98.

¹⁹³ A. v. K., *EY* 10–11/1910.

myös, että kokeilut jatkuisivat eläimistä ihmisiin, ”... kuin Saksassa ja Ranskassa joku aika sitten paljastetut hävyttömyydet — taitamattomien tai muuten turvattomampien ihmisten viviseeraaminen.” *Työmies*-lehdessäkin oli vuonna 1905 julkaistu kirjoitus tieteentempeleistä, joissa köyhät potilaat olisivat kohta leikkaamisen kohteina.¹⁹⁴

Vivisektio jakoi mielipiteitä lääkäreiden keskuudessa, mikä käy ilmi Constance Ullnerin raportista Lontoon eläinsuojelukongressista:

Suurimman huomion herättivät ne ranskalaiset lääkärit, jotka moittivat viviseksionia tieteellisenä tutkimusmetoodina ja esiintoivat, että se on vain tehnyt lääkärit sydämettömiksi ja johtanut tieteen harhateille.

Toiset taas arvelivat että joskin inhimillinen tieto on vähäsen hyötynyt viviseksionin kautta, olivat nämä voitot arvottomia sentähden että me ihmiset emme ole oikeutetut hyötymme tähden kiusaamaan ja räähkäämään muita eläviä olentoja, jotka elävät ja tuntevat kuin mekin, jos kohta ovatkin meitä alemmalla kehitystasolla.¹⁹⁵

Vivisektiokeskustelu ja tieteen auktoriteettien kyseenalaistaminen kytkeytyvät mielestäni myös rokotekriittisyyden ilmiöön. Pappeinkokoukselle lähetetyssä kiertokirjeessä kysytään, voimmeko ottaa vastaan lääkkeitä, jos tiedämme, että lääke on keksitty tuottamalla lukemattomille muille eläville olennoille suuria kärsimyksiä, ja että sen saaminen jatkossakin tulee vaatimaan kuoliaaksi kidutetun eläimen toisensa jälkeen. Tieteellisellä eläinrääkkäyksellä tarkoitettiin laajassa merkityksessä niitä kohteita, joita tiedemiehet tekivät elävillä eläimillä selvittääkseen tarttuvien tautien siirtymistä, seerumien valmistamista sekä taudin istuttamisen jälkeen elävän eläimen veressä muodostuvia vastamyrkkyjä ruton, kurkkumädän, vesikauhun ja muiden tautien parantamiseksi.

Agnes von Konowin mukaan Lontoon kongressissa tohtori Bouchier oli näyttänyt toteen tilastollisiin tietoihin perustuvilla tosiseikoilla sen, että seerumiruiskutukset

---

¹⁹⁴ J. K., ”Tieteellinen julmuus.” *ES* 10/1905, 151.

¹⁹⁵ C. U. *ES* 7–8/1909, 97.

usein enemmän edistivät kulkutautien leviämistä kuin ehkäisivät niitä. Hänen mukaansa Intiassa oli vuoden 1896 jälkeen kuollut paiseruttoon kuusi ja puoli miljoonaa ihmistä ruiskutusten seurauksista, kun taas Egyptissä, missä ruiskutuksia ei tehty, tautieristysten ynnä muiden terveystoimenpiteiden kautta saman ajan kuluessa saatiin su-pistumaan 44 kuolemantapaukseen. Vivisektiota puolustaneen nuoren lääkärin pu-heenvuoroihin oli kongressissa reagoitu ivallisilla kättentaputuksilla.¹⁹⁶

Lontoon eläinsuojelukongressin kutsussa eläinsuojeluväkeä kannustettiin osallistu-maan siihen mielipide-eroistaan huolimatta. Agnes von Konowin katsauksen mukaan Pariisissa vuonna 1900 järjestetty ensimmäinen eläinsuojelukongressi oli muodostu-nut Maailman liitoksi eläinten suojelemista ja tieteellisen eläinrääkkäyksen vastusta-mista varten, jonka tunnuslauseeksi tuli ”Tieteellinen eläinrääkkäys on rikos, joka ko-konansa on kiellettävä lain kautta”. Tämän vuoksi ainoastaan totalistista vivisektion kieltoa kannattaneet yhdistykset saivat liittyä liiton jäseniksi. Vielä seuraava kong-ressi Frankfurtissa vuonna 1903 oli järjestetty tämän ohjelman mukaisesti.

Kongressi Ruotsin Helsingborgissa 1906 oli kuitenkin avattu laajemmalle pohjalle si-ten, että kaikki eläinsuojelusyhdistykset huolimatta kannastansa tieteelliseen eläin-rääkkäykseen saivat olla sen osallistujina. Neljännen Lontoon kongressin valmisteluja tehdessä syntyi erimielisyyksiä johtavien henkilöiden kesken kongressin kannasta vi-visektioon, mikä johti jakautumiseen kahteen eri kongressiin. Näistä ensimmäinen, joka pidettiin heinäkuun 6.–10. päivänä, oli nimeltään Kansainvälinen eläinsuojelus-kongressi ja siihen kuului sekä totalisteja, restriktionisteja että vivisektioon puolueet-tomasti suhtautuneita osanottajia. Toinen, alkuperäisen Maailmanliiton neljäs kong-ressi pidettiin heinäkuun 19.–24.1909, johon pääsivät osanottajiksi ainoastaan totalis-tit.

Suomalaisista oli tässä jälkimmäisessä kongressissa osanottajana ainoastaan Agnes von Konow. Hän kuvailee antivivisektion tilaa yleisesti Suomessa kirjoittamalla:

---

¹⁹⁶ A. v. K., ”Eläinsuojeluskongressit Lontoossa kesällä v. 1909.” *EY* 10–11/1910, 137.

*Meillä Suomessa, missä eläinsuojelutyön tarkoituksena enimmäkseen on parannuksien aikaansaaminen käytännöllisen eläinsuojeluksen alalla, kotieläinten olojen korjaaminen, teurastustapojen saattaminen ennemmän inhimilliseksi, vastuunalaisuuden tunteen herättäminen eläinmaailmaan nähden kansan syvissä riveissä, ei taistelulla tieteellistä eläinrääkkäystä vastaan ole likimainkaan samaa merkitystä tässä työssä kuin suurissa sivistysmaissa.*¹⁹⁷

Tämä johtuu hänen mukaansa monesta syystä. Suomessa ei harjoitettu tieteellistä eläinrääkkäystä yhtä laajassa määrin kuin muissa maissa, eikä agitaatio vivisektiota vastaan ollut kyllin tarmokasta ja tarkoituksellista. Konow huomauttaa, että Nordiska samfundet Ruotsissa on ulottanut Suomeenkin toimintaansa, mutta sen antamat Suomea koskevat tiedot eivät ole olleet täysin puolueettomia eivätkä luotettavia, mikä on antanut yhdistyksen koko toiminnalle epäilyttävän leiman. Vuonna 1901 perustettu Uudenmaan (myöhemmin Suomen) eläinsuojeluyhdistys oli Konowin tietojen mukaan ainoa yhdistys Suomessa, joka leimasi tieteellisenkin eläinrääkkäyksen rangastavaksi. Tässä suhteessa hänen käsityksensä erosi Ullnerista, joka Lontoon kongressissa ilmoitti kaikkien hänen edustamiensa 20 Suomen yhdistyksen olevan julkisesti tieteellisen eläinrääkkäyksen vastustajia. Konow ei tiennyt, mitä nämä yhdistykset olivat, mutta hän kirjoitti:

*– – jos ne todellakin avonaisesti ja varmasti ovat määritelleet kantansa tässä kysymyksessä, niin voin ainoastaan lausua vilpittömän iloni siitä kaukonäköisyydestä ja johdonmukaisuudesta, joka on eläinsuojeluyhdistyksissämme tavattavana.*¹⁹⁸

Konow ilmoittaa oman kantansa tieteelliseen eläinrääkkäykseen olevan pääasiallisesti sopusoinnussa Maailmanliiton jyrkän ohjelman kanssa, vaikka katsookin laajemman pohjan, johon ensin mainittu kongressi perusti eläinsuojelutyön, olevan enemmän omiaan kokoamaan kaikki eläinsuojelun ystävät yhteisen lipun alle. Täten niillekin, jotka eivät vielä olleet avanneet silmiään näkemään kaikkia tieteellisen eläinrääkkäyksen kauheuksia, tarjoutui tilaisuus yhteistoiminnan kautta saada asiaan selvyyttä ja asiantuntemusta. Konow kannatti kongressissa tehtyä ehdotusta kansainvälisen liiton

¹⁹⁷ A. v. K., "Eläinsuojeluskongressit Lontoossa kesällä v. 1909." EY 10–11/1910, 131.

¹⁹⁸ Ibid.

perustamisesta eläinsuojelu- ja tieteellisen eläinrääkkäyksen vastustamisyhdistyksistä, ja sai tehtäväkseen olla jäsenenä sen valitsemassa kansainvälisessä komiteassa, ottaen osaa liiton sääntöjen valmisteluun. Ullnerin mieleen olivat jääneet tunteikkaat sanat, joilla kongressin avajaispuheenvuorossa oli kuvailtu sitä, etteivät kaikki edellisen kongressin osanottajat olleet tällä kertaa paikalla. Puheessa ei kuitenkaan haluttu lausua ankaria sanoja niistä erimielisyyksistä, jotka olivat ajaneet eläintenystäviä pois riveistä käydäkseen omia teitänsä.¹⁹⁹

Mitch Goldsmithin artikkelin mukaan myöhäisviktorianiset antivivisektorit edustivat yleensä toista kahdesta koulukunnasta. Ensimmäinen niistä oli reformiorientoitunut yläluokka, joka pyrki lainsäädännöllisiin uudistuksiin. Toinen ryhmä olivat radikaalit abolitionistit, jotka liittyivät usein muihinkin ajan sosiaalisiin liikkeisiin, kuten teosofiaan. Nämä sosiaaliset liikkeet olivat osa laaja-alaista ja monisyistä verkostoa, joka kritisoi ajan poliittisia ja taloudellisia malleja ja pyrki inklusiiviseen kärsimyksen poistamiseen kaikilta.²⁰⁰ Pienen Suomen antivivisektioryhmässä erilaisia äänenpajoina edustaneet henkilöt toimivat yhdessä. Agnes von Konowin ja Constance Ullnerin näkemysten välillä voi kuitenkin havaita vivahde-eroja, sillä ainoastaan Konow osallistui totaalista vivisektion kieltoa kannattaneeseen kongressiin. Konow myös kyseenalaisti Ullnerin väitteen 20 vivisektiota vastustavasta yhdistyksestä Suomessa, mikä kertoo totalistisen ja reformistisen näkökannan erottelun tärkeydestä myös Suomen mittakaavassa.

Ekofeministisen tutkimuussuuntauksen mukaan luonto nähtiin usein naisena, jonka 1600-luvun rationalistinen tiede pyrki valloittamaan. Tiede ei ollut pelkästään miesten tekemää, vaan ilmensi myös miehistä filosofiaa.²⁰¹ Eläinkokeiden on väitetty viktorianisessa lääketieteessä palvelleen maskulinisoivaa, jopa seremoniallista tarkoitusta, joka toimi siirtymäriittinä lääkärin ammattiin. Suomessakin eläinsuojeluväki oli kirjoituksissaan huolestunut vivisektion sisällyttämisestä lääkärin koulutukseen. Kansainvälisissä antivivisektiokeskusteluissa esiintyi juutalaisvastaisuutta, kun materia-

---

¹⁹⁹ C. U., "Eläinsuojelukongressi Lontoossa heinäk. 6—10 p:nä 1909." *ES* 7–8/1909, 99.

²⁰⁰ Goldsmith 2021b, 28.

²⁰¹ Suutala 2001, 16.

listinen ja mekanistinen tiede yhdistettiin kansallissosialistien taholta juutalaisiin lääkäreihin.²⁰² Yksi antivivisektion johtohahmoista oli Anna Kingsford, jonka mukaan henkilökohtainen kunniantavoittelu ja valta motivoivat vivisektoreita, ja käsitys toistui myös suomalaisessa eläinsuojelulehdistössä. Goldsmithin mukaan vivisektioon liittyi implisiittinen uhka, jolloin tieteen harjoittajat saattaisivat kohdistaa tutkimuksensa halutessaan myös ihmisiin. Eläimiä siis tarvittiin, jotta tältä kohtalolta välttyttäisiin.²⁰³

---

²⁰² Arluke & Sax 1992, 76.

²⁰³ Goldsmith 2021b, 33.

Loppulause

Suomalainen eläinsuojeluliike oli 1800–1900-lukujen vaihteessa moniääninen ja riskitiriitaisiakin näkökantoja sisältänyt aatesuuntaus. Jo *Eläinsuojelus*-lehden tilausilmoituksessa painotettiin, että lehti halusi jakaa kaikenlaisia kirjoituksia eläimistä. Vaikka yhdistyksiä perustettiin eri puolille Suomea ja eläinsuojeluaatteen kysymykset laajenivat sanomalehtien sivuille, ei eläinsuojelu koskaan saanut suuria ihmismassoja taakseen raittiusaatteen tai työväenliikkeen tavoin. Suomalaisessa eläinsuojelukeskustelussa esitettiin jo 1800-luvulla monia sellaisia pohdintoja, joita on pidetty vasta 1900-luvun lopun eläinoikeusliikkeeseen kuuluvina. Modernin eläinoikeusliikkeen juuret ovat eläinsuojeluaatteessa, vaikka ajatukset eläinten hyötykäytön lopettamisesta edustivat mielipideryhmänä vähemmistöä.

Suomalaisessa eläinsuojelulehdistössä kysymyksiä eläinten oikeuksista ja itseisarvosta pitivät esillä etenkin Constance Ullner ja Agnes von Konow. Itseisarvoa ja eläinten oikeutta elämään tietoisina ja tuntevina yksilöinä korostavat näkökulmat jäivät määrässään hyötynäkökulmia puoltaneiden kirjoitusten varjoon, mutta ne herättivät huomiota eläinsuojelulehtien ulkopuolellakin. Eläinten oikeuksien näkökantoja esiintyi erityisesti juhlapuheissa ja erilaisten kokousten ja kongressien alustuksissa. Suomalaisen eläinsuojeluliikkeen alkuaikojen keskustelu oli paikoin hyvin teoreettista, ja liikkeessä oltiin tietoisia kansainvälisistä aatevirtauksista. Tänä päivänä eläinsuojelun ja eläinten oikeuksien koulukunnan välillä vallitsee merkittävä ero, ja eläinsuojelu nähdään toisinaan hampaattomana puuttumaan eläinten asemaan liittyviin kysymyksiin. Toisaalta kahden koulukunnan roolit yhteiskunnassa ovat erilaiset, ja liikkeet ovat osittain limittyviä.

Itseisarvoa korostaneilla äänenpainoilla oli erityisen paljon vaikutusta sulkahattumuodin vastustamisessa ja antivivisektioliikkeessä. Eläinsuojelun sisällyttäminen koulujen opinto-ohjelmiin ja lasten kasvatukseen oli Constance Ullnerille ja Agnes von Konowille tärkeä tavoite. Eläinsuojelu kytkeytyi naisten elämänpiiriin erityisesti kasvatustehtävän kautta, sillä naisten nähtiin äiteinä olevan vastuussa lasten ja laajemmin koko kansakunnan moraalisesta kehityksestä. Vuosisadan vaihteen naisasialiike ja eläinsuojeluliike tekivät yhteistyötä muun muassa lintujen suojelun ja tainnuttamista

vaativan teurastusmenetelmän lainsäädännöllisen edistämisen kautta. Liikkeissä on samoja piirteitä yhteiskunnallisen äidin ihanteesta, joka tunteellisenä ja hoivaavana oli sopiva edistämään siveellisiä pyrintöjä. Keskustelu sulkamuodista kytkeytyi sekä eläinsuojeluliikkeen tavoitteeseen eläinten kärsimyksen vähentämisestä, että naisasia-liikkeen ja askeettisen elämäntavan kannattajien jakamaan luonnonmukaisen naisen ihanteeseen.

Eläinsuojeluliikkeessä naiset pääsivät mukaan poliittiseen vaikuttamiseen. Toisaalta eläinsuojeluyhdistyksissä nostettiin toisinaan strategisesti miehiä edustusasemiin ja viestinviejiksi kohderyhmästä riippuen. Osassa kirjoituksia korostetaan rationaalisuutta ja tiedettä eläinsuojelun perustana, millä on pyritty vastaamaan syytöksiin eläinsuojelusta feminiinisenä ja tunteisiin perustuvana hempeämielisyytenä. Toisaalta joissakin kirjoituksissa korostettiin myötätunnon ja tunteiden roolia järjen ohella. Monet naispuoliset kirjoittajat jakoivat holistisen maailmankuvan, jolle kylmän mekanistinen ja materialistinen tiede edusti ei-toivottua modernisaatiota. Naisten rooli eläinsuojeluaatteessa oli merkittävä, moniulotteinen ja osin ristiriitaisten odotusten värittämä.

Agnes von Konow keskittyi 1900-luvun puolella aktiivisesti juutalaisen teurastustavan eli sektauksen vastustamiseen. Sektauksen vastustamisessa on nähtävissä juutalaisvastaisia piirteitä, joiden malli tuli erityisesti Saksasta, Sveitsistä ja Norjasta. Myös Constance Ullnerin kirjoituksissa porojen teurastuksesta esiintyy stereotyyppisiä käsitteitä saamelaisista, joiden kautta vähemmistöryhmä kuvataan valtaväestöä taipuvaisempana julmuuteen eläimiä kohtaan. Eläinsuojelukeskusteluissa esiintyvät ennakkoluulot heijastelevat yhteiskunnassa aikanaan vallinneita asenteita. Muiden ihmisryhmien tottumuksia oli helpompi problematisoida kuin omia, ja toisaalta viestiä inhimillisimpänä pidetystä teurastustavasta pyrittiin levittämään mahdollisimman laajalle.

Vaikka Agnes von Konow kuului Suomen vegetaristiseen yhdistykseen, löytyi tutkimaltani ajanjaksolta yllättävän vähän kasvissyöntiä käsitteleviä kirjoituksia. Tulkin mukaan eläinsuojeluliike pyrki solmimaan hyviä suhteita mahdollisimman laajalle yhteiskuntaan, eikä halunnut vieraannuttaa eläinten kanssa työskenteleviä tai tavallisia, eläimiä syöviä ja muuten hyödyksi käyttäviä ihmisiä pois kannattajistaan.

Eettinen kasvissyönti oli harvinaista ja jo eläinsuojelun liikkeellepanevana voimana toiminut Zacharias Topelius oli todennut, ettei ihmisiin vaikuteta parhaiten syyllistämällä. Eläinsuojelulehdissä käsitellään silloin tällöin kasvissyöntiä niin eettiseltä kuin terveydelliseltäkin kannalta. Agnes von Konow ja Constance Ullner eläinsuojeluliikkeen johtohahmoina olivat vastuussa yhtä lailla iskevien aatteellisten linjojen kuin yhteistyösuhteidenkin muodostamisesta.

Monisyinen yhteiskunnallinen tilanne heijastui tieteellisen eläinrääkkäyksen eli vivisektion vastustamiseen, jossa teollistuminen, sääty-yhteiskunnan murros, maatalouden rakennemuutos, kansanvalta, patriarkaatti ja tieteen auktoriteetit saivat osansa. Eläinten representaatio ihmisten kulttuurissa on usein symbolinen ja kertoo enemmän ihmisten maailmankuvasta kuin eläimistä itsestään. Eläinsuojelulehdistössä on havaittavissa piirteitä faabeleiden kirjallisesta perinteestä, jossa eläimiä käytetään ihmisen moraalisen opettamisen välineenä. Lehdet sisältävät eläinrunoja ja -tarinoita, jotka on suunnattu niin lapsille kuin aikuisille lukijoille. Eläimet ja luonto kytkeytyivät teemoina Suomessa heräilleeseen kansallisuusaatteeseen ja J. V. Snellmanilta periytyvään tavoitteeseen yhtenäisen ja moraalisen kansakunnan rakentamisesta. Eläimet eivät esiinny lehdistössä pelkästään vertauskuvallisella tasolla, vaan eläinsuojeluliikkeessä oltiin kiinnostuneita eläimistä biologisina olentoina ja yksilöinä.

Constance Ullner näki eläimet yksilöinä, joilla on oikeus elämään. Hänen vuosikymmenten aikana kirjoittamansa laaja kokoelma eläinsuojelutekstejä sisältää sisäisiä ristiriitaisuuksia, sillä toisinaan hän kirjoittaa hyväksyvästi myös eläinten hyötykäytöstä. Kirjoituksissa pohdittiin hyväksyttäviä perusteluja eläinten käytölle sekä tarpeellisen ja tarpeettoman kärsimyksen rajanvetoa. Ullner kokosi ympärilleen vivisektiota vastustaneen ryhmittymän, mutta hänen tekstiensä pohjalta vaikuttaa siltä, että hän oli valmis hyväksymään vivisektion mahdollisimman tiukan lainsäädännön ja valvonnan ehdolla. Ullner oli eläinsuojelun kautta arvostettu, mutta suuren yleisön silmissä aikanaan epäsovinnainen hahmo avioeron ja julkisen viran myötä.

Agnes von Konow ei hyväksynyt hierarkkista ajatusta ihmisestä luomakunnan herrana, vaan puolsi teksteissään ihmisen ja eläimen välisen rajan häivyttämistä. Hän kyseenalaisti eläinten tappamisen ja hyötykäytön itsessään toimimalla vegetaristisessa yhdistyksessä ja edustamalla vivisektiokeskustelussa tuskalliset eläinkokeet täysin

kieltävää näkökulmaa. Agnes von Konow on suomalaisessa eläinsuojeluliikkeessä poikkeuksellinen henkilö myös uskontokriittisten näkökantojensa vuoksi. Konow kannusti ihmisiä suoraan toimintaan eläinten puolesta ruokkimalla Kauppatorin kanoja, protestoimalla hevosten piiskaamista vastaan ja soimaamalla sulkahattujen käyttäjiä.

Suomalaiset eläinsuojelulehdet tarjoavat monipuolisuudessaan runsaasti materiaalia jatkotutkimuksia ajatellen. Esimerkiksi lapsille suunnatuista eläinsuojelulehdistä ja -kirjoituksista löytyisi aiheita opinnäytetöille. Agnes von Konowin ja Constance Ullnerin suhteen olisi tarpeellista tutkia esimerkiksi heidän julkaisemiaan lukuisia pienpainatteita, kuten erilaisia lentolehtisiä ja kirjasia.

Kulttuuriset käsitykset eläimistä ja niiden käytöstä muuttuvat hitaasti, vaikka tietoa eläinten kognitiivisista kyvyistä ja ominaisuuksista on tuotettu tieteellisesti jo vuosisatojen ajan. Jakoa eläimen ja ihmisen välillä on tarkasteltu kriittisesti, eivätkä kieli, työkalujen käyttö tai tietoisuus ole enää vain ihmisyyteen liitettyjä piirteitä. Yhteiskunnallisen eläintutkimuksen myötä syvään juurtuneita tapoja suhtautua eläimiin ihmiskeskeisesti ja alistavasti pyritään muuttamaan kohti eläinten toimijuuden painotusta. Tutkimallani ajanjaksolla ilmeni yllättävän tuttuja aiheita ja argumentteja, jotka toistuvat väittelyissä ja keskusteluissa tänäkin päivänä. Eläinten oikeuksien teoreettinen pohtiminen jäi muun eläinsuojelutoiminnan tavoin taka-alalle 1900-luvun sotien aikana, minkä vuoksi monia periaatteita on pitänyt alkaa muodostaa uudestaan. Siksi on tärkeää nähdä eläinten oikeuksien pitkä historia, jotta tämän päivän keskustelut eivät jäisi pyörimään paikalleen, vaan tarvittavia muutoksia ihmisten eläinsuhteessa oltaisiin valmiita tekemään.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

I Painetut lähteet

1. Sanoma- ja aikakauslehdistö

Eläinsuojelus: Suomen eläinsuojelusyhdistysten aikakauskirja 1897–1917.

Eläinsuojeluskalenteri 1911–1917.

Eläinten ystävä: Suomen Eläinsuojelusyhdistyksen äänenkannattaja 1906–1917.

Oikeutta kaikille: Suomen eläinsuojelusyhdistysten aikakauskirja 1894–1896.

Pieni eläinystävä 1894–1917.

Sylvia: Eläinsuojeluslehti lapsille ja nuorisolle 1895–1901.

2. Lähdekirjallisuus

Ullner, Constance 1898: ”*Oikeutta kaikille. Onko eläinsuojelustyö oikeutettua ja siunausta tuottavaa?*” Kansanvalistus-seuran lehtisiä nro 46. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainon osakeyhtiö, Helsinki.

Ullner, Constance & Höijer, Allan (toim.) 1916: *Lasten eläinsuojelusoppi*. Kansanvalistusseuran Nuorisonkirjoja 24. Raittiuskansan Kirjapaino Oy, Helsinki.

II Painamattomat lähteet

Goldsmith, Mitch 2021a: *The Unfinished Business of Anna Kingsford: Towards an Enchanted Animal Ethic*. Luento Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seuran ja Suomen Uskontotieteellisen Seuran verkkokonferenssissa 8.4.2021.

Mättö, Vilma 2021: *Myöhäiskeskiajan eläinhybridit uskonnonharjoittamisen välineinä*. Luento Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seuran ja Suomen Uskontotieteellisen Seuran verkkokonferenssissa 8.4.2021.

III Tutkimuskirjallisuus

- Aaltola, Elisa 2004: *Eläinten moraalinen arvo*. Vastapaino, Tampere.
- Anttila, Helena 2020: *Arkistot arvojemme peilinä. Turun eläinsuojeluyhdistyksen arkiston heijastama oikeus- ja eläinkäsitys*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Arluke, Arnold & Sax, Boria 1992: "Understanding Nazi Animal Protection and the Holocaust". *Anthrozoös: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals* 5 (1), s. 6–31. DOI: 10.2752/089279392787011638.
- Brander, Siri & Krogius, Andrée 1935: *Boken om Constance Ullner*. Tilgmanns Tryckeri, Helsingfors.
- Einwohner, Rachel L. 1999: "Gender, class, and social movement outcomes: Identity and effectiveness in two animal rights campaigns". *Gender & Society* 13 (1), s. 56–76. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/-089124399013001004> (luettu 21.5.2021).
- Elston, Mary Ann 1990: "Women and Anti-vivisection in Victorian England, 1870–1900". *Vivisection in Historical Perspective*, s. 259–294. Edited by Nicolaas A. Rupke. Routledge, London and New York.
- Eläinsuojelulaki 1996/247 33 b § (2013/584), Uskonnollisista syistä noudatettava erityinen teurastustapa. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960247>.
- Goldsmith, Mitch 2021b: "The Unfinished Business of Anna Kingsford: Towards an Enchanted Animal Ethic". *Trace: Journal for Human-Animal Studies* 7 (1), 24–45. <https://doi.org/10.23984/fjhas.99270> (luettu 9.4.2021).
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eläinten hyvinvoinnista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 154/2018. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2018/20180154>.
- Hanski, Jari 2006: *Juutalaisviha Suomessa 1918–1944*. Ajatus Kirjat, Helsinki.
- Helén, Ilpo 1997: *Äidin elämän politiikka: naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Gaudeamus, Helsinki.
- Helsingin eläinsuojeluyhdistys HESY ry. Tiedote 4.10.2019. "Eläinten päivää vietetään Suomessa tänään 110:ttä kertaa". <https://www.hesy.fi/elainten-paivaa-vietetaan-suomessa-tanaan-110tta-kertaa> (luettu 10.5.2021).
- Hyrkkänen, Markku 2002: *Aatehistorian mieli*. Vastapaino, Tampere.
- Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.) 1998: *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere.

- Isaksson, Pekka 2001: *Kumma kuvajainen: Rasismi rotututkimuksessa, rotuteorioiden saamelaiset ja suomalainen fyysinen antropologia*. Kustannus Puntsi, Inari.
- Junttila, Saana 2012: *Eläinsuojelulainsäädäntö ja eläinsuojelurikokset*. Opinnäytetyö, Vaasan ammattikorkeakoulu.
- Jälki – Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen jounaali. Julkaisija Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seura. ISSN: 2343-0591. <https://trace.journal.fi/about> (luettu 21.5.2021).
- Kansalliskirjaston julkaisuarkisto Doria, ”Juteini, Jaakko”. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201701021021>.
- Karkkola, Piia 2018: *Valokeilassa perhe, eläimet ja sukupuoli: Bonojen ja Reimersien sirkusperheiden kiertueet Suomessa 1888–1910*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Katainen, Reija 2003: *Oikeutta kaikille. Suomalainen eläinsuojelu- ja eläinoikeusliike*. Mikkelin ammattikorkeakoulun artikkeleita, opinnäytetöitä, tiedotteita 84, Mikkeli.
- Kenny, Anthony 1994: *The Oxford Illustrated History of Western Philosophy*. Oxford University Press.
- Kokkonen, Suvi 2007: *Ihminen ja poliittinen eläin. Eläinsuojelun oikeushistoria Suomessa 1864–1934*. Pro gradu -tutkielma, Helsinki.
- Lansbury, Coral 1985: *The Old Brown Dog: Women, Workers and Vivisection in Edwardian England*. University of Wisconsin Press.
- Luukka, Panu 1998: *Ei ole oikeutta, on vain me! Radikaali eläinoikeusliike Suomessa*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Nieminen, Hannu 1997: ”Konow, Agnes von”. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410 (luettu 19.5.2021).
- Nieminen, Hannu 2001: *Sata vuotta eläinten puolesta - Kertomus Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen toiminnasta 1901–2001*. Suomen eläinsuojeluyhdistys, Ekenäs Tryckeri Ab.
- Nikkilä, Eeva 2018: *Maatalousväestön eläinsuhde – Maatalouden murros eläinsuhteen muokkaajana 1800-luvun lopun Suomessa*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Piirainen, Tiina 2013: *Itsekuria ja idealismia: vegetarismi Suomessa vuosina 1900–*

1929. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.
- Pohls, Maritta 1997: ”Ullner, Constance”. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410 (luettu 19.5.2021).
- Pulkkinen, Tuija & Sorainen, Antu (toim.) 2011: *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen — poliittisen käsitteen historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Ritvo, Harriet 2007: “On the Animal Turn”. *Daedalus* 136 (4), s. 118–122.
<https://doi.org/10.1162/daed.2007.136.4.118>.
- Salonen, Päivi 1995: *Oikeutta kaikille – eläinsuojeluaatteen vakiintuminen Suomessa 1890–1910*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Schuurman, Nora 2012: *Hevoset hevosina: eläimen ja sen hyvinvoinnin tulkinta*. Dissertations in Social Sciences and Business Studies no 37. Publications of the University of Eastern Finland, Joensuu.
- Sias, Joshua J. 2015: "Ancient Animal Ethics: The Earliest Arguments for the Ethical Consideration of Nonhuman Animals." *The Downtown Review* 2 (1). Cleveland State University. <https://engagedscholarship.csuohio.edu/tdr/vol2/iss1/4> (luettu 21.5.2021).
- Streng, Joonia 1999: *Eläinsuojelu ja rikosoikeus*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Suutala, Maria 2001: *Kesytetty nainen. Seksuaalisuus ja luontosuhde länsimaaisessa ajattelussa*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Tacium, Debbie 2008: “A History of Antivivisection from the 1800s to the Present.” Published in *Veterinary Heritage, the Bulletin of the American Veterinary Medical History Society* in May 2008, November 2008 and May 2009. PMID: 19069039. Luettavissa verkossa <https://brebisnoire.wordpress.com/a-history-of-antivivisection-from-the-1800s-to-the-present-part-i-mid-1800s-to-1914/> (luettu 20.1.2021).
- Tester, Keith 1991: *Animals & Society – The Humanity of Animal Rights*. Routledge, New York.
- Thomas, Keith 1983: *Man and the Natural World – Changing Attitudes in England 1500–1800*. Penguin Books, London.
- Vanhanen, Salme 2012: *Kullan kartanon rouva Gerda Grahnin puku ja sen konservointi*. Metropolia ammattikorkeakoulu.
- Vehmas, Mika 2019: ”Kun hevonen tarvitsi semmoisen kurituksen” – Eläinrääkkäys

ja -suojelu Keski-Suomessa 1890–1900. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Vilkka, Leena 1996: *Eläinten tietoisuus ja oikeudet – Kettutyttöfilosofiaa ja susietiikkaa*. Yliopistopaino, Helsinki.

Vilkka, Leena 2009: ”Eläinten oikeudet”. *Ihmisten eläinkirja. Muuttuva eläinkulttuuri*. Toimittaneet Pauliina Kainulainen ja Yrjö Sepänmaa. Palmenia, Helsinki University Press.

Virtanen, Eevamari 2019: ”Constance Ullner – Suomen eläinsuojelun äiti”. *HESY-lehti* 2/2019, s. 5–6. Helsingin eläinsuojeluyhdistys HESY ry, <https://docplayer.fi/206525183-Kohti-uutta-elainsuojelukeskusta.html> (luettu 20.3.2021).

Vornanen, Jukka 2014: *Kaswiruokaiset vegetariaanit. Kasvissyönnin varhaisvaiheet Suomessa vuosina 1865–1910*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

IV Audiovisuaaliset lähteet

Legendaariset lintututkijat: osa 6. Constance Ullner (1856–1926) - sulkamuodin rohkea vastustaja. Radio-ohjelma 12.3.2021. Toimittaja Minna Pyykkö, haastateltava Timo Vuorisalo, lukija Asko Hauta-aho. YLE Areena, <https://areena.yle.fi/audio/1-50786261> (kuunneltu 27.4.2021).